ชีวประวัติ
ผลงาน และ รวมพระธรรมเทศนา ๒๓ กัณฑ์

ของ

หลวงพ่อวัดปากน้ำ
พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี
(สด จนฺทสโร)

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย
เพื่อการเผยแพร่พระสัทธรรม ใน
โครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และ
โครงการพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

ชีวประวัติ
ผลงาน และ รวมพระธรรมเทศนา ๒๓ กัณฑ์

ของ

หลวงพ่อวัดปากน้ำ
พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี
(สด จนฺทสโร)

จัดพิมพ์โดย โครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน
วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
เนื่องในโอกาสสมโภชชนมายุครบ ๑๐๐ ปี หลวงพ่อวัดปากน้ำ

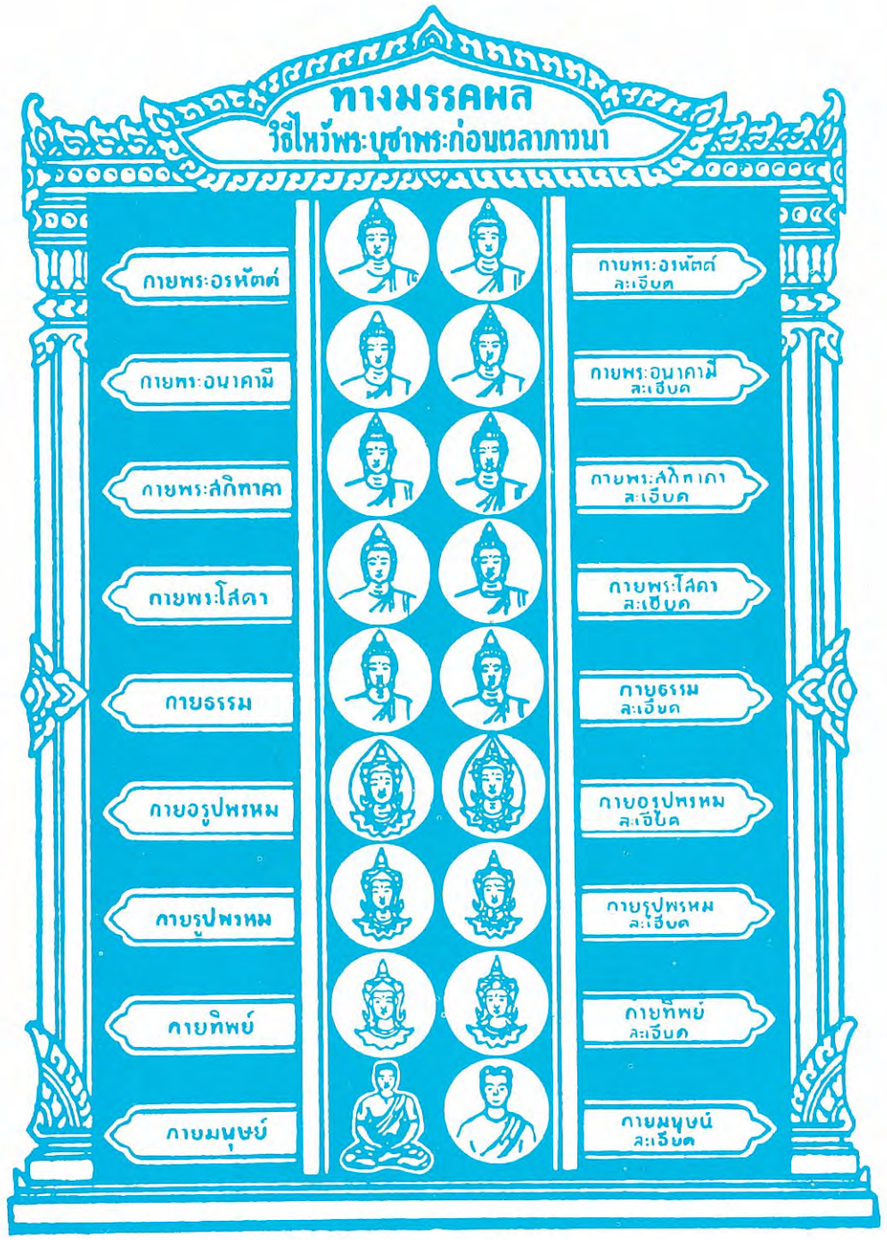

คติ ของ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)
หลวงพ่อวัดปากน้ำ

รักษ์ร่างพอสร่างร้าย รอดตน
ยอดเยี่ยม "ธรรมกาย" ผล ผ่องแผ้ว
เลอเลิศล่วงกุศล ใดอื่น
เชิญท่านถือเอาแก้ว ก่องหล้าเรืองสกล

ประกอบเหตุ สังเกตผล ทนเอาเถิด ประเสริฐนัก
ไม่หยุด ไม่ถึงพระ ตัวหยุดนี่แหละ เป็นตัวสำเร็จ
ผลไม้ดก นกชุม น้ำเย็นปลาชอบอาศัย

ด้วยความหมั่น มั่นใจ ไม่ประมาท
รักษาอาตม์ ข่มใจ ไว้เป็นดีรี
ผู้ฉลาด อาจตั้งหลัก พำนักดี
อันห้วงน้ำ ไม่มี มารังควาน

ประกอบเหตุ สังเกตผล สนใจเถิด ประเสริฐนัก
ประกอบในเหตุ สังเกตในผล สนใจเข้าเถิด ประเสริฐดีนัก
ประกอบที่ในเหตุ สังเกตดูในผล สนใจหนักเข้าเถิด ประเสริฐดียิ่งนัก

ขุดบ่อหล่อธารา ให้อุตส่าห์ขุดรำไป
ขุดตื้นตื้นน้ำมี ขุดถึงที่น้ำจึงไหล

เกิดมาว่าจะมาหาแก้ว พบแล้วไม่กำ จะเกิดมาทำอะไร
สิ่งที่อยากก็หลอก สิ่งที่หยอกเขาก็ลวง ทำให้จิตเป็นห่วงใย
เลิกอยาก ลาหยอก รีบออกจากกาม เดินตามขันธ์สามเรื่อยไป
เสร็จกิจสิ้นหก ไม่ตกกันดาร เรียกว่านิพพานก็ได้

เอกสารเพื่อการเผยแพร่พระสัทธรรม
ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จัดดำเนินการโดย
มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย

ที่ปรึกษา พระพรหมคุณาภรณ์, พระธรรมธีรราชมหามุนี, พระภาวนาโกศลเถร, ศาสตราจารย์ บัญญัติ สุชีวะ, อาจารย์เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์

บรรณกร รศ.ดร.พัฒนะ ภวะนันท์, รศ.ดร.ธีระ เกรอด, รศ.ถาวร สุทธิพงศ์ ผศ.ศิริพร สิทธิประณีต, ผศ.ดร.พีรดา สิริจินตกานต์

ฝ่ายพิสูจน์อักษร สมชาย เทียมบุญประเสริฐ, โอภาส เครือวัลย์, ปริญญา วิเศษศิริ, บุษดี พานิชเจริญผล, โฉมแข อัฐพร, พัชนี แดงสุภา, สุชาดา อุดมศรี, วรชัย เกียรติก้องขจร, รุทธิ์ สุทธิศรี, ประสงค์ คู่สุขธรรม, แฉล้ม อุศุภรัตน์

ฝ่ายศิลป์ สมโพธิ์ ฌานวังศะ, ไพฑูรย์ ไชยประดิษฐกุล, สมชาย แซ่น่าย, บำรุง บุญเชื้อ

ฝ่ายธุรการ เขต ต้นรัศมี, สุทัศน์ นิ่มกุลรัตน์, สุนีรัตน์ ชลสายพันธ์, สถาพร นิ่มกุลรัตน์, หทัยรัตน์ ทองไพลิน, วุฒินันท์-สุภี นิธิปกรณ์, ประภาศ เคียนทอง, ดนัย พิริยะอังกรู, อมรรัตน์ ตรีนุชจรัสกุล, ศุภชัย แซ่เอี้ยว, สมชาย บุญเชื้อ

ฝ่ายประสานงาน วิชชา ผาสุขธรรม, นพ โรจนวานิช, สุดเสงี่ยม เพ็ชรกุล, อนันต์ ตปนียสร,

คอมพิวกราฟฟิค คอมพิวแอดเวอร์ไทซิ่งค์ โทร. ๒๕๒-๒๘๕๔, ๒๕๑-๒๕๒๐ ๑๐๙๑/๑๒๑-๑๒๒ ศูนย์การค้านครหลวงไทย ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ กท. ๑๐๔๐๐

พิมพ์ที่ เทคนิค ๑๙ ๕๐๙/๔๕๑-๔๕๒ ซอย ๗๕ จรัลสนิทวงศ์ บางพลัด กทม. โทร. ๔๒๔-๐๘๑๕

พิมพ์ครั้งที่ 1 ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

คำนำ

เนื่องในโอกาสที่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ นี้ เป็นช่วงเวลาครบรอบ หนึ่งร้อยปีเกิด ของ **พระเดชพระคุณ หลวงพ่อวัดปากน้ำ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)** ศิษยานุศิษย์ของพระเดชพระคุณท่านได้พร้อมใจกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นการระลึกถึงพระเมตตา–ธิคุณหาที่สุดมิได้ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ และประกาศเกียรติคุณไพศาลของพระเดชพระคุณท่าน ด้วยการเผยแพร่พระสัทธรรมวิชชาธรรมกายขององค์สมเด็จพระสัมมา–สัมพุทธเจ้าที่พระเดชพระคุณท่านค้นพบนั้นเป็นอาทิ น้อมถวายเป็นปฏิการบูชา แสดงความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุรพาจารย์เพิ่มทับทวีในโอกาสอันสำคัญนี้

โครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ร่วมกับ **โครงการพุทธ-ภาวนาวิชชาธรรมกาย วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร** และดำเนินการโดย **มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย** จึงได้จัดและเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งมีขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าวพอลำดับได้ดังนี้

- **พิธีเททอง หล่อรูปเหมือนหลวงพ่อวัดปากน้ำ** ขนาดเท่าองค์จริง ๔ องค์ เพื่อประดิษฐาน ณ **สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี** ซึ่งในพิธีดังกล่าว **พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายา** ได้เสด็จไปทรงเป็นประธานพิธีเททอง พร้อมด้วย **พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา** และพระประยูรญาติ เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗
- **พิธีบรรจุเส้นเกศาหลวงพ่อวัดปากน้ำ และมงคลวัตถุลงในรูปเหมือนหลวงพ่อ** ดังกล่าวทั้ง ๔ องค์ กับอีกองค์หนึ่งสร้างด้วยสารสังเคราะห์ รวมเป็น ๕ องค์ พร้อมทั้งจัดพิธีฉลองขึ้น ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เมื่อวันที่ ๒๕ และ ๒๖ สิงหาคม และต่อมา ณ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗
- **งานสมโภชชนมายุครบ ๑๐๐ ปี หลวงพ่อวัดปากน้ำ** ที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ระหว่างวันที่ ๒๓ ถึง ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งจะเป็นงานที่ใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่ง มีพระเถรานุเถระจากทั่วประเทศกว่า ๑,๕๐๐ รูป มาร่วมสมโภชพร้อมกับศิษยานุศิษย์ทั้งหลายของหลวงพ่อ

- **การตีพิมพ์เผยแพร่ชีวประวัติงานและพระธรรมเทศนาของหลวงพ่อวัดปากน้ำ** ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอื่น ให้แพร่หลายกว้างขวางเป็นพิเศษขึ้นอีก

อาตมภาพมีความยินดีเป็นอันมากที่คณะศิษยานุศิษย์พระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ โดย อาจารย์ เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์ ผู้เป็นกำลังสำคัญและเลขานุการของโครงการธรรม–ปฏิบัติเพื่อประชาชน และผู้อำนวยการของมูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกายได้มาขอคำแนะนำปรึกษาว่าคณะกรรมการฯ ใคร่จะขออนุมัติจัดพิมพ์ **ชีวประวัติ ผลงาน** และ **พระ-ธรรมเทศนา** ของพระเดชพระคุณ**หลวงพ่อวัดปากน้ำ** ขึ้นถวายพระเถรานุเถระผู้มาในงานสมโภชชนมายุครบ ๑๐๐ ปีของท่าน จึงได้อนุโมทนาสาธุการในกุศลจิตนี้ การดำเนินงานจึงเริ่มขึ้น และก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้แล้วนั้นทุกประการ และสำเร็จลงด้วยดี

หนังสือฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๕ ตอน ดังนี้

๑. **ภาคชีวประวัติ** ประกอบด้วย **ชีวประวัติของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ** รวมเป็น ๓ สำนวนด้วยกัน คือ **อัตชีวประวัติของหลวงพ่อฯ โดยสังเขป**สำนวนหนึ่ง **พระนิพนธ์**ของท่านเจ้าประคุณ**สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถระ** สำนวนหนึ่ง และอีกสำนวนหนึ่งนั้นเป็นของท่านเจ้าคุณ**พระภาวนาโกศลเถร (วีระ คณฺฑตฺโม)** นับเป็นการตีพิมพ์สำนวนทั้งสามซึ่งล้วนมีความสมบูรณ์และเอกลักษณ์ดีเด่นเฉพาะสำนวนในหนังสือเล่มเดียวกันเป็นครั้งแรก

ตอนท้ายของภาคชีวประวัตินี้ ประกอบด้วย **ชีวประวัติโดยสังเขปและรายนามส่วนหนึ่งของศิษยานุศิษย์ ซึ่งช่วยกันสืบทอดเจตนารมณ์ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ** ซึ่งพระเดชพระคุณท่าน**สร้าง**และ**สอน อบรม** และ**ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา** ส่วนที่นำมาเสนอนี้ แม้จะเพิ่งนำมาเผยแพร่เป็นครั้งแรก และเป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งของตัวอย่างแห่งผลงาน **"การสร้างคน"** ซึ่งพระเดชพระคุณท่านได้นำทาง ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญและวางรากฐานไว้แล้วด้วยดี แต่ก็เป็นเครื่องชี้และสักขีพยานอย่างเพียงพอให้เห็นถึงความสำเร็จและความยั่งยืนถาวรของงานสำคัญยิ่งใหญ่ชิ้นนี้ของพระเดชพระคุณท่านที่เจริญงอกงามไพบูลย์และพัฒนาถาวรสืบไปไม่หยุดยั้ง

๒. **ภาคพระของขวัญ** บรรยายถึงความเป็นมา ความศักดิ์สิทธิ์ คุณค่า รายละเอียดพึงทราบบางประการของพระของขวัญของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ รวบรวมและเรียบเรียงโดย รศ.ดร. พัฒนะ ภวะนันท์ และ รศ.ดร. ธีระ เกรอต ซึ่งทั้งนี้ มหาชนย่อมเป็น

ประจักษ์พยานถึงความเป็นจริงต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วยตนเองแล้วเป็นอย่างดี จนพระของขวัญเป็นที่ศรัทธา เคารพบูชานิยมของปวงชนโดยไม่เสื่อมคลายตลอดมา

ตอนท้ายของภาคนี้เป็นเรื่องของ **วิธีบูชาพระของขวัญ พระผงธรรมขันธ์ และพระสมเด็จธรรมกาย** โดยอาจารย์มงคลบุตร เพื่อสาธุชนผู้ที่ได้รับพระซึ่งศักดิ์สิทธิ์ปานนั้นที่ล้วนแต่ได้แต่ผ่านการเจริญภาวนาวิชชาธรรมกายชั้นสูง อาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดไว้ประจำองค์ จะได้ทราบวิธีปฏิบัติบูชาพระโดยถูกต้องคู่ควร คือ **มุ่งตรงต่อการปฏิบัติธรรม อันมีศีล สมาธิ และปัญญา** เพื่อความสุขความเจริญ โดยแนวทางที่ถูกต้องและให้ได้รับผลตรงตามความเป็นจริงที่ว่า **ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ธรรมย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประพฤติธรรม**

๓. **ภาค "ธรรมกาย"** พระสัทธรรมวิชชาธรรมกาย เป็นหัวใจของคำสอนของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมและสาธุชนผู้แสวงหาสัจจธรรมทั้งหลายพึงได้เรียนได้ใช้วิจารณญาณประกอบเป็นแนวทางปฏิปทาในการปฏิบัติธรรม จนในเบื้องต้นสามารถเข้าถึง รู้และเห็นพระอริยสัจจธรรมได้โดยแจ้งชัดตามที่เป็นจริง

พระสัทธรรมวิชชาธรรมกายตามที่ประมวลไว้ในภาคนี้มีสารัตถประโยชน์ที่สำคัญยิ่งแก่นักปฏิบัติธรรมทั้งหลาย จากผลงานรวบรวมและเรียบเรียงโดย **อาจารย์มงคลบุตร** และตรวจชำระโดย **ท่านเจ้าคุณพระภาวนาโกศลเถร** (วีระ คณฺตฺตโม) พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เนื้อความเริ่มแต่ **การแนะนำเรื่องของกายธรรม** หรือ**ธรรมกาย** พร้อมเอกสารหลักฐานอ้างอิง เปิดเผย **สัจจธรรมเรื่อง กายในกาย ณ ภายนอก และณ ภายใน** และ**หน้าที่ของกายในกายในกาย**ดังกล่าวโดยละเอียดพิสดาร ซึ่งยังไม่มีเปิดเผย ณ ที่ใดมาก่อน นอกจากในวิชชาธรรมกายชั้นสูง เรื่อง **เอกายนมรรค ทางสายเอกสู่ธรรมกาย** และ**มรรคผล นิพพาน** โดยวิเคราะห์จากหลักปริยัติแห่งมหาสติปัฏฐาน ๔ ให้เห็นแนวทางปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกายว่า มีมหาสติปัฏฐาน ๔ อยู่ในตัวพร้อมเสร็จอย่างไรโดยสังเขป ซึ่งนักศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรมจะสามารถเข้าใจได้แจ่มแจ้ง เพราะมีผู้พิสูจน์เห็นผลจากการปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกายนี้มากมาย อีกทั้งมีบทสรุปแสดงไว้ทั้งเหตุและผลไว้ชัดเจน

ประสบการณ์จากการปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามานานพอสมควรของผู้เรียบเรียงและศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำอีกหลายท่านจึงเป็นการสนับสนุนพระธรรมคุณข้อที่ว่า **ปตฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ** และ **เอหิ ปสฺสิโก** อย่างยิ่ง

๔. **ภาคสมถวิปัสสนา** ตอนแรกเป็น **หลักการเจริญภาวนาสมถวิปัสสนากรรมฐาน** ตามแนววิชชาธรรมกายเบื้องต้น สอนโดย **พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ** และบันทึกไว้โดยอดีตท่านเจ้าคุณพระภาวนาโกศลเถร (ธีระ ธมฺมธโร) ตามที่พระเดชพระคุณท่านได้สั่งสอนอบรมศิษยานุศิษย์ทั่วไปทุกบ่ายวันพฤหัสบดีในครั้งกระนั้น และใช้กันอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ โดยท่านเน้นถึงความสำคัญของการทำ**ใจให้สงบ หยุด นิ่ง** และการกำหนดใจไว้ที่ศูนย์กลางกาย ซึ่งเมื่อปฏิบัติตามถูกต้องและปัจจัยอื่น ๆ อำนวยแล้ว ก็มีผู้ปฏิบัติจนบรรลุธรรมกายไปมากต่อมากแล้ว และแม้หากยังไม่ถึงขั้นนั้นก็ตาม ผลจากการเจริญภาวนาโดยมีศีลเป็นบาท ก็เป็นมหากุศลแก่ผู้บำเพ็ญแล้วทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้น เจริญรุ่งเรืองและสันติสุขขึ้นทั้งในทางโลกและทางธรรม

คู่มือสมภาร โดย **พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ** ดังปรากฏเป็นอีกส่วนหนึ่งของหนังสือภาคนี้ เป็นผลงานรวบรวมและเรียบเรียงขึ้นจากพระธรรมเทศนาย่อของพระเดชพระคุณหลวงพ่อ โดย **อุบาสิกาฉลวย สมบัติสุข** ศิษย์สำคัญผู้หนึ่งของหลวงพ่อท่าน วิชชาที่หลวงพ่อสอนนี้เริ่มอยู่ในระดับสูงขึ้นจากเบื้องต้น จะเป็นเรื่องการเจริญ**บุพเพนิวาสานุสติญาณ จุตูปปาตญาณ** และเรื่องอายตนนิพพานก็ดี ซึ่งมิใช่เป็นการอุปมาอุปมัยดังที่บางท่านคาดคะเน หากเป็นเรื่องจริงปฏิบัติได้ดังมีมาในครั้งพุทธกาล และแม้ในปัจจุบันนี้ ศิษย์ของหลวงพ่อจำนวนมิใช่น้อยก็ปฏิบัติได้ ทั้งรู้ทั้งเห็นและยืนยันได้ตามนั้นจริง

๕. **ภาคพระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ** ประกอบด้วยพระธรรมเทศนามากกว่า ๕๐ กัณฑ์ ซึ่งพระเดชพระคุณท่านได้แสดงพระธรรมเทศนาสอนศิษยานุศิษย์ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการรวมพระธรรมเทศนาซึ่งหาฟังได้ยากยิ่งนัก ทั้ง **ความลึกซึ้งของเรื่อง** กับทั้ง **คุณธรรมแห่งองค์พระธรรมกถึกผู้รู้ซึ้งถึงอรรถถึงธรรมเป็นอัศจรรย์** เมื่อนำมาพิมพ์เป็นเล่มถาวรได้มาตรฐานเดียวกันดังนี้ ก็จะได้เป็นแนวทางการศึกษาและฝึกปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกายได้เป็นอย่างดี และนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน

พระธรรมเทศนาของพระเดชพระคุณท่านเช่นที่แสดงเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๖ เรื่อง **สิ่งที่เป็นเกาะและสิ่งที่เป็นที่พึ่งของตน** มาติกาบทเริ่มว่า **อตฺตทีปา อตฺตสรณา นาญฺญสฺสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสฺสรณา นาญฺญสฺสรณาติ ฯ** และพระธรรมเทศนาเรื่อง**ขันธ์ ๕** มาติกาบทเริ่มว่า **ภาราหเว ปญฺจกฺขนฺธา ภารหาโร จ ปุคฺคโล ภาราทานํ ทุกฺขํ โลเก ฯลฯ** แสดงเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ หลวงพ่อท่านได้เคยปรารภถึงในภายหลังว่า

"เห็นว่าเหมาะสำหรับพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการแด่ท่านผู้สนใจ เพราะว่ามวลมนุษย์ทุกหมู่เหล่าต่างแสวงหาที่พึ่งของตนด้วยกันทั้งสิ้น ด้วยว่าสังขารนี้เป็นของไม่เที่ยง

ไม่ยั่งยืน ไม่มั่นคง มีความตายอยู่เฉพาะหน้า ไม่มีใครหลีกหนีพ้นไปได้ และเมื่อยังมีชีวิตอยู่ สังขารนี้ก็เป็นภาระต้องแบกต้องหามอยู่ตลอดเวลา สัตว์โลกเป็นอย่างนี้มาแล้วในอดีต และกำลังเป็นอยู่อย่างนี้ในปัจจุบัน ทั้งจักเป็นเช่นนี้อีกในอนาคต ไม่สิ้นสุดสักที ไม่มีเวลาว่างเพื่อความเป็นอย่างนี้อย่างนั้นตามปรารถนา จึงได้จัดพิมพ์เทศนาทั้งสองเรื่องซึ่งอยู่ข้างท้ายหนังสือนี้ไว้ ด้วยหวังว่า เมื่อมีผู้อ่านได้พบได้เห็นว่าสังขารมีสภาวะเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ควรที่จะได้รีบหาที่พึ่ง จักได้เป็นที่ยึดถือเป็นสรณะ เมื่อเวลามรณกรรมเข้ามาถึงตน"

นี่เป็นเพียงคำสอนที่ตรงและย่อมสอนใจแก่สาธุชนทั้งหลายให้ได้สติว่า ในชีวิตอันสั้นนี้ ตนควรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจักได้ที่พึ่งอันแท้จริงของตนได้

พระธรรมเทศนาทั้งหมดนี้ ท่านเจ้าคุณ**พระพิพัฒน์ธรรมคณี** (อำนาจ อุปคุตโต) เป็นผู้อัดเทปรวบรวมไว้ให้กับท่านเจ้าคุณ **พระภาวนาโกศลเถร** (วีระ คณุตฺตโม) ซึ่งท่านได้มอบให้ท่านพระครูพิศิษฐ์ปริยัติคุณ ฯลฯ เป็นผู้ถอดเทป และได้มีพระเถรานุเถระคือท่านเจ้าคุณพระเมธีวราภรณ์ พระมหายุทธนา พระอาจารย์ณัฐนันท์ กุลศิริ เป็นอาทิ และอุบาสิกายุพิน ดวงจันทร์, อุบาสิกา ขวัญเรือน กานดา, อุบาสิกา ฉวีวรรณ ตรงมณี, อาจารย์เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์ รศ.ดร.พัฒนะ ภวะนันท์, รศ.ดร. ธีระ เกรอต, รศ. ถาวร สุทธิพงศ์, ผศ. ทัศนีย์ อัศเวศน์, ผศ. ศิริพร สิทธิประณีต, ภก. สุทัศน์ นิ่มกุลรัตน์, คุณ วีระ เอื้อ–อารักษ์, พ.ญ. สวรรยา เดชอุดม, คุณภัทรา เภกะนันท์, ทพ. พรศิริ มหาพัฒนากุล, น.ส. เนตรนภิส ธีระวัลย์ชัย, น.ส. ศรีวรรณ อรทัยวัฒนากุล, น.ส.ศรีสุภัค สันติศิริ, น.ส. ลาวัลย์ สิทธิคู ฯลฯ ได้ช่วยกันสอบทานและพิสูจน์อักษรอีกครั้งหนึ่ง และมีคุณ สมโพธิ์ ฌานวังศะ, คุณไพฑูรย์ ไชยประดิษฐกุล ฝ่ายศิลป์ และมีคุณ เขต ต้นรัศมี, คุณวิชชา ผาสุขธรรม, คุณสถาพร นิ่มกุลรัตน์ และคุณสุดเสงี่ยม เพชรกุล ช่วยประสานงาน

อปฺปมตฺโต อยํ คนฺโธ ยายํ ตครจนฺทนี โย จ สีลวตํ คนฺโธ วาติ เทเวสุ อุตฺตโม ธรรมบทที่อาตมภาพยกมานี้แปลความว่า "**กฤษณา หรือ จันทน์ มีกลิ่นหอมน้อย แต่กลิ่นหอมของท่านผู้ทรงศีลประเสริฐนัก หอมถึงหมู่เทพยดา**" ประดุจดังเกียรติคุณของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ ซึ่งนับแต่จะขจรขจายไปทั่วทุกแห่งหน

สีลทสฺสนสมฺปนนํ ธมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินํ อตฺตโน กมฺมกุพฺพานํ ตํ ชโน กุรุเต ปิยํ เป็นอีกธรรมบทหนึ่งที่อาตมภาพประสงค์จะนำมาอ้างไว้ในที่นี้ ซึ่งแปลความว่า "**คนย่อมรักผู้สมบูรณ์ด้วยศีลและทัศนะ ตั้งอยู่ในธรรม พูดคำสัตย์ ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์**" ประดุจดังศิษยานุศิษย์ของพระเดชพระคุณท่านทุกคน ซึ่งต่างมีหน้าที่อันพึงทำให้สมบูรณ์นั้นด้วยการปฏิบัติธรรมและพร้อมใจช่วยกันเผยแพร่พระสัทธรรมวิชชาธรรมกายนี้ออกไปให้

กว้างขวางที่สุด เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่สังคมทั้งในระดับครอบครัว ชาติ โลก และตนเอง เป็นปฏิการะบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย และพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ เนื่องในโอกาสอันเป็นมงคลนี้

หนังสือ "**ชีวประวัติ ผลงาน และพระธรรมเทศนา ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ**" เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดี ก็ด้วยความอุตสาหะ เสียสละ พลังสติปัญญาความสามารถของคณะศิษยานุศิษย์พระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ ดังที่ได้กล่าวนามมาข้างต้น ที่ได้ช่วยกันรวบรวม เรียบเรียง สอบทาน และพิสูจน์อักษร **ภายใต้ความอำนวยการ**ในการจัดพิมพ์ของ **รศ.ดร. พัฒนะ ภวะนันท์** แห่งคณะวิทยาศาสตร์ และ **รศ.ดร. ธีระ เกรอต** แห่งคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เป็นรองประธานมูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย โดยมี ท่านเจ้าคุณ **พระภาวนาโกศลเถร** อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา ธุระและท่านเจ้าคุณ **พระเมธีวราภรณ์** อาจารย์ใหญ่ฝ่ายคันถธุระ วัดปากน้ำภาษีเจริญ กับ **อาจารย์เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์**นักวิจัยอาวุโส สำนักข่าวสารอเมริกัน กรุงเทพฯ ผู้เป็นกรรมการบริหารโครงการทั้งสอง และผู้อำนวยการมูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย **เป็นที่ปรึกษา** พร้อมด้วยผู้ร่วมงานอีกหลายท่าน

อาตมภาพ ในนามวัด**ปากน้ำ** ภาษีเจริญ และ**โครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน** ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของทุกท่านที่ได้ช่วยกันจัดพิมพ์ประวัติ ผลงาน และพระธรรมเทศนา ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ เพื่อถวายแด่พระเถรานุเถระในงานสมโภชชนมายุครบรอบ ๑๐๐ ปี ของหลวงพ่อในครั้งนี้ และขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อันกอร์ปด้วยบุญศักดิ์สิทธิ์ บารมี รัศมี กำลังฤทธิ์ อำนาจ สิทธิ สิทธิเฉียบขาด จงช่วยอภิบาลคุ้มครองท่านทั้งหลายให้ปราศจาก เหตุวิบัติ บาปศักดิ์สิทธิ์ ภัยพิบัติ ภัยสงคราม ภัยธรรมชาติ โรคาพยาธิทั้งปวง และขอบุญจากกุศลเจตนาทั้งหลายจงมารวมเป็นตบะเดชะพลวปัจจัยแก่ท่านทั้งหลายได้ปฏิบัติธรรม กำจัดกิเลส อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายให้หมดสิ้นไป และขอจงดลบันดาลความสุข สมบูรณ์ บริบูรณ์ ด้วยมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ อันมีมรรค ๔ ผล ๔ และนิพพาน ๑ แด่ท่านทั้งหลายโดยทั่วหน้ากันเทอญ.

(พระเดชพระคุณ พระธรรมธีรราชมหามุนี)
รองแม่กองพระธรรมทูต เจ้าคณะภาค ๑๗ เจ้าอาวาส
และประธานโครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ

สารบัญ

หน้า

คำนำ

พระเดชพระคุณพระธรรมธีรราชมหามุนี (ช่วง วรปุญฺโญ)

ภาคที่ ๑ ชีวประวัติ

★ อัตตชีวประวัติสังเขป (๑)
โดย พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ (สด จนฺทสโร)

★ ชีวประวัติของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (๕)
โดย เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถระ)

★ ชีวประวัติสังเขปของหลวงพ่อวัดปากน้ำ (๔๓)
โดย พระเดชพระคุณพระภาวนาโกศลเถร (วีระ คณฺตฺตโม)

★ ชีวประวัติสังเขปและรายนามของท่านผู้ร่วมสร้างบารมี
และศิษยานุศิษย์บางท่านของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ
โดย กองบรรณกรและคณะ

๑. สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก (๖๘)
(ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถระ) วัดพระเชตุพนฯ

๒. พระครูวินัยธร (ชั้ว โอภาโส)

๓. พระภาวนาโกศลเถร (ธีระ ธมฺมธโร) (๘๐)

๔. พระราชโมลี (ณรงค์ ฐิตฺญาโณ) (๘๕)

๕. พระพรหมคุณาภรณ์ (เกี่ยว อุปเสโณ) (๘๘)
ประธานโครงการพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

๖. พระธรรมธีรราชมหามุนี (ช่วง วรปุญฺโญ) (๙๑)
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

๗. พระราชวิสุทธิโมลี (ทองดี สุรเตโช) (๙๕)
เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม

๘. พระภาวนาโกศลเถร (วีระ คณฺตฺตโม) (๙๘)
พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ วัดปากน้ำ

๙. พระเมธีวราภรณ์ (วิเชียร อโนมคุโณ) (๑๐๔)
พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายคันถธุระ วัดปากน้ำ

๑๐. พระมหาอำนวย ปญฺญาวุฑฺโฒ (๑๐๗)
ผู้อำนวยการการอบรมพระกัมมัฏฐาน
สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย ดำเนินสะดวก ราชบุรี

๑๑. พระอาจารย์สังเวียน อชิวตฺโต (๑๑๐)
พระวิปัสสนาจารย์ สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย
ดำเนินสะดวก ราชบุรี

๑๒. อาจารย์แม่ชีปุก มุ้ยประเสริฐ (๑๑๕)

๑๓. อาจารย์แม่ชีทองสุข สำแดงปั้น (๑๑๙)

๑๔. อาจารย์แม่ชีญาณี ศิริโวหาร (๑๒๓)

๑๕. อาจารย์แม่ชีถนอม อาสไวย์ (๑๒๗)
สำนักวิปัสสนา ใกล้วัดท้องคุ้ง อ่างทอง

๑๖. อาจารย์แม่ชีเธียร ธีระสวัสดิ์ (๑๓๓)
สำนักปฏิบัติธรรม ถนนดาวดึงษ์ อำเภอเมือง นครสวรรค์

๑๗. คุณครูฉลวย สมบัติสุข (๑๓๗)
วิปัสสนาจารย์ เชียงใหม่

๑๘. คุณครูตรีธา เนียมขำ (๑๔๓)
สมาคมศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำ

๑๙. ศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ (๑๔๗)
ประธานมูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย

๒๐. อาจารย์เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์ (มงคลบุตร) (๑๕๑)
ผู้อำนวยการมูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย

๒๑. รายนามวิทยากร (๑๕๘)
และผู้ผ่านการอบรมพระกัมมัฏฐาน
ที่สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย
อำเภอดำเนินสะดวก ราชบุรี

ภาคที่ ๒ พระของขวัญ

★ พระของขวัญ พระธรรมขันธ์ และพระสมเด็จธรรมกาย (๑๙๕)
โดย กองบรรณกรและคณะ

★ วิธีบูชาพระของขวัญ พระธรรมขันธ์ และพระสมเด็จธรรมกาย (๒๐๒)
โดย มงคลบุตร

ภาคที่ ๓ ธรรมกาย

โดย มงคลบุตร
ชำระโดย พระภาวนาโกศลเถร (วีระ คณฺตฺตโม)

★ ธรรมกายคืออะไร (๒๐๘)

★ เอกสารหลักฐานอ้างอิงที่สำคัญ (๒๑๑)
ที่เกี่ยวด้วยธรรมกาย รูปกาย หรือ สรีรกาย และ นิพพาน

★ กายในกาย ณ ภายนอก และ ณ ภายใน (๒๒๐)
สุดกายหยาบกายละเอียด

★ หน้าที่ของกายในกาย สุดกายหยาบกายละเอียด

★ เอกายนมรรค ทางสายเอก (๒๓๐)
ให้ถึงธรรมกาย และบรรลุมรรค ผล นิพพาน

ภาคที่ ๔ พระกัมมัฏฐาน

★ หลักการเจริญภาวนา สมภวิปัสสนากรรมฐานเบื้องต้น (๒๗๑)
ของ พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

★ คู่มือสมภาร (รวมพระธรรมเทศนาย่อ) (๓๐๑)
ของ พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

ภาคที่ ๕ พระธรรมเทศนา

โอวาทหลวงพ่อ ๒
พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ๘
รัตนัตถยคมนปณามคาถา ๔๕
อาทิตตปริยายสูตร ๕๓
สิ่งที่เป็นเกาะเป็นที่พึ่งของตน ๖๑
สังคหวัตถุ ๖๙
มงคลกถา : ๗๘
พระปรมัตถ์ : อกุศลจิต ๘๗
เบญจขันธ์ ๙๖
ขันธ์เป็นภาระอันหนัก ๑๐๔
คารวาธิกถา ๑๑๓
ธรรมรักษาผู้ประพฤติธรรม ๑๒๒
ธรรมนิยามสูตร ๑๓๐
เขมาเขมสรณาคมน์ ๑๔๑
ติลักขณาทิคาถา ๑๕๒
ปัจฉิมวาจา ๑๖๔
โอวาทปาติโมกข์ : ศีลเบื้องต่ำและศีลเบื้องสูง ๑๗๓
โอวาทปาติโมกข์ : สมาธิ ๑๘๓
โอวาทปาติโมกข์ : ปัญญา ๑๙๐
ศีล ๑๙๙
อริยธนคาถา ๒๑๑
อุทานคาถา ๒๒๐
ปัพพโตปมคาถา ๒๒๙
ติลักขณาทิคาถา ๒๓๙
เกณิยานุโมทนาคาถา ๒๔๙
มงคลสูตร : ๒๕๘
มงคลสูตร : ๒๖๖
รัตนสูตร : พุทธรัตนะ ๒๗๘
ภัตตานุโมทนากถา ๒๘๖
ภัตตานุโมทนากถา ๓๐๑
รัตนสูตร : สังฆรัตนะ ๓๑๖
รัตนสูตร : ธรรมรัตนะ ๓๒๗
กรณียเมตตสูตร ๓๓๗
กรณียเมตตสูตร (ต่อ) ๓๔๗

ขันธปริตร	๓๕๕
ธชัคคสูตร	๓๖๒
โพชฌังคปริตร	๓๖๘
ปกิณกะ	๓๗๖
สัจจกิริยคาถา	๓๘๗
สังวรคาถา	๓๙๘
ติลักขณาทิคาถา	๔๐๗
ติลักขณาทิคาถา (ต่อ)	๔๑๖
สุขที่สัตว์ปรารถนาจะพึงได้	๔๒๕
สติปัฏฐานสูตร	๔๓๓
มหาสติปัฏฐานสูตร	๔๔๒
โอวาทปาติโมกข์	๔๕๑
พุทธโอวาท	๔๖๑
ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ	๔๗๑
การแสดงศีล (สีลุทเทส)	๔๘๐
ปกิณกะ	๔๙๓
ของที่ได้โดยยาก	๕๐๒
ภัตตานุโมทนากถา	๕๑๓
พระพุทธภาษิต : ความไม่ประมาท	๕๓๓
อริยทรัพย์	๕๔๔
พุทธอุทานคาถา	๕๕๓
การย่อย่นสกลพุทธศาสนาซึ่งมีมาในโอวาทปาติโมกข์	๕๖๒
สังคหวัตถุ	๕๗๓
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร	๕๘๑
อนุโมทนาคาถา	๕๙๒
ภัตตานุโมทนาคาถา	๕๙๙
อริยธนคาถา	๖๐๗
ภารสุตตกถา	๖๑๖
โพธิปักขยิธรรมกถา : อริยอัฏฐังคิกมรรค	๖๒๖

พระครูสมณธรรมสมาทาน
พ.ศ.๒๔๖๔

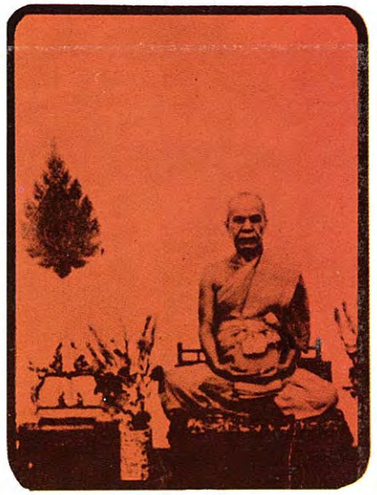

พระภาวนาโกศลเถร
พ.ศ.๒๔๙๒

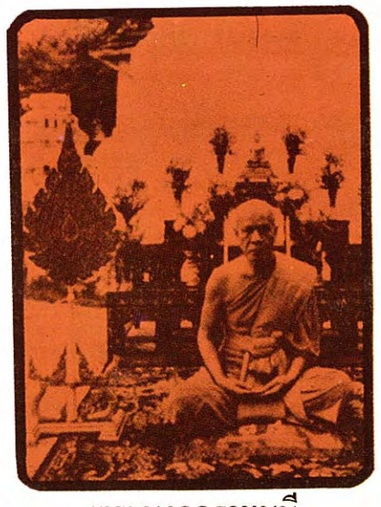

พระมงคลราชมุนี
พ.ศ.๒๔๙๘

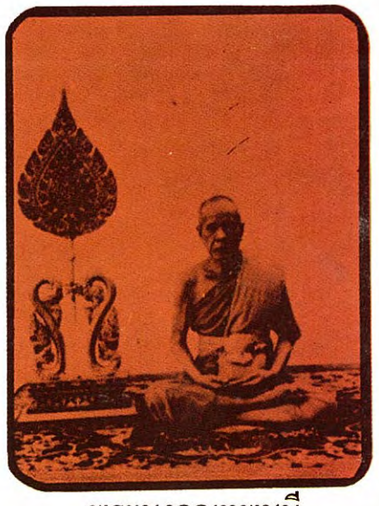

พระมงคลเทพมุนี
พ.ศ.๒๕๐๐

ชีวประวัติ

ของ

หลวงพ่อวัดปากน้ำ

พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

พระครูสมณธรรมสมาทาน

พระภาวนาโกศลเถร

พระมงคลราชมุนี

พระมงคลเทพมุนี

ที่ระลึก

พระครูสมณธรรมสมาทาน

(หลวงพ่อวัดปากน้ำภาษีเจริญ)

ในงานฉลองคราวครบ อุปัชฌายะ

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๑

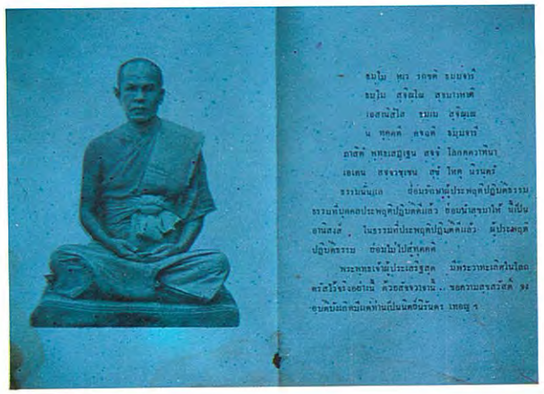

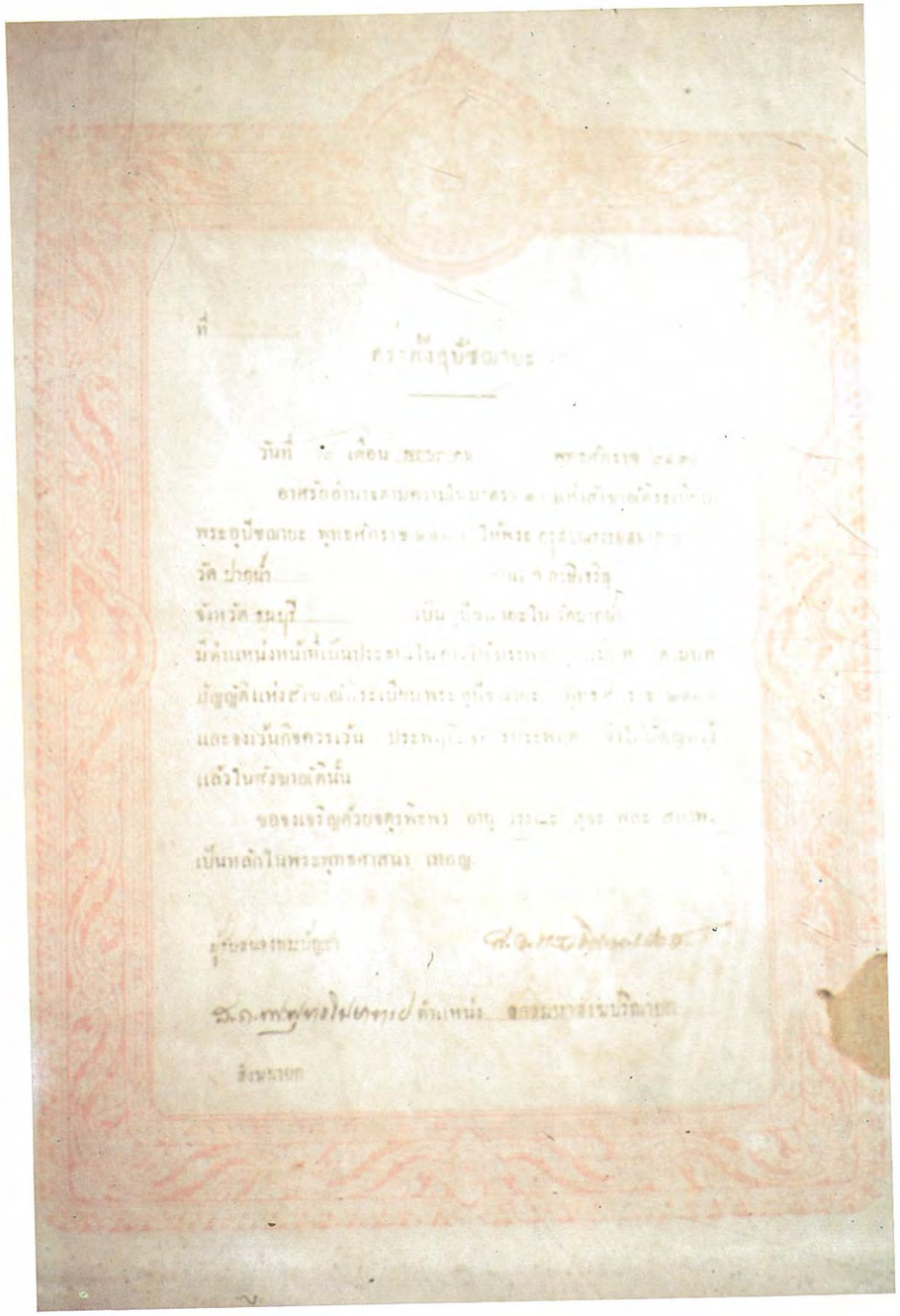

ที่

ตราตั้งอุปัชฌายะ

วันที่ ๖ เดือน พระพรรษา พุทธศักราช ๒๔๔๓

อาศรัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ให้พระ ๑๑ ๑๑ ๑๑

พระอาจารย์ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ พระเดชพระคุณท่านบวชเมื่ออายุย่าง ๒๒ ปี ที่วัดสองพี่น้อง มีท่าน **พระอาจารย์ดี วัดประดูสาร** (ภาพซ้ายบน) เป็นพระอุปัชฌาย์ และ **พระครูวินยานุโยค** (เหนี่ยง อินทฺโชโต) (ภาพขวาบน) และ **พระอาจารย์โหน่ง อินฺทสุวณฺโณ**(ภาพล่างซ้าย) วัดสองพี่น้อง ทั้งสององค์เป็นคู่สวด ท่านเริ่มปฏิบัติสมถวิปัสสนา กับพระอาจารย์โหน่งนับแต่วันบวช และพอรุ่งขึ้นก็เริ่มปฏิบัติพระกัมมัฏฐานต่อกับ**พระอาจารย์เนียม วัดน้อย** (ภาพล่างขวา) อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

พระอาจารย์ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ ต่อมาหลวงพ่อได้มาอยู่จำพรรษาที่วัดพระเชตุพน ท่านเรียนทั้งภาษามคธและปฏิบัติพระกัมมัฏฐานกับพระอาจารย์หลายรูป

ภาพหมู่เป็นพระบรมฉายาลักษณ์ของ**พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔** ครั้งทรงผนวชเป็นพระ–สงฆ์ ทรงฉายไว้ที่วัดพระเชตุพนร่วมกับคณะสงฆ์ ท่านบางรูปในภาพนี้ (ภาพบนสุด) เป็นพระอาจารย์ของหลวงพ่อ เช่น **สมเด็จพระพุฒาจารย์** (เข้ม ป.๖) (ภาพล่างซ้าย) **สมเด็จพระวันรัต** (เผือน ป.๕) (ภาพล่างกลาง) วัดพระเชตุพน ท่านเจ้าคุณ**พระสังวรานุวงษ์** (เอี่ยม) วัดราชสิทธาราม (ภาพล่างขวา) ก็เป็นพระอาจารย์องค์หนึ่งของหลวงพ่อ

วัดสองพี่น้อง (ภาพบนขวา) อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นวัดที่มีพระสุปฏิปันโณจำพรรษาอยู่มากองค์ และเป็นวัดที่หลวงพ่อเข้าบรรพชาอุปสมบทและจำพรรษา ก่อนที่ท่านจะเดินทางมาศึกษาต่อที่**วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม** (ภาพล่างซ้าย) วัดพระเชตวันแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ณ พระราชวรมหาวิหารแห่งนี้ พระเดชพระคุณท่านได้ศึกษาพระศาสนาอยู่เป็นเวลานานทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติ ทั้งที่พระอารามนั้น และที่อื่น เช่น กับพระอาจารย์สิงห์ที่**วัดละครทำ** (ภาพล่างขวา) จนประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ปฏิบัติใจจนได้ดวงตาเห็นดวงธรรมที่ศูนย์กลางกาย ระหว่างนั้นท่านได้เคยไปจำพรรษาที่พระอาราม **วัดชัยพฤกษ์มาลา** (ภาพบนซ้าย) ธนบุรี

วัดโบสถ์ (บน) บางคูเวียง (ภาพบนซ้ายและขวา) นนทบุรี เป็นวัดที่อยู่ริมคลองบางกอกน้อย พระเดชพระคุณหลวงพ่อได้ขอปวารณาพรรษาที่สิบสอง ณ วัดนี้ ด้วยระลึกถึงพระคุณของท่านพระอธิการเจ้าอาวาส

พื้นหินภายในพระอุโบสถ วัดโบสถ์ ยังคงสภาพดังเดิม

ในคืนวันเพ็ญกลางเดือนสิบ ครั้งเมื่อท่านได้อธิษฐานใจถวายชีวิตเพื่อพระรัตนตรัย หากไม่ได้บรรลุพระสัทธรรมดังที่พระพุทธองค์ท่านทรงเห็นทรงตรัสรู้แล้ว ก็จะไม่ขอลุกขึ้นจากที่อีกจนตลอดชีวิต และพระเดชพระคุณท่านก็ได้บรรลุธรรมกาย และพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมาท่านจึงได้เริ่มสอนธรรมที่**วัดบางปลา** (ภาพล่างซ้าย) อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม และมีผู้รู้เห็นธรรมในครั้งนั้น ๗ ท่านด้วยกัน และต่อมาท่านจึงได้ไปสอนต่อที่**วัดพระศรีมหาธาตุ** อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี (ภาพล่างขวา)

พระอุโบสถวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ วัดปากน้ำอยู่ริมคลองด่าน เขตธนบุรี เป็นพระอารามหลวงมาแต่โบราณ ในสมัยกรุง-รัตนโกสินทร์ ได้รับการปฏิสังขรณ์มาครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานนามประตูกั้นน้ำในคลองขุดติดกับพระอารามนี้ว่า "ประตูคลองด่านภาษีเจริญ" ประชาชนจึงเรียกวัดนี้เป็น วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ มาจนบัดนี้

เมื่อครั้งก่อนที่หลวงพ่อวัดปากน้ำจะเป็นเจ้าอาวาสนั้น วัดนี้ชำรุดทรุดโทรมนักเป็นกึ่งวัดร้าง มีพระประจำวัดเพียง ๑๓ รูป ท่านได้ดำเนินการปกครองกู้สถานการณ์จนได้ "วัด" ที่สมบูรณ์มา เหมือนทำความฝันให้เป็นความจริงขึ้นมาในช่วงเวลาไม่นานนัก

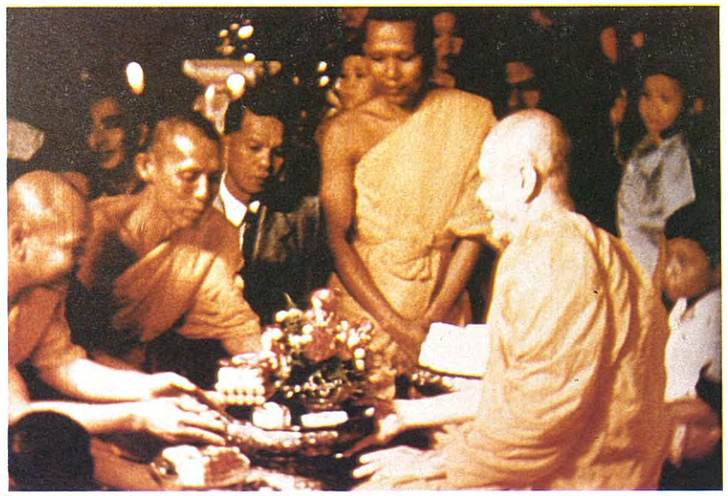

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ในกลางรัชสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสมุห์สด จนฺทสโร ได้รับมอบหมายจากพระอาจารย์ของท่านคือ ท่านเจ้าคุณพระศากยยุตติยวงศ์ (เผือน) ให้ดำรงตำแหน่งเป็น **เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ**

การสร้างคนเป็นกิจอันสำคัญของท่าน ท่านกล่าวว่าการสร้างคนนั้นเป็นเรื่องสำคัญ ท่านได้เป็นแบบอย่างหมดจดให้ศิษยานุศิษย์ปฏิบัติตามแบบอย่างนั้น

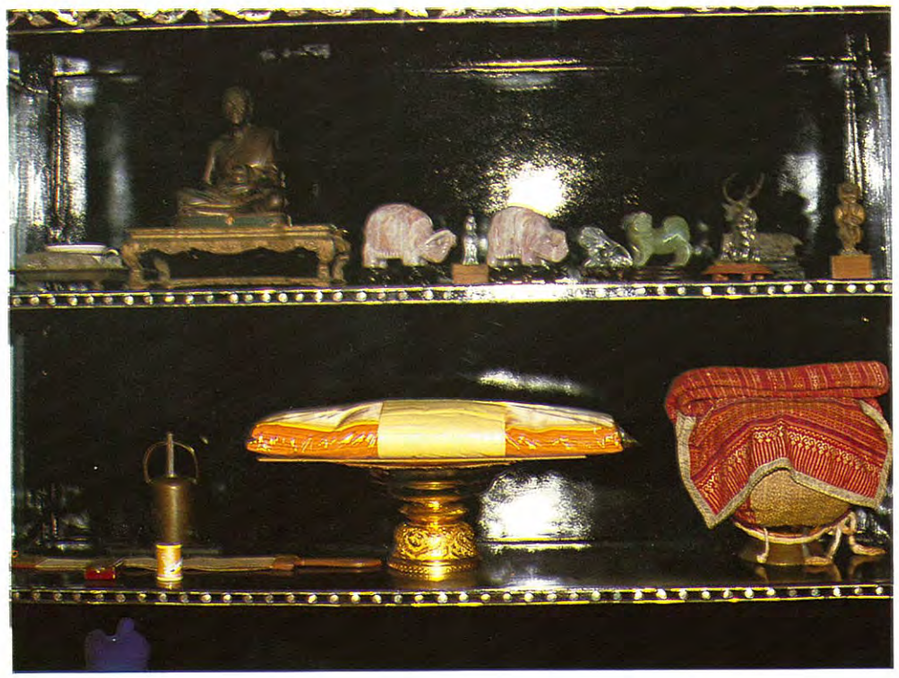

ธรรมาสน์ ที่หลวงพ่อใช้แสดงพระธรรมเทศนา (บน) **เตียงและภาพแสดงฐานที่ตั้งบริกรรมนิมิตทั้ง ๗** (บน) และ **เครื่องอัฐบริขาร** ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ (ล่าง)

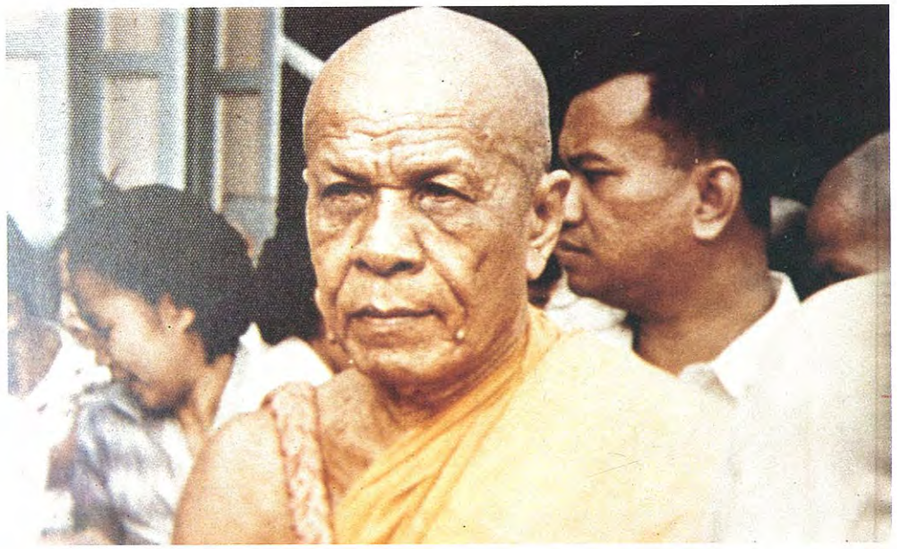

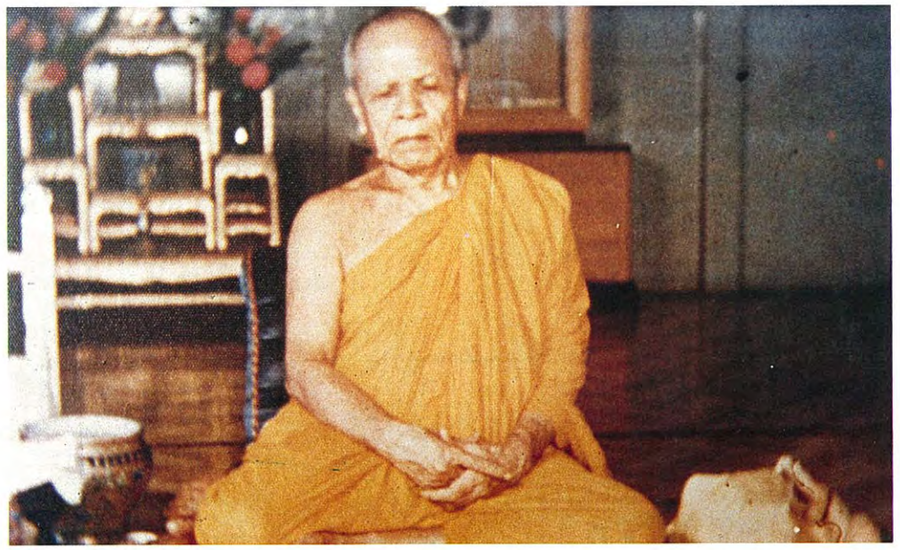

หลวงพ่อวัดปากน้ำ เป็นผู้นำที่ฉลาด สุขุม เข้มแข็ง เด็ดขาด มองเห็นการณ์ไกล เห็นสิ่งที่ควรเว้นควรกระทำ ท่านบริหารงานดียอดเยี่ยมควรแก่การรับเป็นแนวปฏิบัติยึดถือ อีกทั้งเป็นผู้ที่ใจดี มีมุทิตาและเสียสละ เจริญด้วยสังฆวัตถุและยุติธรรมยิ่งนัก อีกทั้งพร้อมด้วยอัธยาศัย ศีลาจารวัตรงดงามปฏิปทาล้วนพึงเป็นที่บูชาโดยไม่มีวันเสื่อมสลายของสาธุชน ประโยชน์อันเกิดแก่พระพุทธศาสนาโดยพระเดชพระคุณท่านเป็นอัศจรรย์มากมายไม่มีประมาณ

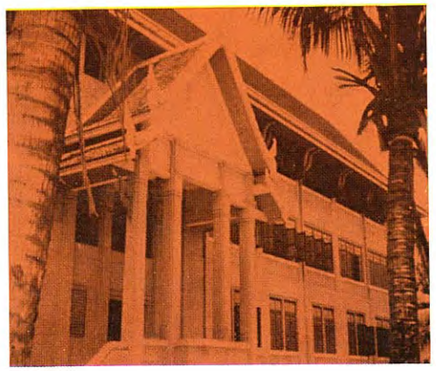
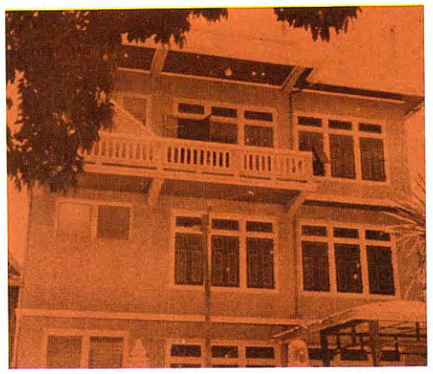

ตึกโรงเรียนพระปริยัติธรรม (ซ้ายบน และล่าง) ด้านสะกัด และมุขหลัง เป็นตึกคอนกรีตถือปูนงดงามทันสมัย กว้าง ๕ วา ยาว ๓๐ วา สูง ๓ ชั้น มีอุปกรณ์การศึกษาครบถ้วน รวมทั้งห้องสมุด ซึ่งจุพระสงฆ์ได้ ๑,๐๐๐ รูป ใช้เรียนวิปัสสนาธุระและคันถธุระได้ในที่เดียวกัน สร้างขึ้นด้วยบารมีของหลวงพ่อ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เช่นเดียวกับ **ตึกมงคลจันทสร** (ภาพขวาบน) เป็นกุฏิ ๒ ชั้น ซึ่งท่านได้มรณภาพที่นี้ และ**กุฏิ ๓ ชั้น** (ภาพขวาล่าง) สร้างก่อนที่ท่านมรณภาพ ๖ เดือน เสนาสนะเหล่านี้ ท่านให้สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่คณะสงฆ์ พระเดชพระคุณท่านเองยินดีอยู่เพียงกุฏิไม้เก่า ซึ่งบัดนี้ได้ชำรุดไปหมดสิ้นแล้ว

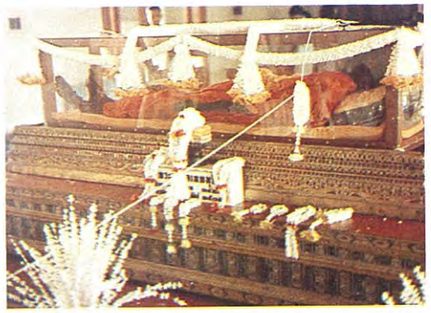

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่ามกลางความอาลัยเคารพรัก และบูชาของศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย เรือนร่างของท่านขณะนี้ประดิษฐานอยู่ที่ตึกสังเวชนียมงคลเทพนิรมิต ซึ่งสาธุชนจะไปกราบสักการะและปฏิบัติภาวนาบูชามากมายทุกวัน

หอระฆังวัดปากน้ำ (ภาพบนซ้าย) ได้คงอยู่ตลอดระยะเวลา สี่แผ่นดินที่หลวงพ่อเป็นเจ้าอาวาสและได้ทำประโยชน์แก่พระศาสนาไม่มีประมาณ ซึ่งการพัฒนาวัดด้วยการสร้างทั้งคนและเสนาสนะได้ดำเนินมาอย่างสืบเนื่องน่าชื่นชมมาจนทุกวันนี้ ดังเช่นที่ **ศาลาสด** (ภาพบนขวาและภาพล่าง) เป็นอาทิ

การเจริญสมถวิปัสสนาตามแนววิชชาธรรมกาย และพระธรรมเทศนา ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ ซึ่งท่านได้แสดงไว้ในอดีต ล้วนบ่งแสดงความบริสุทธิ์และบริบูรณ์แห่งกัลยาณศีล กัลยาณธรรม และกัลยาณปัญญา แห่งองค์ธรรมกถึกเป็นที่น่าอัศจรรย์ ผู้ประกอบความเพียรตาม ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก

หลวงพ่อของปวงชน คำสอนของหลวงพ่อจะยังคงดำรงอยู่ประกาศสัจจธรรมฝ่ายบุญสัมมาทิฏฐิโดยส่วนเดียวเสมอไป สอนใจให้ทุกคนแน่แน่วในการบำรุงสันติสุข คุณงามความดี สามัคคีธรรม และเจริญทาน ศีล สมาธิ และปัญญา อีกทั้งยังใจเหล่าพุทธบริษัทให้ผ่องแผ้ว ชื่นบาน แจ่มใส บริสุทธิ์ สมเป็นภาชนะทองรองรับ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ให้รุ่งเรืองสถาพรสืบไป

ประวัติย่อ*

ของ

พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำ

ผู้ค้นพบวิชชาธรรมกาย

ชาติภูมิเดิมเป็นพ่อค้า เข้าตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านหมู่เหนือของวัดสองพี่น้อง คือทิศใต้ของวัด แต่ต่างฝั่งกับวัด วัดอยู่ตะวันออกเฉียงเหนือ บ้านอยู่ตะวันตกเฉียงใต้ มีคลองกั้นเป็นระหว่างวัดกับบ้าน ค้าขายมาตั้งแต่อายุ ๑๔ ปีเศษ ๆ นับตั้งแต่บิดาล่วงไปก็เป็นพ่อค้าแทนบิดา เลี้ยงมารดามาจนถึงอายุ ๑๙ ปี ตรงนี้ได้ปฏิญาณตัวบวชจนตาย ด้วยมามีอุปสรรคเกิดขึ้นในระหว่างขายข้าวแล้วนำเรือเปล่ากลับบ้านเข้าลัดที่คลองบางอีแท่น เหนือตลาดใหม่ แม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ในลัดนี้ไม่สู้ไกลนัก แต่พวกโจรชุกชุม แต่พอเข้าลัดไปเล็กน้อย ก็มาคิดแต่ในใจของตัวว่า คลองก็เล็กโจรก็ร้าย ท้ายเรือเข้าก็ไล่เลี่ยกับฝั่ง ไม่ต่ำไม่สูงกว่ากันเท่าไรนัก น่าหวาดเสียวอันตราย เมื่อโจรมาก็ต้องยิงหรือทำร้ายคนท้ายก่อน ถ้าเขาทำเราเสียได้ก่อนก็ไม่มีทางที่จะสู้เขา ถ้าเราเอาอาวุธปืนแปดนัดไว้ทางหัวเรือแล้วเราไปถ่อเรือทางลูกจ้างเสีย เมื่อโจรมาทำร้ายเราก็จะมีทางสู้ได้บ้าง คิดดังนี้แล้วก็เรียกลูกจ้างที่ถ่อเรือแถบทรายมาถือท้าย เราออกไปถ่อแทน ถ่อเรือไปก็คิดไป เรือก็เดินเข้าไปหาที่เปลี่ยวหนักขึ้นทุกที ความคิดก็ถี่ขึ้นว่า ลูกจ้างที่เราจ้างมานี้ คนหนึ่งก็ไม่กี่บาท เพียง ๑๑ บาท หรือ ๑๒ บาทเท่านั้น ส่วนตัวเราเป็นเจ้าของทรัพย์ทั้งเรือหมด ส่วนตายจะให้ลูกจ้างตายก่อนไม่ถูก เอาเปรียบลูกจ้างมากเกินไปไม่สมควร ถ่อไปก็คิดไปดังนี้ และคิดถี่หนักเข้าก็ตัดสินใจเด็ดขาดออกไป เราเป็นเจ้าของให้เราตายก่อนดีกว่าจึงจะสมควร คิดตกลงแล้วก็เรียกลูกจ้างให้มาถ่อ ตัวก็หยิบปืนแปดนัดที่เอาไปไว้ข้างหัวเรือมาไว้ใกล้ตัว

---

* พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (เป็นผู้บันทึกเอง), ลงพิมพ์ใน **นิตยสารมงคลสาร** ปีที่ ๑ เล่ม ๑, ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗, หน้า ๔-๖ และ ๒๐.

ข้างท้ายเรือ ก็ถือท้ายเรื่อยไป ใกล้ออกจากลัดเต็มที น้ำก็ขึ้นเรือข้าวที่หนักก็ตามหัวน้ำขึ้นสวนเข้ามาประดังกันแน่น จีนก็ส่งเสียงแต่ว่า ตู้อ่า ๆ ประดังกันแน่น ออกก็ไม่ได้ เข้าไปไม่ได้ น้ำก็น้อยเลยต้องต่างฝ่ายต่างก็ปักหลักกรานหน้าจอดกันนิ่งอยู่ เราเป็นคนท้ายผ่านพ้นอันตรายมาแล้วก็มาคิดว่าการหาเงินหาทองนี้ลำบากจริง ๆ เจียวหนา บิดาของเราก็หามาดังนี้ เราก็หาซ้ำรอยบิดาตามบิดาบ้าง เงินแลทองที่หากันทั้งหมดด้วยกันนี้ต่างคนก็ต่างหาไม่มีเวลาหยุดด้วยกันทั้งนั้น ถ้าใครไม่เร่งรีบหาให้มั่งมีก็เป็นคนต่ำและเลว ไม่มีใครนับถือแลคบหา เข้าหมู่เขาก็อายเขา เพราะเป็นคนจนกว่าเขา ไม่เทียมหน้าเทียมบ่าเทียมไหล่กับเขา

ปุรพชนต้นสกุลของเราก็ทำกันมาดังนี้ เหมือน ๆ กันจนถึงบิดาของเราแลตัวของเราบัดนี้ ก็บัดนี้ปุรพชนแลบิดาของเราไปทางไหนหมด ก็ปรากฏแก่ใจว่าตายหมดแล้วแล้วตัวของเราเล่าก็ต้องตายเหมือนกัน แต่พอคิดถึงตายขึ้นมาดังนี้แล้ว ใจก็ชักเสียว ๆ นึกถึงความตายที่จะมาถึงตัวโดยไม่มีสงสัยเลย เราต้องตายแน่ ๆ บิดาเราก็มาล่องข้าวขึ้นจากเรือข้าวก็เจ็บมาจากตามทางแล้ว ขึ้นจากเรือข้าวไม่ได้กี่วันก็ถึงแก่กรรม เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว เราที่ช่วยพยาบาลอยู่ไม่ได้เห็นเลยที่จะเอาอะไรติดไป ผ้าที่นุ่งแลร่างกายของแก เราก็ดูแลอยู่ไม่เห็นมีอะไรหายไป ทั้งตัวเราแลพี่น้องของเราที่เนื่องด้วยแกตลอดถึงมารดาของเราก็อยู่ไม่เห็นมีอะไรเลยที่ไปด้วยแก แกไปผู้เดียวแท้ ๆ ก็ตัวเราเล่าต้องเป็นดังนี้ เคลื่อนความเป็นอย่างนี้ไปไม่ได้แน่ เมื่อคิดตกลงใจดังนี้แล้วก็ลองทำเป็นตายดูนอนแผ่ลงไปที่ท้ายเรือนั้นแล้วก็ทำตาย ตายแล้วทำไปหาคนที่เป็นญาติบ้าง พี่น้องบ้างเพื่อนที่ชอบกันบ้าง เขาก็ไม่เห็นเรา เพราะเราเป็นผี เราก็เอาก้อนดินบ้าง ไม้บ้าง โยนหรือปาเข้าไปให้ถูก เพราะเขาไม่เห็นตัวเรา เขาก็ต้องบอกผีโยนมาหรือปาเข้ามา ไปหาคนโน้นก็ไม่เห็น มาหาคนนี้ก็ไม่เห็น คิดไปดังนี้แหละจนเผลอตัว

แต่พอรู้สึกตัวขึ้นมา ก็รีบลุกขึ้นจุดธูป อธิษฐานในใจของตัวเองว่า ขออย่าให้เราตายเสียก่อน ขอให้บวชเสียก่อนเถิด ถ้าบวชแล้วไม่สึกจนตลอดชีวิต ตรงนี้ บวชจริงมาเสียแต่อายุ ๑๙ ปีเศษแล้ว ตั้งแต่นั้นก็ประกอบอาชีพตามปกติของพ่อค้า จนอายุครบ ๒๒ โดยปีแล้ว ก็ปรารภถึงการบวชในปีนั้น พอถึงเดือน ๘ ข้างขึ้นก็ขนข้าวลงเรือเต็มลำดีแล้ว ก็บอกกับลูกจ้างให้นำเอาข้าวไปขายโรงสีในกรุงเทพฯ ส่วนตัวก็เข้าอยู่วัดเป็นเจ้านาค ฝึกหัดเบื้องต้นแห่งการอุปสมบทในสำนักพระปลัดยัง ผู้เป็นหลวงตาของตัวซึ่งเป็นน้องคนเล็กของตาน้อย ผู้เป็นมารดาของตัวเอง ท่านส่งวินัยย่อ ๆ ให้เป็นหนังสือ

สมุดข่อย เขียนตัวบรรจงสวยงามมาก ก็ท่องวิธีขอบรรพชาแลดูวินัยไปด้วยกันทีเดียว พอจวนเข้าพรรษาก็มีผู้ไปนิมนต์พระอุปัชฌาย์ดี วัดประตูศาล จังหวัดสุพรรณบุรี มาเป็นอุปัชฌาย์ ก็ได้อุปสมบทในต้นเดือนแปด ของ พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้อยู่จำพรรษาในวัดนั้นรวมอยู่ที่อุปสมบทนั้น ๗ เดือนเศษ ๆ เท่านั้น ออกจากวัดที่อุปสมบทนั้นแล้ว ก็ตรงมาอยู่จำพรรษาในวัดพระเชตุพนทีเดียว เรียนมูลกัจจายน์ ถึงสามจบ แล้วเรียนธรรมบททีปนีและสารสังคหะ แต่พอเป็นว่าแปลออกพอสมควรแล้ว ก็หยุดการเรียนคันถธุระ เรียนวิปัสสนาธุระต่อไป ถึงในระหว่างคันถธุระอยู่ก็เรียนวิปัสสนาไปด้วยเหมือนกัน เวลาวันแปดค่ำ สิบห้าค่ำ ก็มักไปแสวงหาครูสอนฝ่ายสมถวิปัสสนาอยู่เสมอ ๆ โดยมากแต่ที่เรียนโดยตรงทีเดียวตั้งแต่บวชใหม่ ๆ ก็เรียนแต่อนุสาวนาจารย์ทีหนึ่ง บวชแล้วรุ่งขึ้นวันที่สองก็เรียนที่หลวงพ่อเนียมวัดน้อย จังหวัดสุพรรณ ที่สามเจ้าคุณสังวรานุวงษ์ (เอี่ยม) วัดราชสิทธาราม ที่สี่เรียนกับพระครูญาณวิรัติ (โป๊) วัดพระเชตุพน ที่ห้าเรียนกับพระอาจารย์สิงห์ วัดละครทำ หลังวัดระฆังโฆสิตาราม ได้ตามแบบของท่านสององค์ พระครูญาณวิรัติแลพระอาจารย์สิงห์ ท่านรับรองว่าได้ตามแบบของท่าน ท่านมอบให้เป็นผู้สอนเขาได้ทั้งสองอาจารย์ แต่ก็ยังไม่พอใจที่จะเป็นครูสอนเขา จึงค้นคว้าหาต่อไปอีกถึงพรรษา ๑๑ ก็สำเร็จในการเล่าเรียนคันถธุระได้พอสมควรแก่ที่ตั้งใจไว้ว่า ต้องเรียนแปลให้ออกจะได้ค้นธรรมในมคธภาษาได้ตามต้องการ ก่อนแต่จะมาเรียนคันถธุระนั้นได้ตั้งหนังสือใบลานมหาสติปัฏฐานลานยาวไว้ที่วัดสองพี่น้องผูกหนึ่งว่า ถ้าไปเล่าเรียนคราวนี้ต้องแปลหนังสือผูกนี้ให้ออก จึงเป็นที่พอแก่ความต้องการ ถ้ายังแปลไม่ออกก็เป็นอันไม่หยุดในการเรียน แต่พอแปลออกก็หยุด ในพรรษาที่ ๑๑ เมื่อหยุดต่อการเรียนปริยัติแล้วก็เริ่มทำจริงจังในทางปฏิบัติ ก็คิดว่าในวัดพระเชตุพนนี้ ในอุโบสถก็ดีมีบริเวณกว้างขวางดีมาก เป็นสถานที่ควรทำภาวนามาก แต่มาหวนระลึกถึงอุปการคุณของวัดบางคูเวียง (คือวัดโบสถ์บน บางคูเวียง) ในคลองบางกอกน้อย เจ้าอธิการชุ่มได้ถวายมูลกัจจายน์แลคัมภีร์พระธรรมบทให้ ในตอนเล่าเรียนปริยัตินั้น ก็มีอุปการคุณอยู่มากควรไปจำพรรษา แล้วจะได้แสดงธรรมแจกแก่ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาเป็นบรรณาการต่ออุปการคุณแก่วัดนั้น จึงได้กราบลาเจ้าคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ไปจำพรรษาวัดบางคูเวียง ในพรรษาที่ ๑๒ แต่พอได้กึ่งพรรษาก็มาหวนระลึกขึ้นว่า ในเมื่อเราตั้งใจจริง ๆ **ในการบวช จำเดิมอายุสิบเก้า เราได้ปฏิญาณตนบวชจนตาย ขออย่าให้ตายในระหว่างก่อนบวช** บัดนี้ก็ได้บอกลามาถึง ๑๕ พรรษาย่างเข้าพรรษานี้แล้ว ก็พอแก่ความประสงค์ของเราแล้ว **บัดนี้ของจริงที่พระพุทธเจ้าท่าน**

รู้ท่านเห็น เราก็ยังไม่ได้บรรลุ ยังไม่รู้ไม่เห็น สมควรแล้วที่จะต้องกระทำอย่างจริงจัง เมื่อตกลงใจได้ดังนี้แล้ว วันนั้นเป็นวันกลางเดือน ๑๐ ก็เริ่มเข้าโรงอุโบสถแต่เวลาเย็น **ตั้งสัจจาธิษฐานแน่นอนลงไปว่า ถ้าเรานั่งลงไปครั้งนี้ไม่เห็นธรรมที่พระพุทธเจ้าต้องการ เป็นอันไม่ลุกจากที่นี้จนหมดชีวิต** เมื่อตั้งจิตมั่นลงไปแล้ว ก็เริ่ม ปรารภนั่ง จึงได้แสดง **ความอ้อนวอนแด่พระพุทธเจ้าว่า ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดข้าพระพุทธเจ้า ทรงประทานธรรมที่พระองค์ได้ทรงตรัสรู้อย่างน้อยที่สุด แลง่ายที่สุดที่พระองค์ได้ ทรงรู้แล้วแด่ข้าพระพุทธเจ้า ถ้าข้าพระพุทธเจ้ารู้ธรรมของพระองค์แล้ว เป็นโทษแก่ ศาสนาของพระองค์แล้ว ขอพระองค์อย่าทรงพระราชทานเลย ถ้าเป็นคุณแก่ศาสนา ของพระองค์แล้ว ขอพระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานแด่ข้าพระองค์ ข้า พระองค์รับเป็นทนายศาสนา ในศาสนาของพระองค์จนตลอดชีวิต** แต่พออ้อนวอนเสร็จ แล้ว ก็เริ่มปรารภเข้าที่นั่งสมาธิต่อไป มานึกถึงมดคี่ที่ตามช่องของแผ่นหินที่ยาว ๆ แลบน แผ่นหินบ้าง ไต่ไปมาอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก จึงหยิบเอาขวดน้ำมันก๊าดมา เอานิ้วจุกเข้าที่ ปากขวด แล้วตะแคงขวดให้เปียกนิ้วเข้าแล้วเอามาลากเป็นทางให้รอบตัวจะได้กันไม่ให้ มาทำอันตรายในเวลานั่งลงไปแล้ว แต่พอทางนิ้วที่เปียกน้ำมันนั้นไม่ทันถึงครึ่งของวงตัว ที่นั่ง ความคิดอันหนึ่งเกิดขึ้นว่า ชีวิตสละได้แต่ทำไมยังกลัวมดคี่อยู่เล่า ก็นึกอายตัวเอง ขึ้นมา เลยวางขวดน้ำมันเข้าที่เลยในเดี๋ยวนั้น ประมาณครึ่งหรือค่อนคืนไม่มีนาฬิกา ไม่ แน่ก็ **เห็นผังของจริงของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีอยู่ในหนังสือธรรมกาย** ที่คุณพระทิพย์ปริญญา เรียบเรียงพิมพ์แจกไปแล้วนั้น ในขณะนั้นก็มาปริวิตกว่า คัมภีร์โรจายังธรรมเป็นของลึก ถึงเพียงนี้ ใครจะไปคิดคาดคะเนเอาได้ พ้นวิสัยของความตรึกนึกคิด ถ้ายังตรึกนึกคิดอยู่ ก็เข้าไม่ถึง ที่จะเข้าถึงต้องทำให้รู้ตรึก รู้นึก รู้คิดนั้น **หยุดเป็นจุดเดียวกัน แต่พอหยุดก็ ดับ แต่พอดับแล้วก็เกิด ถ้าไม่ดับแล้วไม่เกิด ตรองดูเถิดท่านทั้งหลาย นี้เป็นของจริง หัวต่อมีเป็นอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่ถูกส่วนดังนี้ก็ไม่มีไม่เป็นเด็ดขาด** วิตกอยู่ดังนี้สักครู่ใหญ่ ๆ ก็กลัวว่าความมีความเป็นนั้นจะเลือนไปเสีย จึงเข้าที่ต่อไปใหม่ ราวสักสามสิบนาที ก็ เห็นวัดบางปลาปรากฏเหมือนตัวเองไปอยู่ที่วัดนั้น แต่พอชัดดีก็รู้สึกตัวขึ้นมา จึงมี ความรู้สึกขึ้นมาว่าจะมีผู้รู้เห็นได้ยากนั้นในวัดบางปลานี้จะต้องมีผู้รู้ผู้เห็นได้แน่นอน จึงมาปรากฏขึ้นบัดนี้ ต่อแต่นั้นมาก็คำนึงที่ไปสอนที่วัดนั้นอยู่เรื่อย ๆ มา จนถึงออกพรรษา รับกฐินแล้ว ก็ลาสมภารวัดบางคูเวียงไปสอนที่วัดบางปลาราวสี่เดือน มีพระทำเป็น สามรูป คฤหัสถ์สี่คน นี้**เริ่มต้นแผ่ธรรมกายของจริง** ที่แสวงหาได้มาจริงปรากฏอยู่จน บัดนี้.

ประวัติ

พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี
(สด จนฺทสโร)
หลวงพ่อวัดปากน้ำ

พระนิพนธ์ของ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (ปุ่น ปุณณสิริมหาเถระ)
สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
สมัยทรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมวโรดม

บทความเบื้องต้น

เมื่อการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานสัตตมวาร และปัญญาสมวารล่วงแล้วมีท่านที่ เคารพนับถือมาขอร้องให้พิมพ์ประวัติของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี แจกจ่ายแก่ท่านที่เคารพ นับถือและศิษยานุศิษย์ เพื่อเป็นอนุสรณ์ต่อไป และบางท่านก็ปรารถนาจะร่วมการกุศลในการ พิมพ์นั้นด้วย

เมื่อความต้องการของส่วนมากเป็นเช่นนั้น เห็นว่าจำต้องรวบรวมความเป็นไปตั้งแต่ ต้นจนอวสาน จดเหตุการณ์อันเป็นจริงเท่าที่รู้และได้เห็น และต้องวางตนเป็นกลาง ไม่ให้มีคำ ยกย่องจนผิดจากความจริง แม้ความจริงนั้น ๆ ถ้าเขียนไว้อาจเป็นเหตุกระทบกระเทือนแก่ผู้ อื่นก็จำต้องงด

ผู้เขียนประวัตินี้ ได้อยู่รับใช้เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีมาแต่ครั้งเป็นเด็กวัด เป็น สามเณร–และเป็นภิกษุ ติดต่อกันมาตลอดกาล แม้ต่างคนต่างอยู่แล้ว ก็ยังติดต่อและทราบ เหตุการณ์อย่างใกล้ชิด โดยมากทราบจากถ้อยคำที่เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีเล่าให้ฟัง ท่านจะ ทำกิจการใด ๆ เกี่ยวแก่ส่วนรวม ท่านชอบออกความเห็นให้ฟังเป็นเรื่องของอนาคต เมื่อฟัง แล้วบางเรื่องก็หนักใจแทน แต่ครั้นแล้วเหตุการณ์ก็ย่อมเป็นไปตามที่ท่านได้ปรารภไว้เป็นอัน รับรองว่าท่านมิได้ฝันเพื่อสร้างวิมานในอากาศ

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ผู้มีความสำคัญในประวัตินี้ ศิษยานุศิษย์ท่านที่เคารพนับถือ

เรียกว่า "หลวงพ่อวัดปากน้ำ" ในที่ลับหลัง ถ้าต่อหน้าก็ชอบใช้คำแทนชื่อท่านว่า "หลวงพ่อ" ไม่มีใครใช้คำว่าเจ้าคุณหรือพระเดชพระคุณมากนัก เป็นทั้งนี้ก็น่าจะเรียกกันมาจนชินปาก ถ้าใครออกชื่อว่า เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีแล้ว แทบจะไม่มีใครรู้จัก เพราะชื่อนั้นท่านได้รับพระราชทาน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ นับว่าเป็นเวลาอันสั้น จึงไม่ขึ้นปากขึ้นใจของท่านที่เคารพนับถือ ได้หันเข้าหาความสะดวกออกนามท่านว่า **หลวงพ่อ** ในที่ต่อหน้า เรียกนอกวัดในที่ลับหลังว่า **หลวงพ่อวัดปากน้ำ** เพื่อความสะดวกแก่ผู้อ่าน ต่อไปจะออกนามเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีว่า "หลวงพ่อวัดปากน้ำ" จนจบประวัติ

ประวัติก่อนบวช

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด) ท่านเกิดวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ณ บ้านสองพี่น้อง ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านตำบลนี้อยู่ฝั่งใต้ ตรงกันข้ามกับวัดสองพี่น้อง เป็นบุตรนายเงิน นางสุดใจ มีแก้วน้อย สกุลของท่านทำการค้าขาย มีพี่น้องร่วมมารดาบิดา ๕ คน คือ

๑. นางดา เจริญเรือง
๒. เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี (สด มีแก้วน้อย)
๓. นายใส มีแก้วน้อย
๔. นายผูก มีแก้วน้อย
๕. นายสำรวย มีแก้วน้อย

ญาติพี่น้องของหลวงพ่อวัดปากน้ำ แทบทุกคนนั้น คนสุดท้องตายก่อน แล้วเลื่อนขึ้นมาตามลำดับชั้น คนหัวปีตายทีหลังแทบทุกคน เช่นพี่น้องหลวงพ่อวัดปากน้ำคนที่ ๕ ตายก่อน แล้วถึงคนที่ ๔ คนที่ ๓ แล้วตัวหลวงพ่อ อันดับที่ ๓ นั้นเพิ่งตายก่อนหลวงพ่อไม่ถึงเดือน คล้ายกับว่าจะรักษาระเบียบแห่งการตายไว้ มัจจุราชไม่ยอมให้ลักลั่นเป็นการผิดระเบียบ จนบัดนี้เหลือแต่คนที่ ๑

การศึกษาเมื่อเยาว์วัย

เรียนหนังสือวัดกับพระภิกษุน้าชายของท่าน ณ วัดสองพี่น้อง เมื่อพระภิกษุน้าชายลาสิกขาบทแล้ว ได้มาศึกษาอักขรสมัย ณ วัดบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในปกครองของพระอาจารย์ทรัพย์ เพราะชาติภูมิของบิดาอยู่ที่บางปลา ปรากฏว่าหลวงพ่อ

เรียนได้ดีสมสมัย และการศึกษาขั้นสุดท้ายของเด็กวัดในสมัยนั้น ก็คือเขียนอ่านหนังสือขอมได้คล่องแคล่ว อ่านหนังสือพระมาลัยซึ่งเขียนเป็นอักษรขอมเป็นบทเรียนขั้นสุดท้าย อ่านกันไปคนละหลาย ๆ จบจนกว่าจะออกจากวัด ซึ่งจะเรียกกันสมัยนี้ว่าจบหลักสูตรการศึกษาก็ได้ การศึกษาของหลวงพ่อวัดปากน้ำอยู่ในลักษณะนี้ ท่านมีนิสัยจริงมาตั้งแต่เล็ก ๆ คือตั้งใจเรียนจริง ๆ ไม่ยอมอยู่หลังใคร

การอาชีพ

เมื่อเสร็จการศึกษาแล้ว ออกจากวัดช่วยมารดาบิดาประกอบอาชีพเกี่ยวแก่การค้าขาย โดยซื้อข้าวบรรทุกเรือต่อล่องมาขายให้แก่โรงสีในกรุงเทพฯ บ้าง ที่นครชัยศรีบ้าง

เมื่อสิ้นบุญบิดาแล้ว ได้รับหน้าที่ประกอบอาชีพสืบต่อมา ท่านเป็นคนรักงานและทำอะไรทำจริง ทั้งขยันขันแข็ง อาชีพการค้าจึงเจริญโดยลำดับ ทั้งวงศ์ญาติก็อุปการะแทบจะพูดได้ว่าการค้าไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก เพราะว่าตีราคาข้าวเปลือกตกลงราคากันแล้วขนข้าวลงเรือโดยยังไม่ต้องชำระเงินก่อน เมื่อขายข้าวแล้วจึงชำระเงินกันได้ อันเกี่ยวแก่การเชื่อใจกัน ท่านประกอบอาชีพนี้ตลอดมา จนปรากฏในยุคนั้นว่า เป็นผู้มีฐานะดีคนหนึ่ง

ท่านเป็นคนมีนิสัยชอบก้าวหน้า มุ่งไปสู่ความเจริญ ท่านพบกับญาติหรือคนชอบพอแล้วถามถึงการประกอบอาชีพ ถ้าทราบว่าผู้ใดเจริญขึ้น ก็แสดงมุทิตาจิต เมื่อทราบว่าทรงตัวอยู่หรือทรุดลง ท่านก็จะพูดว่าหากินอย่างไก่ หาได้ไม่มีเก็บอย่างนี้ต้องจนตาย ควรหาอุบายใหม่

เมื่ออายุ ๑๙ ปี ระหว่างที่ทำการค้าอยู่นั้น ความคิดอันประกอบด้วยความเบื่อหน่ายเกิดแก่ท่าน เป็นทั้งนี้ก็น่าจะลำบากใจอันเกี่ยวแก่อาชีพ เพราะต้องเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงทำงานเลี้ยงมารดา และรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ โดยเกิดธรรมสังเวชขึ้นในใจว่า "การหาเงินเลี้ยงชีพนั้นลำบาก บิดาของเราก็หามาอย่างนี้ ต่างไม่มีเวลาว่างกันทั้งนั้น ถ้าใครไม่รีบหาให้มั่งมี ก็เป็นคนชั้นต่ำ ไม่มีใครนับหน้าถือตา เข้าหมู่เพื่อนบ้านก็อับอายไม่เทียมหน้าเขา บุรพชนต้นสกุลก็ทำมาอย่างนี้เหมือนกัน จนถึงบิดาเราและตัวเราในบัดนี้ ก็คงทำอยู่อย่างนี้ ก็บัดนี้บุรพชนทั้งหลายได้ตายไปหมดแล้ว แม้เราก็จักตายเหมือนกัน เราจะมัวแสวงหาทรัพย์อยู่ทำไม ตายแล้วเอาไปไม่ได้ บวชดีกว่า" เมื่อได้โอกาสท่านได้จุดธูปเทียนบูชาพระอธิษฐานว่า "ขอเราอย่าได้ตายเสียก่อนเลย ขอให้ได้บวชเสียก่อน เมื่อบวชแล้วจะไม่ลาสิกขา ขอบวชไปจนตลอดชีวิต" นี้ท่านบอกว่าเริ่มอธิษฐานมาตั้งแต่อายุ ๑๙ ปี

หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านเล่าต่อไปว่า เมื่อตกลงใจบวชไม่สึกแล้ว จิตคิดเป็นห่วง

มารดาเกิดขึ้น จึงขมักเขม้นทำงานสะสมทรัพย์ เพื่อให้มารดาเลี้ยงชีพไปจนตลอดชีวิต เมื่อจะเทียบราคาเงินในบัดนี้กับสมัยก่อน ๕๐ ปีที่ล่วงมานั้นไกลกันมาก เพราะเมื่อก่อน ๕๐ ปี กล้วยน้ำว้า ๑๐๐ หวีเป็นราคา ๕๐ สตางค์ สมัยก่อนใช้อัฐเรียกว่า ๑๐๐ ละ ๒ สลึง บางคราว ๑๐๐ เครือ ต่อเงิน ๒.๕๐ บาท เพราะเงินจำนวนชั่งที่หลวงพ่อวัดปากน้ำหาให้มารดานั้นก็ย่อมมีราคาสูงสุดในสมัยนั้น และย่อมเป็นน้ำเงินที่อาจเลี้ยงชีวิตจนตายได้จริง ถ้าหากน้ำเงินไม่มีราคาต่ำลงเช่นปัจจุบันนี้ แต่ก็ประหลาดที่มารดาของท่านมีอายุยืนมาจนถึงยุคกล้วยน้ำว้าหวีละบาทกว่า

อุปสมบท

เดือนกรกฎาคม ๒๔๔๙ ต้นเดือน ๘ ท่านได้อุปสมบท เวลานั้นอายุย่างเข้า ๒๒ ปี บวช ณ วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีฉายาว่า จนฺทสโร

พระอาจารย์ดี วัดประตูศาล อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพระอุปัชฌายะ

พระครูวินยานุโยค (เหนี่ยง อินฺทโชโต) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระอาจารย์โหน่ง อินฺทสุวณฺโณ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

คู่สวด อยู่วัดเดียวกัน คือวัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่ออุปสมบทแล้ว ได้จำพรรษาอยู่วัดสองพี่น้อง ๑ พรรษา ปวารณาพรรษาแล้ว เดินทางมาจำพรรษา ณ วัดพระเชตุพน กรุงเทพฯ เพื่อเล่าเรียนพระธรรมวินัยต่อไป

การศึกษาของภิกษุสามเณรสมัยนั้น การเรียนบาลีต้องท่องสูตรก่อน เมื่อท่องจบสูตรเบื้องต้นแล้ว จึงเริ่มจับเรียนมูล เริ่มแต่เรียนสนธิขึ้นไป หลวงพ่อวัดปากน้ำเริ่มต้นโดยวิธีนี้แล้วเรียน นาม สมาส ตัทธิต อาขยาต กิตก์ แล้วเริ่มขึ้นคัมภีร์จับแต่พระธรรมบทไป ท่านเรียนพระธรรมบทจบทั้ง ๒ บั้น เมื่อจบ ๒ บั้นแล้วกลับขึ้นต้นใหม่ เรียนมงคลทีปนีและสารสังคหะตามความนิยมของสมัย จนชำนาญและเข้าใจและสอนผู้อื่นได้

เมื่อกำลังเรียนอยู่นั้น ท่านต้องพบกับความลำบากมาก สมัยนั้นเรียนกันตามกุฏิต้องเดินไปศึกษากับอาจารย์ตามวัดต่าง ๆ เมื่อฉันเช้าแล้วข้ามฟากไปเรียนที่วัดอรุณราชวราราม กลับมาฉันเพลที่วัด เพลแล้วไปเรียนวัดมหาธาตุ ตอนเย็นไปเรียนวัดสุทัศน์บ้าง วัดสามปลื้มบ้าง กลางคืนเรียนที่วัดพระเชตุพน แต่ไม่ได้ไปติด ๆ กันทุกวัน มีเว้นบ้างสลับกันไป

สมัยที่ท่านศึกษาอยู่นั้น กำลังนิยมใช้หนังสือขอมที่จารลงในใบลาน และนักเรียนที่ไปขอศึกษากับอาจารย์นั้น บทเรียนไม่เสมอกัน ต่างคนต่างเรียนตามสมัครใจ กล่าวคือบางองค์เรียนธรรมบทบั้นต้น บางองค์เรียนบั้นปลาย ยิ่งนักเรียนมาก หนังสือที่เอาไปโรงเรียนก็เพิ่ม

จำนวนขึ้น เช่นนักเรียน ๑๐ คน เรียนหนังสือกันคนละผูก นักเรียนที่ไปเรียนนั้นก็ต้องจัดหนังสือติดตัวไปครบจำนวนนักเรียนเป็นทั้งนี้ก็เพราะนอกจากเรียนตามบทเรียนของตนแล้ว เอาหนังสือไปฟังบทเรียนของคนอื่นด้วย ช่วยให้ตนมีความรู้กว้างขวางขึ้น ฉะนั้นปรากฏว่านักเรียนต้องแบกหนังสือไปคนละหลายผูก แบกจนไหล่ลู่ คือว่าหนังสือเต็มบ่า

หลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นนักเรียนประเภทดังกล่าว ท่านพยายามไม่ขาดเรียน แบกหนังสือข้ามฟากลงท่าประตูนกยูงวัดพระเชตุพน ไปขึ้นท่าวัดอรุณ ฯ เข้าศึกษาในสำนักนั้น ท่านเล่าให้ฟังว่าลำบากอยู่หลายปี ความเพียรของท่านจนชาวประตูนกยูงเกิดความเลื่อมใสได้ปวารณาเรื่องภัตตาหาร คืออาราธนาท่านรับบิณฑบาตเป็นประจำ และขาดเหลือสิ่งใดขอปวารณา ระยะนี้ท่านเริ่มมีความสุขขึ้นเรื่องภัตตาหาร มีแม่ค้าขายข้าวแกงคนหนึ่งจัดอาหารเพลถวายเป็นประจำ แม่ค้าคนนี้ชื่อนวม เมื่อหลวงพ่อท่านย้ายมาวัดปากน้ำ แม่ค้าผู้นี้ทุพพลภาพลงเพราะความชรา ขาดผู้อุปการะ ท่านได้รับตัวมาอยู่วัดปากน้ำได้อุปการะทุกวิถีทาง เมื่อสิ้นชีวิตก็ได้จัดการฌาปนกิจศพให้ หลวงพ่อว่าเป็นมหากุศล เมื่อเราอดอยาก อุบาสิกานวมได้อุปการะเรา ครั้นอุบาสิกานวมยากจน เราได้ช่วยอุปถัมภ์ ที่สุดต่อที่สุดมาพบกันจึงเป็นมหากุศลอันยากที่จะหาได้ง่าย ๆ

ท่านเดินทางไปศึกษาในสำนักต่าง ๆ อยู่หลายปี ครั้นต่อมามีผู้เลื่อมใสในท่านมากขึ้น พวกข้าหลวงในวังกรมหมื่นพิชัยมหินทโรดม ซึ่งชาวบ้านใกล้เคียงเรียกว่าวังพระองค์เพ็ญ เลื่อมใสในท่าน เวลาเพลช่วยกันจัดสำรับคาวหวานมาถวายทุกวัน นับว่าเป็นกำลังส่งเสริมให้สะดวกแก่การศึกษาเป็นอย่างดี เมื่อได้กำลังในด้านส่งเสริมเช่นนี้ หลวงพ่อจึงจัดการตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดพระเชตุพน โดยใช้กุฏิของท่านเป็นโรงเรียน สมัยนั้นโรงเรียนวัดพระเชตุพนมีหลายแห่ง ใครมีความสามารถก็ตั้งได้ หลวงพ่อวัดปากน้ำสมัยนั้นท่านได้พระมหาปี วสุตตมะ เปรียญ ๕ ประโยคเป็นครูสอน โดยท่านจัดหานิตยภัตรถวายเอง มหาปี วสุตตมะผู้นี้ มาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครติดตามสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร) มา เมื่อคราวสมเด็จฯ จากวัดมหาธาตุมาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ท่านตั้งโรงเรียนเอง และเข้าศึกษาด้วยตนเองด้วย เรียนขึ้นธรรมบทใหม่ ท่านว่าฟื้นความจำทบทวนให้ดีขึ้น มีภิกษุสามเณรเข้าศึกษา ๑๐ กว่ารูป

ต่อมาการศึกษาทางบาลีเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม ทางคณะสงฆ์จัดหลักสูตรการศึกษาเริ่มให้เรียนไวยากรณ์ วัดพระเชตุพนดำเนินตามแนวนั้น และได้รวมการศึกษาเป็นกลุ่มเดียวกัน การศึกษาตามแบบเก่าต้องยุบตัวเองเพื่อให้เข้ายุคไวยากรณ์ โรงเรียนที่กล่าวถึงนี้ก็ระงับไป

หลวงพ่อวัดปากน้ำได้ตั้งใจศึกษาจนเข้าใจตามหลักสูตรนั้น ๆ แต่ไม่ได้แปลในสนามหลวง แม้การสอบเปลี่ยนจากแปลด้วยปากมาเป็นสอบด้วยการเขียนตอบ ท่านก็ไม่ได้สอบ เพราะการเขียนท่านไม่ถนัดมากนัก และอีกประการหนึ่งท่านไม่ปรารถนาด้วย แต่สำหรับผู้อื่นแล้วท่านส่งเสริมและให้กำลังใจ โดยพูดเสมอว่า การศึกษานั้นเปลี่ยนชีวิตผู้ศึกษาให้สูงกว่าพื้นเดิม คนที่มีการศึกษาดีจะได้อะไรก็ดีกว่า ประณีตกว่าผู้อื่น คนมีวิชาเท่ากับได้สมบัติจักรพรรดิ ใช้ไม่หมด

ต่อจากนั้นท่านก็มุ่งธรรมปฏิบัติ เบื้องต้นอ่านตำราก่อน โดยมากใช้วิสุทธิมรรค ท่านศึกษาตามแบบแผนเพื่อจับเอาหลักให้ได้ก่อน ประกอบกับนักศึกษาทางปฏิบัติกับอาจารย์ท่านได้ผ่านอาจารย์มามาก เช่นเจ้าคุณพระมงคลทิพมุนี (มุ้ย) อดีตเจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิ พระครูฌานวิรัต (โป๊) วัดพระเชตุพน พระอาจารย์สิงห์ วัดละครทำ จังหวัดธนบุรี พระ–อาจารย์ปลื้มวัดเขาใหญ่ อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ใครว่าดีที่ไหน ท่านพยายามเข้าศึกษา เมื่อมีความรู้พอสมควร ได้ออกจากวัดพระเชตุพนไปจำพรรษาต่างจังหวัด เพื่อเผยแพร่ธรรมวินัยตามอัธยาศัยของท่าน แต่ส่วนมากแนะนำทางปฏิบัติ การเทศนาท่านใช้ปฏิภาณ

แหล่งสุดท้ายได้ไปอยู่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี คราวหนึ่งโดยท่านเห็นว่าวัดนั้นเป็นที่สงัดสงบเหมาะสมแก่ผู้ที่ต้องการความเพียรทางใจ ไกลจากหมู่บ้าน เป็นวัดโบราณมีลักษณะกึ่งวัดร้างอยู่แล้ว พระพุทธรูปศิลาองค์ใหญ่น้อยนับจำนวนร้อย ถูกทำร้ายเพราะอันธพาลบ้าง เพราะความเก่าคร่ำคร่าบ้าง พระเศียรหัก แขนหัก ดูเกลื่อนกล่นไปหมด ท่านเกิดความสังเวชในใจ ใช้วิชาพระกรรมฐานแนะนำประชาชน แนะนำผู้มีศรัทธาให้ช่วยปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปเหล่านั้น พรรณนาอานิสงส์แห่งการเสียสละ พระพุทธรูปได้ถูกปฏิสังขรณ์ขึ้นบ้าง แต่เพราะมิใช่น้อย จึงต้องใช้เวลานาน การซ่อมนั้นยังไม่ทันสมความมุ่งหมาย ประชาชนได้เข้าปฏิบัติธรรมกันมาก

สมัยนั้น การปกครองประเทศจัดเป็นมณฑล เจ้าเมืองสุพรรณบุรี และสมุหเทศา–ภิบาล เกรงว่าจะเป็นการมั่วสุมประชาชน วันหนึ่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครชัยศรี ได้พบกับสมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺตเถร) วัดพระเชตุพน เวลานั้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญ ได้ปรารภถึงเรื่องหลวงพ่อวัดปากน้ำ ไปทำพระกรรมฐานที่นั่น จะเป็นการไม่เหมาะสมแก่ฐานะ ขอให้ทางคณะสงฆ์พิจารณาเรียกกลับ หลวงพ่อวัดปากน้ำจึงจากวัดพระ–ศรีรัตนมหาธาตุมาด้วยความเคารพในการปกครอง แล้วมาอยู่วัดสองพี่น้อง จังหวัดเดียวกัน

วัดสองพี่น้อง พระเถระในวัดนั้น ไม่เห็นความสำคัญในการศึกษา มีบางท่านสนใจแต่ไม่สามารถจะจัดการไปได้ เพราะพระเถระส่วนใหญ่ไม่ส่งเสริม ผู้สนใจก็ส่งภิกษุ

สามเณรผู้ใคร่ต่อการศึกษามาเล่าเรียนที่กรุงเทพฯ หลวงพ่อวัดปากน้ำมาอยู่วัดสองพี่น้องได้เป็นกำลังตั้งโรงเรียนนักธรรมขึ้น โดยไม่ครั่นคร้ามต่ออุปสรรคใด ๆ ได้ผลสืบต่อมาจนบัดนี้ และท่านได้ชักชวนตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาขึ้นโดยมีคณะกรรมการ มูลนิธินั้นได้เป็นทุนการศึกษามาจนทุกวันนี้ นับว่าท่านได้ทำความดีไว้แก่วัดสองพี่น้องเป็นเดิมมา

สมเด็จพระวันรัต (ติสฺสทตฺตเถร) วัดพระเชตุพน ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอภาษี–เจริญ จังหวัดธนบุรี ในยุคนั้น วัดปากน้ำเป็นพระอารามหลวงวัดหนึ่งในอำเภอนั้นว่างเจ้าอาวาสลง พระคุณท่านหวังจะอนุเคราะห์หลวงพ่อวัดปากน้ำให้มีที่อยู่เป็นหลักฐาน หวังเอาตำแหน่งเจ้าอาวาสผูกหลวงพ่อไว้วัดปากน้ำ เพื่อไม่ให้เร่ร่อนไปโดยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ครั้งแรกท่านได้พยายามปัดไม่ยอมรับหน้าที่ แต่ครั้นแล้วก็จำต้องยอมรับด้วยเหตุผลก่อนจะส่งไปนั้น สมเด็จพระวันรัตตั้งข้อแม้ให้หลายข้อ เช่นห้ามแสดงอภินิหาร และทำการเกินหน้าพระคณาธิการวัดใกล้เคียง ให้เคารพการปกครองตามลำดับ ให้อดทนเพื่อความสงบและไม่ให้ใช้อำนาจอย่างรุนแรง

การที่เจ้าคณะอำเภอเอาความมั่นสัญญากับหลวงพ่อวัดปากน้ำเช่นนั้น เพราะเห็นว่าหลวงพ่อวัดปากน้ำชอบทำสิ่งที่ตนเห็นว่าดีงาม ไม่ชอบอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำกิจอะไรให้เป็นประโยชน์ขึ้นแม้แก่ตัวเอง อนึ่งเจ้าคณะอำเภอได้ปกครองอำเภอนี้มานาน ทราบซึ้งถึงอัธยาศัยและความเป็นไปในอำเภอนั้นได้ดี เพราะจิตปรานีจะไม่ให้เกิดความกระทบกระเทือนแก่ใครผู้ใด หวังความสงบในการปกครองเป็นหลักสำคัญ เบื้องต้นหลวงพ่อวัดปากน้ำท่านยอมรับด้วยดี เป็นทั้งนี้ก็เนื่องด้วยยังไม่เคยประสบความขัดข้อง เนื่องด้วยยังไม่เคยปกครองวัดมาก่อน

พ.ศ. ๒๔๕๙ ราวปีนั้น วันเดือนจำไม่ได้ ท่านได้จากวัดพระเชตุพนในฐานะเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดปากน้ำ โดยเรือยนต์หลวงซึ่งกรมการศาสนาจัดถวายเพื่อเป็นเกียรติยศแก่พระอารามหลวง มีพระอนุจรติดตามมา ๔ รูป ทางกรมได้จัดสมณบริขารถวายเจ้าอาวาสและนิตยภัตรอีก ๔ เดือน เดือนละ ๓๐ บาท พระอนุจร ๔ รูป รูปละ ๒๐ บาท เจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญนำมาส่งถึงวัดปากน้ำพร้อมด้วยพระเถรานุเถระและพระคณาธิการในอำเภอนั้นมากรูป มีคฤหัสถ์ชายหญิงหลายคนมาต้อนรับ ก่อนจะมาวัดปากน้ำ ท่านได้เป็นฐานานุกรมของเจ้าคุณพระศากยยุตติยวงศ์ เจ้าคณะอำเภอในตำแหน่งสมุห์ด้วย

สภาพของวัดปากน้ำสมัยนั้นทุกอย่างไม่เรียบร้อย มีสภาพกึ่งวัดร้าง เป็นที่ควรแก้ไขให้เป็นวัดสมสภาพ งานเบื้องต้นหลวงพ่อวัดปากน้ำได้ประชุมพระภิกษุสามเณรที่อยู่เดิมและมาใหม่ ท่านให้โอวาทปรับความเข้าใจแก่กันว่า

"เจ้าคณะอำเภอส่งมาเพื่อให้รักษาวัด และปกครองตักเตือนว่ากล่าวผู้อยู่วัดโดยพระ–ธรรมวินัย อันจะให้วัดเจริญได้ ต้องอาศัยความพร้อมเพรียง และเห็นอกเห็นใจกัน จึงจะทำความเจริญได้ ถิ่นนี้ไม่คุ้นเคยกับใครเลย มาอยู่นี้เท่ากับถูกปล่อยโดยไม่รู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งใคร เพราะต่างไม่รู้จักกัน

แต่ก็มั่นใจว่า ธรรมที่พวกเราปฏิบัติตรงต่อพระพุทธโอวาท จะประกาศความราบรื่นและรุ่งเรืองให้แก่ผู้มีความประพฤติเป็นสัมมาปฏิบัติ ธรรมวินัยเหล่านั้นจะกำจัดอธรรมให้สูญสิ้นไป

พวกเราบวชกันมาคนละมาก ๆ ปี ปฏิบัติธรรมเข้าขั้นไหน มีพระปาฏิโมกข์เรียบร้อยอย่างไร ทุกคนทราบความจริงของตนได้ ถ้าเป็นไปตามแนวพระธรรมวินัยก็น่าสรร–เสริญ ถ้าผิดพระธรรมวินัยก็น่าเศร้าใจ เพราะตนเองก็ติเตียนตนเอง

ได้เคยพบมาบ้าง แม้บวชตั้งนานนับเป็นสิบ ๆ ปี ก็ไม่มีภูมิจะสอนผู้อื่น จะเป็นที่พึ่งของศาสนาก็ไม่ได้ ได้แต่อาศัยศาสนาอย่างเดียว ไม่ทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนและแก่ท่าน ซ้ำร้ายยังทำให้พระศาสนาเศร้าหมองอีกด้วย บวชอยู่อย่างนี้เหมือนตัวเสฉวน (เรื่องเสฉวนนี้หลวงพ่อท่านชอบพูดบ่อย ๆ ต่อมาก็หายไป) จะได้ประโยชน์อะไรในการบวช ในการอยู่วัด

ฉันมาอยู่วัดปากน้ำ จะพยายามตั้งใจประพฤติให้เป็นไปตามแนวพระธรรมวินัย พวกพระเก่า ๆ จะร่วมกันก็ได้ หรือจะไม่ร่วมด้วยก็แล้วแต่อัธยาศัย ฉันจะไม่รบกวนด้วยอาการใด ๆ เพราะถือว่าทุกคนรู้สึกผิดชอบด้วยตนเองดีแล้ว ถ้าไม่ร่วมใจก็ขออย่าขัดขวาง ฉันก็จะไม่ขัดขวางผู้ไม่ร่วมมือเหมือนกัน ต่างคนต่างอยู่ แต่ต้องช่วยกันรักษาระเบียบของวัด คนจะเข้าจะออกต้องบอกให้รู้ ที่แล้วมาไม่เกี่ยวข้อง เพราะยังไม่อยู่ในหน้าที่ จะพยายามรักษาเมื่ออยู่ในหน้าที่" นี้เป็นโอวาทที่หลวงพ่อให้แก่ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาเมื่อไปปกครองวัดนั้น ผู้เขียนได้ร่วมประชุมอยู่ด้วย

ครั้นต่อไปถูกมรสุมขนาดหนัก โอวาทนั้นกลายเป็นคำพูดที่อวดดีไป แต่หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านทำเป็นไม่รู้เท่าทัน ไม่ปริปากโต้แย้งอย่างไร แต่ภายในเร่งรัดกวดขันภิกษุสามเณรยิ่งขึ้น แต่กวดขันได้แต่พวกที่ติดตาม และภิกษุสามเณรที่เข้าสำนักใหม่ เปิดการสอนกรรมฐานเป็นหลักฐานขึ้น ประชาชนต้อนรับด้วยปสาทะ แต่ส่วนมากเป็นชาวบ้านตำบลเมืองอื่น และมาจากไกล ส่วนข้างเคียงก็มีบ้าง เวลาย่ำค่ำแล้ว มีการอบรมภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาทุกวัน แล้วบำเพ็ญสมณธรรมด้วย ความดีเริ่มฉายรัศมีขึ้น ความเดือดร้อนก็เป็นเงาแฝงมา

เด็ก ๆ ที่ไม่ได้รับการศึกษา รบกวนวัดมาก แทบไม่มีเวลาว่าง ที่ชวนกันมาเอะอะในวัดและยิงนกเล่น เป็นภัยแก่วัด ครั้นจะตักเตือนว่ากล่าวหรือใช้อำนาจ ก็ไม่แน่ว่าจะเกิดความราบรื่น เพราะชาวบ้านแถวนั้นยังไม่เกิดความนิยมในท่าน เขานิยมพระพวกเก่ามากกว่า

ท่านพูดออกมาคำหนึ่งว่า เด็ก ๆ ที่ไร้การศึกษาเป็นคนรกชาติ มาเที่ยวรังแกวัดต่อไปก็กลายเป็นพาล ไม่ช้าท่านได้ตั้งโรงเรียนราษฎร์สำหรับวัดขึ้น โดยหาทุนค่าครูเอง ได้อุปการะจากท่านผู้หญิงสุธรรมมนตรี (กิมไล้ สุจริตกุล) บ้าง หลวงฤทธิ์ณรงค์รอญธนบดีในคลองบางหลวงบ้านอยู่ข้างวัดสังข์กระจายบ้าง จากนายต่าง บุณยมานพ ธนบดีตลาดพลูบ้าง พระภิรมย์ราชาวาจรงค์ บ้านตรงข้ามหน้าวัด และท่านผู้มีศรัทธาอีกมากคน ทางกรมการอำเภอส่งเสริมให้กิจการของโรงเรียนดำเนินไปโดยสะดวก

นักเรียนจากจำนวน ๑๐ เป็นจำนวนร้อย จนถึงสามร้อยเศษให้ได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ภาวะของวัดปากน้ำค่อยดีขึ้น ผู้ปกครองเด็กเห็นบุญคุณของท่านเกิดความเลื่อมใส บางคนมาพูดว่าหลวงพ่อดีมาก ลูกหลานผมได้เข้าโรงเรียน เพราะหลวงพ่ออนุเคราะห์ นโยบายของหลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นเบื้องต้นให้คนเกรงใจวัดและเห็นบุญคุณของวัด การเกะกะระรานในวัดก็ค่อย ๆ จางไป บัดนี้แทบพูดได้ว่าไม่มีคนรังแกวัด ต่อมาทางปกครองได้ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ทางรัฐบาลได้จัดโรงเรียนสถานการศึกษาทั่วถึงกันประจวบกับเจ้าอาวาสวัดขุนจันท์ว่างลง เจ้าคณะจังหวัดธนบุรีมอบให้หลวงพ่อวัดปากน้ำรักษาการวัดขุนจันท์ ท่านได้ย้ายโรงเรียนภาษาไทยจากวัดปากน้ำ ไปตั้งการสอนที่วัดขุนจันท์ ต่อมาทางวัดเห็นว่าหมดความจำเป็นจึงเลิกกิจการด้านนี้ มอบให้รัฐบาลรับภาระ หลวงพ่อหันมาจัดการศึกษาทางบาลีและทางปฏิบัติธรรมต่อไป

ต่อจากนั้นได้เริ่มจัดการศึกษา นักธรรมและบาลีประจำสำนัก ครั้งแรกนักเรียนบาลีไปเรียนต่างวัด เช่น วัดอนงค์ วัดกัลยาณมิตร วัดประยูรวงศ์ วัดมหาธาตุ วัดพระเชตุพน จังหวัดพระนคร ตามแต่นักเรียนจะสมัครใจสำนักไหน

สมัยนั้น การคมนาคม ใช้เรือจ้างและเรือยนต์ จังหวัดธนบุรียังไม่มีถนน สะพานพระ–พุทธยอดฟ้า ฯ ยังไม่ได้สร้าง นักเรียนต้องลำบากด้วยการเดินทาง แต่สำเร็จด้วยการพยายามของนักเรียน วัดเพียงแต่ส่งเสริมและอุปการะ มีนักธรรมและเปรียญประจำสำนักขึ้น และเป็นมาด้วยการลำบาก

การอบรมจิตใจดำเนินคู่กันมา ใครต้องการเรียนปริยัติเรียน ใครต้องการปฏิบัติธรรมปฏิบัติ ย่อมศึกษาได้ตามอัธยาศัย ไม่ได้อย่างเดียว คือไม่ยอมให้อยู่เปล่า ไม่ศึกษาไม่ปฏิบัติก็ทำหน้าที่การบริหารไป กิจการของท่านอยู่ในความเพ่งเล็งของประชาชน โดยวิธีนี้ย่อมเป็นที่ภาคภูมิใจของท่านนัก ท่านพูดว่าดอกไม้ที่หอมไม่ต้องเอาน้ำหอมมาพรมก็หอมเอง ใครจะ

ห้ามไม่ได้ ซากศพไม่ต้องเอาของเหม็นมาละเลงใส่ ซากศพก็ต้องแสดงกลิ่นศพให้ปรากฏ ปิดกันไม่ได้ เพราะการขาดแคลนเรื่องอาหารการบริโภคมีอยู่ประจำ หลวงพ่อวัดปากน้ำคิดแก้ไข ด้วยวิธีเลี้ยงภิกษุสามเณรทั้งวัด โดยท่านรับภาระทั้งสิ้น ท่านเคยพูดว่ากินคนเดียวไม่พอกิน กินมากคนกินไม่หมด พวกแกคอยดู สำเร็จซีน่า อันความจริงส่วนตัวท่านพอมีแก่สภาพ แต่อัธยาศัยที่ทนอยู่ไม่ได้ จึงตั้งโรงครัววัดขึ้น เพื่ออุปการะแก่ผู้ปฏิบัติธรรมและนักศึกษาปริยัติ ท่านได้ปฏิบัติการเลี้ยงพระมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ. ๒๔๕๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อท่านมรณภาพแล้ว การเลี้ยงพระก็คงมีอยู่จนทุกวันนี้ นับเป็นเวลาประมาณ ๔๔ ปี เริ่มต้นจนถึงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ อันเป็นวันมรณภาพ เริ่มแต่จำนวนภิกษุสามเณร ๒๐–๓๐ รูป จนถึง ๕๐๐ รูปเศษ

การอบรมภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ บรรพชิตนั้น ถือเป็นกิจสำคัญของหลวงพ่อวัดปากน้ำ เมื่อ พ.ศ. อะไรผู้เขียนจำไม่ได้ เกิดเรื่องอาชญากรรมขึ้นในวัด วันนั้นพระกมล ศิษย์ที่ถูกใจของท่านในด้านเทศนาใช้ปฏิภาณ และด้านปฏิบัติชั้นดี ได้เทศนาหัวข้อธรรมเกี่ยวแก่พระกรรมฐานอยู่ หลวงพ่อฟังอยู่ด้วย (ต่อมาหลวงพ่อได้ส่งพระกมลนี้ไปอยู่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเผยแพร่ธรรม ทำงานอยู่ ๓–๔ ปี ก็ถึงมรณภาพ) เมื่อเสร็จการอบรมแล้วประมาณเวลา ๒๐.๐๐ น. ต่างกลับยังที่พักของตน มีผู้ลอบสังหารหลวงพ่อวัดปากน้ำที่หน้าศาลาการเปรียญ ขณะที่ท่านออกมาจากศาลาจะกลับกุฏิ ผู้ร้ายใช้ปืนยิงท่านถูกจีวรท่านทะลุ ๒ รู ยิงนายพร้อมอุปัฏฐากผู้ติดตามหลังถูกที่ปากทะลุแก้มเป็นบาดแผลสาหัส แต่ไม่ถึงแก่กรรม ท่านรอดมาได้อย่างน่าอัศจรรย์ น่าจักเป็นเทวดาผู้รักษาวัดปากน้ำยังต้องการท่านอยู่ จึงให้คลาดแคล้วอันตรายแห่งชีวิตอย่างหวุดหวิด ถ้าท่านสิ้นชีวิตในขณะนั้น วัดปากน้ำก็น่าจักไม่มีความหมายอะไรสำหรับท่านและคนทั่วไป

ระยะนี้ความตึงเครียดกับเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญทวีขึ้นอีก เข้ากันไม่ติดดุจขมิ้นกับปูน ทางเจ้าคณะอำเภอว่าวัดปากน้ำผิดสัญญาต่อกันไม่ทำตามโอวาท ทางวัดปากน้ำก็ว่า จะให้งอมืองอเท้านั้นไม่ได้ประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ชีวิตเป็นหมัน ท่านพูดแข็งแรงมาก ฟังท่านแล้วก็หนักใจ แล้วท่านก็ดำเนินปฏิปทารุดหน้าต่อไป คำว่าถอยหลังท่านไม่เคยใช้

สมัยกำลังตั้งเนื้อตั้งตัว ท่านคิดก้าวหน้าไปไกลมาก กล่าวคือมีความตั้งใจมั่นในการศึกษา พูดมาไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี ว่าจะสร้างโรงเรียนถาวรขนาด ๓ ชั้น จุนักเรียนได้ ๑๐๐๐ คน ๒ ชั้นล่างให้เรียนปริยัติ ชั้นที่ ๓ จะให้เรียนปฏิบัติธรรม ถ้าหลังเดียวไม่พอจะสร้างขึ้นอีก ๑ หลังขนาดเดียวกัน ได้ฟังท่านสร้างวิมานบนอากาศมานาน ฟังแล้วก็ไม่ได้ใส่ใจ เพราะเกิดความคิดเห็นว่าย่อมเป็นไปไม่ได้ และปรารภต่อไปว่า เมื่อสร้างโรงเรียนสำเร็จแล้วจะ

จัดการฉลองมีแจง ๕๐๐ โดยหาเจ้าภาพจัดสำรับคาวหวานองค์ละคู่ สมณบริขารพร้อมรวม ๕๐๐ ชุด เท่าจำนวนพระ ถ้าการเนิ่นช้าถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ จะจัดการฉลองโดยอาราธนาพระจำนวน ๒๕๐๐ รูป พร้อมด้วยสมณบริขารดังกล่าวแล้วครบชุด เมื่อเสร็จแล้วสำรับคาวหวานขอถวายไว้สำหรับวัด วัดปากน้ำก็จะสมบูรณ์ด้วยเครื่องใช้เป็นประโยชน์แก่วัดต่อไป และพูดแถมท้ายว่า "แกคอยดู จะสนุกกันใหญ่"

เป็นความตั้งใจของหลวงพ่อวัดปากน้ำดังนั้น ท่านชอบพูดเรื่องนี้แก่ผู้เขียน และท่านก็รู้ว่าผู้เขียนไม่ได้เลื่อมใสอะไรในท่านมากนัก แต่ชอบพูดฝากไว้

หลวงพ่อวัดปากน้ำอยู่ในลักษณะพูดจริงทำจริง และไม่ใคร่ฟังเสียงใครคัดค้าน เมื่อท่านมองเห็นช่องจะสำเร็จ ฉะนั้นโรงเรียนทันสมัยหลังหนึ่งจึงเกิดขึ้นในวัดปากน้ำ เป็นตึก ๓ ชั้นจริงดังพูด พร้อมด้วยเครื่องประดับตกแต่งอย่างดียิ่ง และทันสมัย มีห้องเรียน ห้องน้ำ ห้องส้วมประจำชั้น มีเครื่องอุปกรณ์การศึกษาชั้น ๑ ครบบริบูรณ์สมแก่นักเรียนจำนวนไม่น้อยกว่าที่ได้ดำริไว้ ชั้นบนเปิดเป็นห้องโถงเพื่อปฏิบัติพระกัมมัฏฐานสมจริงดังปณิธานที่ได้ตั้งไว้ เป็นโรงเรียนตึกคอนกรีตเสริมเหล็กสูง ๓ ชั้น ยาว ๒๙ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา ๑ ศอก ค่าก่อสร้าง ๒,๕๙๘,๑๑๐.๓๙ บาท (สองล้านห้าแสนเก้าหมื่นแปดพันหนึ่งร้อยสิบบาทสามสิบเก้าสตางค์) ติดไฟฟ้าและพัดลมทันสมัย โรงเรียนหลังนี้เป็นพยานแห่งความฝันของหลวงพ่อวัดปากน้ำว่า "มิใช่ดีแต่พูด ย่อมทำดีตามพูดด้วย" จึงควรแก่คำสรรเสริญยิ่งนัก แต่การฉลองนั้นท่านรอ ๒๕ ศตวรรษ เมื่อใกล้ ๒๕ ศตวรรษ ท่านเกิดอาพาธ ไม่สามารถจะดำเนินงานตามเจตนาได้ โรงเรียนหลังนี้เป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์มาก เพราะเมื่อก่อนนั้นการสอบนักธรรมหมุนเวียนไปวัดโน้นบ้าง วัดนั้นบ้าง แล้วแต่เจ้าคณะอำเภอจะสั่งไป ได้รับความขัดข้องประการต่าง ๆ บางแห่งก็ใกล้ บางแห่งก็ไกล ไม่สะดวกด้วยสถานที่สอบ

เมื่อโรงเรียนวัดปากน้ำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ทางคณะสงฆ์ได้ย้ายการสอบจากที่อื่นมาเปิดสนามสอบที่วัดปากน้ำ รวมสอบแห่งเดียวในอำเภอภาษีเจริญ ธนบุรี เป็นการสะดวกแก่นักเรียนทุกประการ บางวันก็มาฉันเพลที่วัดปากน้ำเสียทีเดียว เป็นสถานที่สอบประจำทุกปีมา

เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๐๒ เป็นวันครบ ๑๐๐ วัน นับแต่หลวงพ่อวัดปากน้ำถึงแก่มรณภาพ ศิษยานุศิษย์ ท่านที่เคารพนับถือ ได้บำเพ็ญกุศลสตมวารตามศาสนพิธี ได้มีเทศน์ปฐมสังคายนาแจง ๕๐๐ โดยหาเจ้าภาพรับเป็นองค์อุปถัมภ์ ๕๐๐ คน บริจาคจตุปัจจัยคนละ ๑๐๐ บาท เมื่อปัจจัยเหลือจากการใช้จ่ายแล้ว จะรวบรวมไว้เป็นทุนพระราชทานเพลิงศพต่อไป ทั้งนี้ ช่วยกันสนองความตั้งใจของหลวงพ่อวัดปากน้ำให้เป็นผลสำเร็จ

แม้ท่านมรณภาพแล้ว ก็ยังภูมิใจว่าหลวงพ่อได้กระทำ เพราะปรารภคุณสมบัติของท่านเป็นมูลเหตุ และแจงห้าร้อยนี้ย่อมเป็นไปเรียบร้อยสมเกียรติของท่านทุกประการ

การปฏิบัติธรรมด้านพระกัมมัฏฐาน ถือว่าเป็นงานใหญ่ในชีวิตของท่าน ด้านคันถธุระมอบให้ศิษย์ที่เป็นเปรียญดำเนินงานไป นักปริยัตินักปฏิบัติเพิ่มจำนวนยิ่งขึ้นเพราะท่านมีความปรารถนาไว้ตั้งแต่มาปกครองวัดปากน้ำ และได้ปฏิญาณในพระอุโบสถว่า "บรรพชิตที่ยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุข" ฉะนั้นใครจะบ่ายหน้ามาพึ่งท่าน จึงไม่ได้รับคำปฏิเสธกลับไป ใครพูดถึงจำนวนภิกษุสามเณรว่ามากมายเกินไป ท่านดีใจกลับหัวเราะพูดว่า "เห็นคุณพระพุทธศาสนาไหมล่ะ" ถ้าพูดถึงเรื่องนี้เป็นถูกอารมณ์มากทีเดียว ท่านไม่พูดว่าเลี้ยงไม่ไหว มีแต่พูดว่า "ไหวซิน่า" แล้วก็หัวเราะ คิดว่าท่านคงปลื้มใจที่ความคิดความฝันของท่านเป็นผลสำเร็จขึ้น

การบำเพ็ญสมณธรรม ด้วยการเจริญพระกัมมัฏฐาน กำลังแผ่รัศมีไปไกล ประชาชนต้อนรับการปฏิบัติ ภิกษุสามเณรต่างจังหวัดมากขึ้น เกียรติคุณก็แพร่หลาย วันธรรมสวนะจะเห็นคนลงเรือจ้างจากปากคลองตลาดมาวัดปากน้ำไม่ขาดสาย จนพวกเรือจ้างดีใจไปตาม ๆ กัน เพราะเพิ่มรายได้แก่ผู้มีอาชีพทางนั้น วันพฤหัสบดีเป็นวันเรียนและเริ่มปฏิบัติ วันนี้ก็มีคนมาก วันละหลาย ๆ สิบคนก็มี ยิ่งทางรถสะดวกคนยิ่งมากขึ้น

ผู้ปฏิบัติคนใดเห็นธรรมด้วยปัญญาของตน ท่านบอกว่าได้ธรรมกาย อันคำว่าธรรมกายนั้น เป็นคำที่แปลกหูคนเอามาก ๆ เพราะเป็นชื่อที่ไม่มีใครสนใจ ผู้ไม่ทันคิดก็เหมาเอาว่าหลวงพ่อวัดปากน้ำอุตริบัญญัติขึ้นใช้เฉพาะวิธีการของท่าน คำว่าธรรมกาย เป็นที่เย้ยหยันของผู้ไม่ปรารถนาดีต่อใคร บางคนก็ว่าอวดอุตริมนุสสธรรม พูดเหยียดหยามว่าใครอยากเป็นอสุรกายจงไปเรียนธรรมกายวัดปากน้ำ ข่าวนี้ก็ทราบถึงหลวงพ่อวัดปากน้ำเหมือนกัน ท่านยิ้มรับถ้อยคำเช่นนั้น ไม่มีปฏิกิริยาใด ๆ แสดงให้เห็น หลวงพ่อพูดว่า น่าสงสาร พูดไปอย่างไร้ภูมิ ไม่มีที่มาเขาจะบัญญัติขึ้นได้อย่างไร เป็นถ้อยคำของคนเซอะท่านว่าอย่างนั้น

เมื่อมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์คำว่า "ธรรมกาย" เช่นนั้น และพูดไปในแนวที่ทำลายท่าน นิสัยที่ไม่ยอมแพ้ใครอันมีมาแต่กำเนิด หลวงพ่อวัดปากน้ำใช้คำว่าธรรมกายเป็นสัญญลักษณ์ของสำนักกัมมัฏฐานวัดปากน้ำทีเดียว เอาคำว่าธรรมกายขึ้นเชิดชู ศิษยานุศิษย์รับเอาไปเผยแพร่ทั่วทิศ และอิทธิพลของคำว่า "ธรรมกาย" นั้นไปแสดงความอัศจรรย์ถึงทวีปยุโรป ถึงกับศาสตราจารย์วิลเลียมต้องเหาะมาศึกษาและอุปสมบท ณ วัดปากน้ำเป็นคนแรกที่ชาวยุโรปมาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในประเทศไทย นายวิลเลียมนี้เป็นชาวอังกฤษ

คำว่าธรรมกายเป็นคำที่ระคายหูของคนบางพวก จึงยกเอาคำนั้นมาเสียดสี เพื่อให้รัศมีวัดปากน้ำเสื่อมคุณภาพ หลวงพ่อวัดปากน้ำพูดว่า เรื่องตื้น ๆ ไม่น่าตกใจอะไร ธรรมกายเป็นของจริง ของจริงนี้จะส่งเสริมให้วัดปากน้ำเด่นขึ้น ไม่น้อยหน้าใคร พวกแกคอยดูไปเถิด ดูเหมือนว่าไม่มีใครช่วยแก้แทนท่าน

แต่คำว่า "ธรรมกาย" นั้น ย่อมซาบซึ้งกันแจ่มแจ้ง เมื่อหลวงพ่อวัดปากน้ำได้มรณภาพแล้ว กล่าวคือเมื่อทำบุญ ๕๐ วันศพของพระคุณท่าน คณะเจ้าภาพได้อาราธนาเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร วัดชนะสงคราม มาแสดงธรรม เจ้าคุณพระธรรมทัศนาธรได้ชี้แจงว่า คำว่าธรรมกายนั้นมีมาในพระสุตตันตปิฎก ท่านอ้างบาลีว่า **ตถาคตสฺส วาเสฏฺฐ เอตํ ธมฺมกาโยติ วจนํ** ซึ่งพอจะแปลความได้ว่า "ธรรมกายนี้เป็นชื่อของ ตถาคต ดูกรวาเสฏฐะ" ทำให้ผู้ฟังเทศน์เวลานั้นหลายร้อยคนชื่นอกชื่นใจเป็นอย่างยิ่ง ทุกคนกราบสาธุการแด่เจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร และประหลาดใจว่าทำไมเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร จึงทราบประวัติและการปฏิบัติของหลวงพ่อวัดปากน้ำได้ถูกต้อง

ผู้เขียนเรื่องนี้ก็แปลกใจมาก เมื่อแสดงธรรมจบ ลงจากธรรมาสน์แล้ว จึงถามผู้แสดงธรรมว่า คุ้นเคยกับหลวงพ่อวัดปากน้ำหรือ จึงแสดงธรรมได้ถูกต้องตามเป็นจริง

พระธรรมทัศนาธรตอบว่า "อ้าว ไม่รู้หรือ ผมติดต่อกับท่านมานานแล้ว หลวงพ่อวัดปากน้ำข้ามฟากไปฝั่งพระนครแทบทุกคราวไปหาผมที่วัดชนะสงคราม และผมก็หมั่นข้ามมาสนทนากับเจ้าคุณวัดปากน้ำ การที่หมั่นมานั้น เพราะได้ยินเกียรติคุณว่ามีพระเณรมาก แม้ตั้ง ๔–๕ ร้อยรูป ก็ไม่ต้องบิณฑบาตฉัน วัดรับเลี้ยงหมด อยากจะทราบว่าท่านมีวิธีการอย่างไรจึงสามารถถึงเพียงนี้ และก็เลยถูกอัธยาศัยกับท่านตลอดมา" เมื่อทราบความจริงเช่นนั้น ทุกคนก็หายข้องใจ ผู้เขียนก็เคยแปลกใจ โดยท่านเจ้าคุณมงคลเทพมุนีเคยพูดถึงเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธรเสมอว่า องค์นี้ใช้ได้ ๆ โดยที่ไม่ทราบว่าท่านหมายความอย่างไร

หลวงพ่อวัดปากน้ำ มีวาทะตรงกับใจเมื่อจะพูดอะไรก็พูดโดยไม่สะทกสะท้านและไม่กลัวคำติเตียนด้วย เช่นครั้งหนึ่งผู้เขียนเรื่องนี้ได้มาฉันเพลที่วัดปากน้ำ วันนั้นมีประชาชนมาก ร่วมใจบริจาคทานแก่ภิกษุสามเณรทั้งวัดเป็นกรณีพิเศษ เมื่อทายกประเคนอาหารเรียบร้อยแล้ว มีพ่อค้าตลาดสำเพ็งผู้มั่งคั่งคนหนึ่งไปกราบและถามว่า "หลวงพ่อขอรับวันนี้จะมีผู้บริจาคสร้างกุฏิเพื่อเจริญพระกัมมัฏฐานบ้างไหม" ชาวบ้านไม่น้อยกว่า ๒๐ คนที่นั่งใกล้ ๆ ได้ยินคำถามนั้น คิดว่าคงตั้งใจฟังคำตอบของหลวงพ่อต่างทอดสายตามามองหลวงพ่อเพื่อฟังคำตอบ

เวลานั้นข้าพเจ้าผู้เขียน มีทั้งโกรธผู้ถาม ทั้งหนักใจแทนหลวงพ่อ และได้มองดูหน้า

ผู้ตอบ หลวงพ่อมีดวงหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส หลับตาสัก ๕ นาที ครั้นแล้วตอบทันทีว่า "มี" ผู้ถามได้ถามย้ำต่อไปว่ากี่หลัง ตอบว่า ๒–๓ หลัง และย้ำอีกว่าต้องได้แน่

เวลานั้นผู้เขียนฉันภัตตาหารไม่มีรส โกรธผู้ถามว่าช่างไม่มีอัธยาศัย คำถามเช่นนั้นเท่ากับเอาโคลนมาสาดรดหลวงพ่อ เมื่อต้องการทราบ ควรถามเฉพาะสองต่อสอง และโกรธหลวงพ่อว่า ช่างไม่มีปัญญาแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คิดว่าทำไมนะหลวงพ่อจึงไม่พูดว่า เวลานี้ยังไม่เป็นโอกาสที่จะพยากรณ์คำถามนั้น ที่ตอบออกไปว่าจะมีผู้บริจาค ๒–๓ หลังนั้น หมิ่นต่ออันตรายมากนัก อาจเป็นคำพูดที่ฆ่าตนเองได้ ดาบของตนฆ่าตนเอง เวลานั้นก็เอาใจช่วยหลวงพ่อขอให้มีผู้บริจาคจริง ๆ เถิด เสร็จการฉันของหวานแล้ว คำพยากรณ์ของหลวงพ่อก็ยังไม่ปรากฏเป็นความจริงขึ้น ผู้เขียนเรื่องนี้นั่งอยู่ด้วยความอึดอัดใจ นึกตำหนิท่านว่าไม่รอบคอบพอ

ได้เวลาอนุโมทนา มีคณะอุบาสกอุบาสิกากลุ่มหนึ่งเข้ามากราบหลวงพ่อ บอกว่าศรัทธาจะสร้างกุฏิเล็ก ๆ อย่างที่หลวงพ่อสร้างไว้แล้ว สัก ๒–๓ หลัง ประมาณราคา ๓–๔ ร้อยบาทต่อหนึ่งหลัง ขอให้หลวงพ่อช่วยจัดการให้ด้วย ตอนนี้หลวงพ่อไม่หัวเราะ ยิ้มน้อย ๆ พอสมควรแก่กาละ ครั้นแล้วหลวงพ่อเรียกตัวผู้ถามมาบอกว่า "ได้แล้วกุฏิกัมมัฏฐาน ๓ หลัง เจ้าของนั่งอยู่นี่" แล้วท่านชี้มือไปยังเจ้าภาพผู้บริจาค ผู้ถามได้กระโดดเข้าไปกราบที่ตักหลวงพ่อพูดว่า "ยิ่งกว่าตาเห็น" ผู้เขียนดีใจจนเหงื่อแตก ที่ความจริงมากู้เกียรติของหลวงพ่อไว้ได้

เกรงจะเป็นลูกไม้ จึงหาโอกาสสนทนากับผู้บริจาคว่านัดกับหลวงพ่อไว้หรือว่าจะสร้างกุฏิถวาย ได้รับคำตอบว่า พึ่งคิดเมื่อมาทำบุญวันนี้เอง เดินมาเห็นกุฏิเล็ก ๆ สวยดีอยากจะสร้างบ้าง แต่ทุนไม่พอ จึงปรึกษากับพวกพ้องที่บังเอิญมาพบกันวันนี้ เห็นดีร่วมกันจึงได้มอบเงินแก่หลวงพ่อให้จัดการสร้างต่อไป นี่เป็นเรื่องก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ร่วม ๒๐ ปี

เมื่ออุบาสกอุบาสิกากลับหมดแล้ว ผู้เขียนจึงได้พูดกับหลวงพ่อต่อไป เบื้องต้นยกย่องว่าหลวงพ่อพยากรณ์แม่นเหมือนตาเห็น แต่น่ากลัวอันตราย ไม่ควรตอบในเวลานั้นควรจะบอกเฉพาะตัวหรือสองต่อสอง หลวงพ่อถามว่าอันตรายอย่างไร จึงเรียนท่านว่าถ้าไม่เป็นความจริงดังคำพยากรณ์ ชาวบ้านจะเสื่อมศรัทธา หลวงพ่อพูดว่า "เรามันเซอะพระพุทธศาสนาเก๊ได้หรือ ธรรมของพระพุทธเจ้าต้องจริง ธรรมกายไม่เคยหลอกลวงใคร" เมื่อได้ยินดังนั้นก็จำต้องนิ่ง และไม่คิดจะถามความเห็นอะไรต่อไป ที่นำมาเขียนไว้นี้เพื่อจะแสดงว่า ญาณของหลวงพ่อให้ความรู้แก่หลวงพ่ออย่างไรในวิถีของผู้ปฏิบัติธรรม หลวงพ่อต้องพูดอย่างนั้น ถ้าญาณไม่แสดงออกจะเอาอะไรมาพูดได้ ผู้เขียนก็รับเอาความหนักใจแทน

มาโดยลำดับ ๆ หลวงพ่อรู้เต็มอกว่า ผู้เขียนเรื่องนี้ไม่เชื่อวิชาของท่าน และได้เคยพูดกับผู้อื่นหลายคนว่า "เขาไม่เชื่อเรา" คำว่า "เขา" นั้นหมายถึงผู้เขียนโดยเฉพาะ

หลวงพ่อมีเมตตาปรานีเป็นนิสัย ใครเดือดร้อนมาไม่เคยปฏิเสธ ย่อมให้อุปการะตามสมควร แต่ไม่ชอบคนโกหก ถ้าจับโกหกได้แม้ครั้งเดียวท่านก็ว่าคนนี้เก๊ โกหกกระทั่งเราก็เป็นคนหมดดี เช่นคราวหนึ่งมีคนแก่มาเรียนกัมมัฏฐานมีศรัทธากล้า พอได้ผลแห่งการปฏิบัติบ้าง แต่ยังอ่อน กลับบ้านลาลูกเมียมาวัดปากน้ำอีก มีปลาแห้งตัวหนึ่งมาถวายหลวงพ่อบอกว่ามีเท่านั้นเองเพราะความยากจน หลวงพ่อหัวเราะชอบใจ พูดว่า "เออ! ให้มันได้อย่างนี้ซีน่า นี่แหละเขาเรียกว่าคนรวยแล้ว มีเท่าไรถวายจนหมด เมื่อครั้งพระพุทธเจ้า นางปุณณทาสีถวายแป้งจี่ทำด้วยรำแก่พระพุทธเจ้า ต่อมากลายเป็นคนมั่งมี ปลาแห้งของเราตัวหนึ่งราคาสูงกว่ารำมากนัก เป็นกุศลมากแล้วที่นำมาให้" พูดกันไปมาในที่สุดก็ขอร้องให้หลวงพ่อบวชให้ เพราะไม่มีสมณบริขารจะบวช หลวงพ่อก็ได้จัดการให้ความปรารถนาของเขาเป็นผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

เมื่อพระศากยยุตติยวงศ์ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชสุธี พระสมุห์สดได้เป็นพระครูสมุห์ตามขึ้นไป ท่านได้ปกครองวัดมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร มีพระราชทินนามว่า

"พระครูสมณธรรมสมาทาน"

เกียรติคุณขยายตัวกว้างออกไปเพียงไร ข่าวอกุศลก็ขยายเป็นเงาติดตามตนไป แต่เป็นของอัศจรรย์ที่ผู้นิยมการปฏิบัติก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น ภิกษุสามเณรก็มากขึ้น การใช้จ่ายเรื่องภัตตาหาร ค่าน้ำค่าไฟ ก็ทวีขึ้นเป็นเงาตามตัว หลว วัดปากน้ำก็ต้องสละสมณบริขารสบงจีวรอุปการะแก่ภิกษุสามเณรมากขึ้น แต่ก็ไม่มีใครได้ยินท่านบ่นและท้อใจ ยิ่งมากยิ่งยินดี ท่านพูดว่าเขามาพึ่งพาอาศัย เราไม่ปฏิเสธ อุปการะเท่าที่มี

คำกล่าวร้ายป้ายสีที่เรียกว่าอกุศล รัดรึงตรึงตัวมากอยู่ แต่ก็ยังมีผู้มีใจเป็นกลางช่วยเหลือท่าน เช่นคุณพระทิพย์ปริญญา ได้สังเกตการณ์มาโดยลำดับ และคุณพระได้เขียนหนังสือเกี่ยวแก่วัดปากน้ำเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นประหนึ่งเปิดภาชนะที่คว่ำให้หงายขึ้น ทำให้คำกล่าวร้ายฝ่ายอกุศลสงบตัวลง สงบอย่างไม่มีอิทธิพลมาประทุษร้ายวัดปากน้ำได้ หนังสือนั้นได้นำมาพิมพ์ตามต้นฉบับเดิม และที่นำมาพิมพ์นี้ เฉพาะคำนำเท่านั้น มีสำเนาความดังต่อไปนี้

คำนำ
ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

หนังสือเล่มนี้ ตั้งชื่อว่า **"ธรรมกาย"** มิใช่ข้าพเจ้าคิดตั้งเอาเอง ท่านเจ้าของผู้แสดงเรื่องนี้เป็นผู้ตั้ง ท่านเจ้าของที่ว่านี้คือ ท่านพระครูสมณธรรมสมาทาน (สด) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำคลองภาษีเจริญในปัจจุบันนี้ ซึ่งเรียกกันอยู่แพร่หลายในหมู่ศิษย์ที่เคารพนับถือว่า "หลวงพ่อวัดปากน้ำ"

การแสดงเรื่องธรรมกายนี้ เป็นเรื่องที่ท่านแสดงแก่ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในวันพระและวันอาทิตย์ แสดงติดต่อกันเป็นลำดับไป ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ไปฟังได้จดบันทึกเอาแต่หัวข้อใจความไว้ แล้วเรียบเรียงไปขอให้ท่านตรวจเรื่อย ๆ มาเริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ จนถึงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ รวมเป็นเวลา ๓ เดือนเศษ จึงจบ จุดมุ่งหมายที่แสดงเป็นเรื่องสมาธิโดยตรง เป็นแต่ท่านยกเอาพระพุทธคุณ พระ-ธรรมคุณ พระสังฆคุณ เป็นหลักแสดง และแสดงหนักไปในแนวทางปฏิบัติ ไว้แนวปริยัติบ้างพอควร แต่เมื่ออ่านดูให้จบแล้วจะจับใจความได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวติดต่อกันหมด แต่สำนวนโวหารที่บันทึกไว้นี้รู้สึกอยู่ว่าข้างจะสั้นอยู่มาก โดยยกเอาเทศนาโวหารออกเสีย บันทึกไว้แต่แก่นความ เพื่อให้รวมเป็นแนวปฏิบัติได้ง่าย ไม่ประสงค์ให้อ่านอย่างหนังสือเทศน์ต่าง ๆ ดังเคยพบเห็นมา อันจะทำให้เสียเวลาอันมีค่าของผู้อ่าน จึงหวังเอาละเอียดหมดจดไม่ได้ ข้อใดที่อ่านแล้วไม่เข้าใจ ก็ขอให้เป็นหน้าที่ของท่านผู้อ่านหาโอกาสไปไต่ถามผู้ที่ปฏิบัติดู เขาจะบอกท่านได้ หรือยังไม่หมดสงสัย จะไปไต่ถามท่านผู้แสดงเองก็ได้ ข้าพเจ้าเคยเห็นมีผู้สนใจในทางปฏิบัติไปไต่ถามท่านเนือง ๆ ท่านไม่มีความรังเกียจ

มูลเหตุที่ข้าพเจ้าจะได้ไปฟังธรรมที่วัดปากน้ำนั้น ก็เพราะเวลานั้นประเทศไทยเราอยู่ในระหว่างสงครามโลก ในพระนครถูกเครื่องบินข้าศึกมาทิ้งระเบิดไม่หยุดหย่อน ข้าพเจ้าได้อพยพหลบภัยไปอยู่ตำบลวัดสิงห์ ข้าพเจ้าฉวยโอกาสนี้เที่ยวไปตามวัดต่าง ๆ เพื่อศึกษาหาความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ไปหลายวัดได้ความรู้แปลก ๆ กัน แต่เมื่อหันเข้าหาแนวปฏิบัติแล้ว บางท่านไม่ใคร่ขยายโจ่งแจ้ง สังเกตดูเหมือนจะปิดกัน จนในบางวัด ข้าพเจ้าไปมองเห็นหีบหนังสือเป็นหีบไม้แบน ๆ และเขียนเป็นตัวหนังสือขอมบอกไว้ข้างหน้าหีบว่า "วิปัสสนา" ข้าพเจ้าอ่านออกเพราะข้าพเจ้าเคยเรียนหนังสือขอม ใจข้าพเจ้าอยากรู้เหลือเกินว่าในนั้นจะมีหนังสืออะไร แต่ไม่กล้าจะละลาบละล้วง จึงเป็นแต่กระทบถามท่านในเรื่องแนว

ปฏิบัติบ้างก็ไม่ได้ความ นาน ๆ เข้าพอจับเค้าได้บ้างว่าทางวิปัสสนามักจะเพ่งของขาว

วันหนึ่งข้าพเจ้าไปนั่งคุยกับหญิงผู้มีอายุคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนอพยพ พักอยู่ใกล้กัน มีชายคนหนึ่งมาพูดกับข้าพเจ้าเล่าถึงว่า เขาเคยไปกับแม่ชีธุดงค์คนหนึ่งเคยสอนวิปัสสนาให้ ข้าพเจ้าซักถามก็เล่าว่าให้พิจารณาสังขารร่างกายเทียบกับซากศพ หญิงผู้มีอายุขัดคอขึ้นทันทีว่า อย่างนั้นเขาเรียกว่าปลงอนิจจัง ไม่ใช่วิปัสสนา ข้าพเจ้าถามว่า วิปัสสนาเป็นอย่างไรเล่า แกเล่าต่อไปว่า วิปัสสนาเขาต้องเรียนเห็นนรก เห็นสวรรค์ เห็นนิพพาน ทั้งต้องไปเที่ยวดูนรก สวรรค์ นิพพานได้ด้วย ข้าพเจ้างง ชายคนนั้นก็งง เพราะถ้อยคำเช่นนี้ไม่เคยได้ยิน แม้ข้าพเจ้าจะเคยเรียนพระปริยัติธรรมจนสอบได้ชั้น ป. ๖ ก็นึกได้แต่ว่าไปสวรรค์นรกก็มีเรื่องพระมาลัยและพระโมคคัลลานะ เป็นต้น แต่ข้อว่าไปเที่ยวนิพพานได้นั้น ข้าพเจ้าหมดความคิด ทั้งหมดความรู้ด้วย จึงพูดอะไรต่อไปไม่ได้ หญิงคนนั้นยังท้าว่า เอาเถอะน่าวันหลังจะเอาหนังสือของหลวงพ่อวัดปากน้ำให้ดู เขาเรียนกันอย่างนั้น ส่วนตัวแกว่าได้ลองบ้างเหมือนกัน แต่ไม่ทันรู้ผลอะไร

ต่อมาวันหนึ่ง ข้าพเจ้าไปที่วัดแห่งหนึ่งในพระนคร พบนายทหารคนหนึ่ง ชื่อหลวงจบฯ คุยให้ฟังว่าเขาเคยมาวัดปากน้ำ ได้ข่าวเล่าลือว่าพาไปสวรรค์นรกได้ เขา ๒ คนกับภรรยาไปหา ขอให้พาไปพบพ่อตาที่ตายไปนานแล้ว ว่าจะไปอยู่ที่ไหน หลวงพ่ออิดเอื้อน แกตัดพ้อต่อว่าต่าง ๆ นานาว่าถ้าไม่ทำให้เห็นจริง เสียงที่เล่าลือนั้นก็เป็นเรื่องไม่มีความจริง ในที่สุดแกว่า หลวงพ่ออดรนทนไม่ได้ จึงให้เรียกพระมา ๑ รูป ชี ๑ คน และบอกเรื่องที่หลวงจบฯ ต้องการให้ทราบ ทั้งพระและชีก็นั่งเข้าที่ หลวงจบฯ บอกชื่อพ่อตาให้ทราบ สักประเดี๋ยวพระตอบว่าไม่พบ หลวงพ่อบอกว่าขอตรวจดูบัญชีให้ถ้วนถี่ อีกประเดี๋ยวพระบอกว่าพบแล้ว ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่ในชั้นยามา หลวงพ่อบอกให้เชิญมา และบอกแม่ชีว่าขอยืมร่างหน่อย ประเดี๋ยวบอกว่ามาแล้ว แม่ชีลืมตา หลวงพ่อก็ถามไปยังแม่ชี แม่ชีบอกว่ามาจากชั้นยามาและบอกว่าเมื่อเป็นมนุษย์อยู่ทางวัดยายร่ม แล้วถามว่าทำบุญอะไรจึงไปเกิดเป็นเทวดา แม่ชีนั้นตอบว่าสร้างโบสถ์ หลวงจบ ฯ ว่าตอนนี้ชักตะลึง เพราะความจริงพ่อตาได้สร้างโบสถ์ไว้จริง หลวงจบฯ ยังช่วยทำแต่ก็นานมาแล้ว แม่ชีนี้สังเกตดูอายุยังน้อยคะเนว่าจะเกิดไม่ทันเสียอีก แต่ไฉนบอกถูกต้อง แล้วหลวงพ่อซักต่อไปว่า เคยมีลูกกี่คน บอกถูกทั้งลูกผู้หญิงและลูกผู้ชาย แล้วหลวงพ่อชี้ให้ดูหลวงจบฯ กับภรรยา แล้วถามว่านี่ใคร แม่ชีมองดูสักประเดี๋ยวตาหันตรงมาที่หลวงจบ ฯ ว่า นี่อ้ายแช่มใช่ไหม หลวงจบ ฯ ว่าใช่ แล้วถามต่อไปอีกว่านี่นางเครือใช่ไหม ภริยาหลวงจบ ฯ รับว่าใช่ ที่สุดทั้งตัวหลวงจบ ฯ และภริยา ร้องไห้โดยคิดถึงบิดา เพราะความจริงแม่ชีนี้ไม่รู้จักชื่อหลวงจบ ฯ และชื่อภริยาก็ไม่รู้ หลวงพ่อก็ไม่รู้ ไฉน

แม่ชีพูดถูกต้อง นี่เป็นเรื่องที่หลวงจบ ฯ เล่าให้ข้าพเจ้าฟังเองว่าตัวหลวงจบ ฯ แต่เดิมซื่อเซ่ม แต่เป็นหลวงจบ ฯ มานานแล้ว ไฉนแม่ชีเอามาพูดถูก ในที่สุดหลวงจบ ฯ ว่าเรื่องที่พบมาเป็นอย่างนี้ จะมีเหตุผลเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ นี่เริ่มเป็นปฐมเหตุให้ข้าพเจ้าครุ่นคิดอยู่ และเวลานั้นมีท่านพระครูองค์หนึ่งอยู่วัดประดู่มานั่งอยู่ที่นั่นพูดขึ้นว่า เมื่อวันวิสาขะนี้มีคนโจษกันมากว่า เวลาเวียนเทียนที่วัดปากน้ำ มีคนเห็นเป็นรูปพระปฏิมากรลอยอยู่ ท่านว่าท่านได้ซักถามหลายคนก็รับว่าเห็นจริง ข้าพเจ้างงอีก เพราะคิดไม่ออกว่าอะไร เป็นแต่ข้าพเจ้าได้พูดต่อพระภิกษุที่นั่งอยู่นั้นหลายรูปว่า เรื่องที่เราไม่รู้ไม่เห็น ผู้อื่นเขาจะสามารถรู้เห็นได้หรือไม่ จะมีอะไรเป็นเครื่องวัด ไม่มีใครตอบ

วันหลังข้าพเจ้าได้ไปสนทนากับแกอีก แกส่งหนังสือให้ดู ๓ เล่ม ข้าพเจ้าอ่านดูเป็นเรื่องวิธีเจริญสมาธิของหลวงพ่อวัดปากน้ำ มีภาพคนนั่งสมาธิ และบอกจุดที่ตั้งบริกรรมนิมิตไว้โดยละเอียด และมีคำอธิบายย่อ ๆ ลงท้ายสุดเรื่องนิพพาน เมื่ออ่านไปความมึนงงของข้าพเจ้าทวีขึ้นอีกหลายเท่า คิดไปต่าง ๆ นานาว่านี่อะไรกัน ซ้ำในที่สุดว่าทำได้ตามวิธีนี้แล้ว ยังมีวิชาที่จะต้องเรียนอีกมาก ยิ่งงงใหญ่ ไม่รู้ว่าวิชาอะไร เพราะข้าพเจ้าเรียนปริยัติมาจนสอบไล่ได้ชั้น ป. ๖ แล้วไม่ได้ความเข้าใจอย่างนี้เลย แต่ในที่สุดข้าพเจ้าได้คิดขึ้นมาว่าคนเราเขาว่ามีวิชาที่จะต้องเรียนเรื่อย ๆ ไปจนตายไม่มีจบ ใครหยุดเรียนเมื่อใด โดยถือเสียว่าตนมีความรู้พอแล้ว เขาว่านั่นคือคนโง่ ทางพระเรียกว่าทิฏฐิ หากยังปล่อยให้ทิฏฐินี้ฝังแน่นอยู่ในสันดาน ไม่ต้องสงสัยว่าจะต้องเป็นโรคโง่ไปจนตาย สิ่งใดที่เราไม่รู้ ไม่ควรจะไปตั้งมานะทิฏฐิว่าคนอื่นก็คงไม่รู้วิเศษไปกว่าเรา สิ่งใดที่เรารู้ดีแล้วก็ไม่ควรจะไปตั้งทิฏฐิว่าไม่มีคนอื่นจะดีกว่าเรา ซึ่งเป็นมูลเหตุให้ข้าพเจ้าต้องสืบเสาะมาหาหลวงพ่อวัดปากน้ำให้จงได้

เหตุที่ทำให้ข้าพเจ้างงดังกล่าวมาก็เพราะว่า นอกจากแนวปริยัติที่ข้าพเจ้าเคยผ่านมารวมทั้งแนวปฏิบัติที่ท่านผู้รู้ได้เขียนไว้ในที่ต่าง ๆ กัน ข้าพเจ้าก็ได้เอาใจใส่ค้นคว้าอ่านดูมามากต่อมากแล้ว มีรูปในทำนองตำราหรือเรียกว่าเป็นแนวทางปรัชญาเป็นส่วนมาก บางฉบับพูดทีแรกเหมือนจะเป็นแนวปฏิบัติ แต่ลงท้ายก็เป็นกล่าวตามตำราไปเสีย คิดไปคิดมารู้สึกว่าจะเป็นแต่คนดูแผนที่เสียแล้ว ถ้าเขาจะให้เดินไปจริงจังตามแผนที่ก็จะไปไม่รอดกระมัง ถ้ากระนั้นก็ควรศึกษาการเดินเองดูบ้าง คงจะได้ความรู้อะไรแปลก ๆ บางฉบับก็วิพากษ์วิจารณ์หันเหธรรมะลงมาเทียบกับวิทยาศาสตร์ทางโลกจนรู้สึกอึดอัดใจ แต่ส่วนฉบับของหลวงพ่อวัดปากน้ำที่กล่าวมานั้น ข้าพเจ้าอ่านแล้วตันเลย ไม่ใช่เพียงอึดอัด เพราะตามที่กล่าวไว้นั้นสั้นเหลือเกินจนเห็นเป็นของแปลก ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงต้องมาหาให้พบท่านเจ้าของให้จงได้

วันแรกข้าพเจ้าเข้ามาหาท่านเวลาฉันเพล เห็นมีคนนั่งล้อมรอบ ไปกราบ ๆ ท่านและ

บอกชื่อเสียงแก่ท่าน บอกความสนใจในทางธรรม ท่านบอกให้นั่งรออยู่นั่นก่อน (ชี้ไปทางหลัง) ท่านก็ฉันเพลเงียบ ๆ เวลานั้นก็เห็นแม่ชีคนหนึ่ง อุบาสกคนหนึ่ง มีอุบาสกคนหนึ่งควบคุมแนะนำให้คนเหล่านั้นนั่งสมาธิตาม ๆ กันหมด (ต่อมาได้ความว่าเป็นคนไข้ที่มาขอให้ท่านรักษา) พอเสร็จจากการฉันเพล ท่านก็ให้โอกาสแก่ข้าพเจ้าเข้าไปนั่งใกล้ ๆ เมื่อเริ่มสนทนาปราศรัย ท่านก็ยกบทพุทธคุณขึ้นมาพูดเป็นข้อ ๆ ไป พร้อมทั้งคำแปลคำอธิบาย หูของข้าพเจ้าฟังดูรู้สึกว่ามีรสชาติซาบซึ้งกว่าที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินหรือเคยอ่านมาในที่ต่าง ๆ นั้นมาก ข้าพเจ้าติดใจในอรรถรสมาก แต่นั้นมาก็พยายามไปฟังเวลาท่านลงแสดงธรรมในโบสถ์เสมอ ท่านลงแสดงเองทุกวันพระและวันอาทิตย์ ข้าพเจ้ารู้สึกจับใจมาก ส่วนมากแสดงหนักไปในทางปฏิบัติ ข้าพเจ้านึกเสียดายว่าที่ท่านแสดงนั้นแสดงด้วยปากเปล่า เราฟังแล้วก็มีแต่จะเสื่อมสูญไป เสียดายความเหน็ดเหนื่อยที่ท่านพยายามแสดงจึงคิดหาทางขอบันทึกไว้ ท่านเห็นชอบด้วยจึงได้เริ่มลงมือบันทึก

เท่าที่ข้าพเจ้าเคยพบปะมา พระที่เป็นฝ่ายสมถะมักไม่ใคร่แสดงธรรม พระที่แสดงธรรมโดยมากเป็นฝ่ายปริยัติ แต่หลวงพ่อวัดปากน้ำนี้ ไฉนจึงชอบแสดงธรรม ได้ความว่าท่านเป็นนักปริยัติมาแต่เก่าก่อนแล้ว ฉะนั้นสังเกตดูแนวการแสดงในเบื้องต้น แต่ละกัณฑ์ ๆ ระวังบาลีมิให้คลาดเคลื่อน และแปลเป็นข้อ ๆ ไปก่อน แล้วจึงจะขยายความชี้แนวปฏิบัติท่านแสดงธรรมอยู่ในหลักนี้เสมอ ไม่ใช่นึกว่าเอาตามใจชอบ ถ้าจะยกอะไรขึ้นเป็นต้องอ้างอาคตสถานที่มาแห่งธรรมเหล่านั้นประกอบด้วย

จริยาของท่าน ๑. คุมภิกษุสามเณรลงทำวัตร ไหว้พระในโบสถ์ทุกวัน วันละ ๒ เวลา คือเช้าหนหนึ่ง เย็นหนหนึ่ง และได้ให้โอวาทสั่งสอนภิกษุสามเณรทั้ง ๒ เวลา ๒. วันพระและวันอาทิตย์ลงแสดงธรรมในโบสถ์เองเป็นนิจ ๓. ทำกิจภาวนาอยู่ในสถานที่ซึ่งจัดไว้เฉพาะเป็นกิจประจำวัน และควบคุมพระให้ไปนั่งภาวนารวมอยู่กับท่านทั้งกลางวันและกลางคืน ส่วนพวกชีก็ให้ทำกิจภาวนาเหมือนกัน ๔. ทุกวันพฤหัสบดี เวลา ๑๔.๐๐ น. ลงสอนการนั่งสมาธิแก่ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ที่ศาลา ซึ่งข้าพเจ้าเคยเห็นมีภิกษุสามเณรต่างวัด อุบาสก อุบาสิกา ต่างถิ่นมาเรียนกันเป็นจำนวนมาก ๆ ทุกวันพฤหัสบดี สอบถามได้ความว่ามีผู้ไปเรียนกันมากแต่ต้นจนบัดนี้ ไม่ต่ำกว่า ๔ หมื่นแล้ว เพราะสอนมากว่า ๑๕ ปีแล้ว ๕. จัดให้มีครูสอนปริยัติในวัดนี้อีกแผนกหนึ่งด้วย นอกจากจำเป็นจริง ๆ แล้ว ท่านมักไม่ยอมออกจากวัด การสวดมนต์ฉันเช้า ถ้าใครไปนิมนต์มักจะถูกถามว่าให้พระอื่นไปแทนได้ไหม อย่างนี้โดยมาก เพราะท่านชอบหมกมุ่นอยู่แต่กิจภาวนาโดยมาก ออกรับแขกก็เป็นเวลา ตอนเพลครั้งหนึ่งที่ไปพบได้เสมอ ถัดจากนั้นก็

เวลา ๑๗.๐๐ น. อีกหนหนึ่ง ออกมานั่งพักผ่อนสนทนาปราศรัย นอกจากนี้ท่านอยู่ในห้องภาวนาซึ่งเรียกว่าโรงงาน ซึ่งใครไม่เข้าใจได้ยินคำว่าโรงงานเลยเข้าใจเป็นอื่นไปก็มี ข้าพเจ้าเองเคยได้ยินเหมือนกัน ว่าหลวงพ่อมีโรงงานทำบุ้งกี๋ขายจึงได้เลี้ยงพระได้ทั้งวัด ซึ่งเป็นเสียงอกุศล ข้าพเจ้าได้สอบถามไวยาวัจกรของท่านดูได้ความว่า เดิมเคยมีเจ๊กมาทำบุ้งกี๋ขายอยู่หน้าวัดคราวหนึ่งจริง จึงกลายเป็นข่าวอกุศลนี้ ความจริงวัดไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเลย

วัดนี้มีโรงครัวหุงอาหารเลี้ยงพระภิกษุสามเณรทั้งวัด รวมทั้งแม่ชีและอุบาสกอุบาสิกา ถ้าวันอุโบสถ พวกที่ได้รับอุโบสถก็ได้รับการเลี้ยงดูด้วย ทำมาดังนี้ ๒๐ ปีเศษแล้ว เช้าเลี้ยงข้าวต้ม เพลเลี้ยงข้าวสวย เฉพาะปีนี้มีภิกษุสามเณรที่จำพรรษา ๑๕๐ รูป อุบาสกอุบาสิกา ๑๒๐ คนเศษ มักจะมีผู้เลื่อมใสศรัทธามารับเลี้ยงเนือง ๆ เช่นทำบุญวันเกิดหรืออะไรเป็นต้น วิธีทำไม่ยาก เอาเงินไปมอบไวยาวัจกรกำหนดวันไว้ ถึงวันก็ไปแต่ตัว โรงครัวจัดไว้ให้เสร็จ และมีวิธีนำถวายเป็นแบบสังฆทานและโดยมากมักมีเทศน์ด้วย ซึ่งข้าพเจ้าเคยพบบ่อย ๆ ถ้าวันใดไม่มีเจ้าภาพ ก็เป็นส่วนของหลวงพ่อ ข้าพเจ้าเคยสอบถามพระที่วัดนั้นว่า หลวงพ่อเห็นจะมีเงินทุนสำรองมาก ท่านบอกว่าเปล่า ทำหมดไปก็มีมาใหม่อย่างนั้นเอง แต่ไม่ขาด การที่มีคนไข้มารักษาก็ไม่ได้เรียกร้องอะไร ข้าพเจ้าเห็นว่าแปลกกว่าวัดทั้งหลาย จึงนำมาเล่าสู่กันฟังไว้ในที่นี้ด้วย ภิกษุสามเณรในวัดนี้มี ๒ ประเภท คือ นักวิปัสสนาประเภท ๑ นักเรียนปริยัติประเภท ๑ หลวงพ่อเลี้ยงดูทั้งนั้น การขบฉันไม่ต้องกังวล

เนื่องจากเหตุที่ว่า ผู้ที่หุงอาหารในโรงครัวของวัดนี้ เป็นพวกอุบาสิกาและพวกปฏิบัติธรรม ถึงแม้จะมีอุบาสกปนบ้าง แต่ก็มีอุบาสิกาเป็นส่วนมาก จึงเป็นมูลเหตุให้ข่าวอกุศลอันนำความมัวหมองมาสู่สำนักนี้ขึ้นอีกทางหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้ยินเข้าหู ตั้งแต่ก่อนที่จะได้ไปติดต่อกับวัดนี้ แม้วันแรกที่ไปฟังลาดเลา ก็ได้พบพระรูปหนึ่งในวัดนั้น ท่านพูดขึ้นเองว่า ที่วัดนี้มักมีข่าวอกุศลต่าง ๆ อยู่ ถ้าได้มาเสียด้วยตนเองดังนี้ดีกว่า ท่านไม่ได้พูดอะไรมากไปกว่านี้ ข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้ไต่ถามในเรื่องเหล่านี้ แต่เพื่อพิสูจน์หาความจริง วันหนึ่งข้าพเจ้าไปพบชายมีอายุคนหนึ่งที่วัดสิงห์ แกพูดว่าเคยอยู่วัดปากน้ำมา ๒ ปี แต่เดี๋ยวนี้ไปอยู่ที่อื่นแล้ว ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสจึงลองกระทบถามดูถึงข่าวอกุศลเหล่านี้ แกหัวเราะแล้วตอบว่า แกก็เคยได้ยินเข้าหูมามากเหมือนกัน ข้าพเจ้าจึงถามว่า ก็แล้วความจริงเป็นอย่างไรเล่า แกว่าไม่เห็นมีวี่แววดังข่าวนั้นเลย ผมก็อยู่ที่นั่นมานาน และยังพูดต่อไปอีกว่าเรื่องอย่างนี้ถ้าเป็นความจริงแล้ว ไม่ต้องคนอื่นว่าดอก ตนของตนย่อมจะติตนเอง ที่ไหนจะทนอยู่ดูหน้าคนทั้งหลายได้ ในที่สุดแกยังท้าว่า ถ้าคุณยังไม่เคยไปก็ไปพิจารณาดูเถิด

ท่านพระครูวัดปากน้ำองค์นี้มีผิวพรรณเปล่งปลั่ง และยังกล่าวต่อไปว่า อันภิกษุที่ไม่บริสุทธิ์แล้วย่อมเศร้าหมอง พอจะดูกันออก ข้าพเจ้าถามต่อไปว่า ท่านเทศน์เป็นอย่างไรบ้าง แกตอบว่าพอฟัง ข้าพเจ้านึกในใจว่าตานี่พูดสูงอยู่เหมือนกัน จึงต้องซักแกต่อไปว่า ที่ว่าพอฟังน่ะหมายความว่าอย่างไร แกตอบว่า ฟังที่นี่วันหนึ่งคุ้มกับฟังที่อื่นตั้งปี

นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังเงี่ยหูฟังอีกหลายทาง ตลอดจนเสียงพระเถระผู้ใหญ่บางรูปในพระนครก็ไม่ติฉินประการใด แถมบางรูปยังพูดไปถึงมูลเหตุแห่งข่าวอกุศลเหล่านี้เสียอีกว่าเกิดจากคนที่มุ่งอิจฉา และยังได้ความต่อไปจนถึงว่า พวกที่อิจฉาเคยใช้คนมาลอบยิงเมื่อท่านไปอยู่ใหม่ ๆ เพราะท่านไม่ใช่คนถิ่นนี้ และถึงกับร้องเรียนเป็นข่าวอกุศลต่าง ๆ ไปยังสมเด็จพระสังฆราชครั้งกระโน้น ถึงแก่ส่งพระไปอยู่ประจำคอยสังเกตการณ์และตำรวจก็ปลอมตัวไปสอดแนม ในที่สุดก็ไม่ได้ความจริงตามที่กล่าวหา นี่เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าสืบสวนได้ความมา จะสมควรฟังเป็นความจริงได้เพียงใดหรือไม่ แล้วแต่ท่านผู้อ่านจะพิจารณาเอาเอง เพื่อที่จะรู้ว่าข้าพเจ้าผู้สืบสวนและเขียนข้อความเหล่านี้เป็นใคร จึงขอบอกไว้ให้ปรากฏในที่นี้ว่า ข้าพเจ้าชื่อพระทิพย์ปริญญา (ธูป กลัมพะสุต) ข้าพเจ้าเคยบวชเรียนมาแล้ว มีวิทยฐานะเป็นเปรียญ ๖ ประโยค และตอนสุดท้ายเคยรับราชการเป็นผู้พิพากษาอยู่ในชั้นศาลอุทธรณ์ ๑๐ ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้อ่านคิดเอาเองว่าข้าพเจ้าจะเชื่ออะไรง่ายยากเพียงใด ข้าพเจ้าสืบได้ความจนถึงต้นตอผู้ที่แพร่ข่าวอกุศล ตลอดทั้งตัว และชื่อผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงแพร่ข่าวอกุศล ทั้งสาเหตุที่ท่านเหล่านั้นจะคิดอิจฉาด้วยทุกประการ ออกรู้สึกสลดใจเป็นอย่างยิ่ง แต่ฟังดูทางหลวงพ่อไม่เห็นเอาใจใส่อะไร ไม่กล่าวขวัญถึงใครที่ข้าพเจ้าสืบได้ความดังกล่าวนั้นจากผู้อื่น

เท่าที่ข้าพเจ้าสืบสวนและสังเกตการณ์โดยใกล้ชิดมาเป็นเวลาเกือบปีแล้ว ได้ข้อเท็จจริงพอแล้วที่จะชี้ขาดว่า ข่าวอกุศลต่าง ๆ นั้น ไม่มีมูลแห่งความจริงเลย ในทางตรงกันข้าม ข้าพเจ้าเชื่อเต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ว่า ท่านเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ด้วยประการทั้งปวง และมีภูมิรู้ในทางปริยัติกว้างขวาง เป็นพระธรรมกถึกชั้นเยี่ยม ทั้งเป็นผู้ปฏิบัติอย่างดีเลิศ การปฏิบัติและแนวเทศนาของท่านดำเนินตามหลักในคัมภีร์วิสุทธิมรรคทั้งสิ้น

เรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา ตามคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้นเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องยาก ผู้ไม่ใช่นักปฏิบัติแล้ว ยากที่จะนำมาแสดงให้แจ่มแจ้งให้เป็นผลปฏิบัติได้ แต่หลวงพ่อวัดปากน้ำแสดงได้แจ้งชัด และชี้ทางปฏิบัติให้โดยตรง จึงสมควรเทิดไว้ในฐานันดรพระธรรมกถึกชั้นเยี่ยม ซึ่งข้าพเจ้าขอกราบแสดงความเคารพอย่างสูงต่อท่านไว้ในที่นี้ด้วย

ที่ข้าพเจ้าเอาเรื่องของวัดมาพูดโดยยืดยาวเช่นนี้ ความมุ่งหมายก็เพื่อบรรเทาบาปให้

แก่ผู้แพร่ข่าวอกุศล เพราะการกล่าวเท็จใส่ไคล้ผู้มีศีลเช่นนี้เป็นบาปหนักหนา เพื่อว่าเขารู้ตัวจะยับยั้งกรรมอันชั่วนี้เสียได้ ข้าพเจ้าก็จะพลอยอนุโมทนา แล้วจะมีส่วนได้บุญอันนับเนื่องในปัตตานุโมทนามัยด้วย

ท่านทั้งหลาย การที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์นี้ มิได้มาตัวเปล่า ต่างมีบุญและบาปที่ทำไว้ในอดีตติดมาทุกคน ต่างกันแต่มากบ้างน้อยบ้าง ไม่ช้าเราก็ตายดอก อย่ามาแบกเอาบาปเพิ่มไปอีกเลย ลาภสักการะอันหมุนลงได้เป็นราคาเงินนั้น เป็นสมบัตินอกกายตายแล้วเอาไปไม่ได้ดอก มันเป็นของใช้สอยประจำโลก เราตายแล้วก็ตกเป็นของคนอื่น เขาอาศัยใช้สอยต่อไป ใครจะว่าเป็นของใครไม่ได้ทั้งนั้น โลกมนุษย์เป็นแหล่งกลางสำหรับอาศัยสร้างบุญ สร้างบาป โลกนรก โลกสวรรค์ เป็นเพียงโลกที่คอยรับรองผลบุญ–บาปเท่านั้น เราได้มาเกิดอยู่ในโลกอันเป็นแหล่งกลางเช่นนี้แล้ว นับว่าเราได้มีโอกาสที่จะเพิ่มบุญผ่อนบาปให้เบาลง ให้เบาลงกว่าที่เราแบกมาจากอดีตนั้นเถิด อย่าเติมเข้าไปอีกเลย ไหน ๆ เราก็ต้องตายแน่ อย่ามาหอบเอาบาปเพิ่มไปอีกเลย

อนึ่ง การอ่านหนังสือเรื่องธรรมกายนี้ ถ้าได้รู้แนวทางปฏิบัติบ้างแล้วจะเข้าใจได้แจ่มแจ้งดี เพื่อประโยชน์ดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าจึงเขียนบันทึกแนวสอนวิธีทำสมาธิ โดยย่อของท่านไว้ท้ายหนังสือเล่มนี้ ถ้าต้องการรู้ละเอียดต้องอ่านหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ซึ่งท่านเคยแจกกับผู้ไปเรียนสมาธิกับท่าน หนังสือเล่มนั้นเป็นแบบเจริญสมาธิโดยตรง (คือที่ข้าพเจ้าใช้คำว่าตามแบบ)

แต่ว่าการเรียนสมาธินั้น ถ้าจะเอากันให้ได้ผลจริงจังแล้วต้องมีอาจารย์ จะทำสุ่มไปไม่ใคร่ได้ผล แม้เราจะได้อ่านตำรับตำราในทางนี้ เช่น วิสุทธิมรรค เป็นต้น ถ้าไม่มีอาจารย์แนะนำวิธีปฏิบัติอีกชั้นหนึ่งแล้ว ก็ยากที่จะปฏิบัติให้ได้ผล เพราะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่อาจารย์จะพึงแนะนำอีกมากหลาย

สมาธิเป็นยอดคำสอนในพระพุทธศาสนา ที่ว่ายอดนี้หมายความว่าเป็นหลักสำคัญยิ่งในจำพวกคุณธรรม ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญานั้น ศีลเป็นส่วนประกอบ คือ เป็นเพียงเหตุที่จะให้ดำเนินไปสู่สมาธิ ส่วนปัญญานั้นเป็นผลของสมาธิ จุดมุ่งหมายสำคัญจึงอยู่ที่สมาธิตัวกลางซึ่งต้องทำให้เกิดให้มีขึ้น ดังมีบาลีในวิสุทธิมรรคยืนยันว่า **นตฺถิ ฌานํ อปญฺญสฺส นตฺถิ ปญฺญา อฌายิโน** ซึ่งแปลความว่า ฌานย่อมไม่มีแก่ผู้ไร้ปัญญา ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน และอานิสงส์ของสมาธินั้นก็มีอยู่ว่า บุคคลผู้ได้สมาธิแล้วย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ ประการ คือ ๑. ความสุขในปัจจุบัน ๒. วิปัสสนาปัญญา ๓. ฌาน ๔. ภพอันวิเศษ ๕. นิโรธ ฉะนั้น สมาธิจึงเป็นเรื่องที่เราควรสนใจ

เท่าที่ข้าพเจ้าได้ฟังมา วิธีปฏิบัติของหลวงพ่อวัดปากน้ำ มีผู้กล่าวออกความเห็นกัน

ไปหลายอย่างต่าง ๆ กัน พวกหนึ่งว่า เป็นฌานโลกีย์ พวกหนึ่งว่า ติดรูป บางพวกว่าติดนรกสวรรค์ แต่อีกพวกหนึ่งว่า ท่านเลยเถิดไปถึงนิพพาน ซึ่งมองไม่เห็น

ข้าพเจ้าเคยนำวาทะเหล่านี้ ไปสนทนากับผู้ปฏิบัติในสำนักหลวงพ่อวัดปากน้ำแล้ว เขาตอบขบขันเหมือนกัน เขาว่าที่ว่าติดรูปนั้นดีนะ ให้มันรู้ว่าติดรูปเถอะ จะได้มีโอกาสแกะรูปออก แต่ข้อสำคัญว่าเราไม่รู้ว่าติดรูปนี่ซิ เมื่อไม่รู้ว่าติดเราก็ไม่รู้จักรูป เมื่อเราไม่รู้ว่าติดเราก็ไม่ได้แกะ เมื่อเราไม่แกะมันจะหลุดได้อย่างไร เหมือนของโสโครกติดหลังเสื้อที่เราสวมอยู่ เมื่อเราไม่รู้ว่ามันติดเราก็ไม่พยายามเอาออก แล้วมันจะไปไหน ฟังดูก็แยบคายดี

แต่สำหรับความเห็นข้าพเจ้านั้น เห็นควรรวมวาทะที่ว่าติดรูปกับวาทะที่ว่าเป็นฌานโลกีย์ รวมวินิจฉัยเสียเป็นข้อเดียว เพราะตามที่ว่านี้คงหมายถึงรูปฌาน เมื่อเช่นนั้นทางที่จะปลดเปลื้องความสงสัยของเจ้าของวาทะเหล่านี้ก็ง่ายขึ้น สมเด็จพระบรมศาสดาก่อนที่จะได้ตรัสรู้นั้น พระองค์ผ่านรูปฌาน อรูปฌานหรือเปล่า ข้อนี้จะต้องรับกันว่าผ่าน ก็เมื่อเช่นนี้ใครจะปฏิเสธได้หรือว่า โลกิยฌานนั้นจะไม่เป็นอุปการแก่พระองค์ในการตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ความข้อนี้ข้าพเจ้าเคยนำไปสนทนาวิสาสะกับพระเถระบางรูป ซึ่งฝักใฝ่ทั้งปริยัติและปฏิบัติ ท่านได้กล่าวอุปมาให้ฟังว่า การข้ามแม่น้ำหรือมหาสมุทร ถ้าไม่ใช้เรือหรือเครื่องบินเป็นพาหนะแล้ว มันจะข้ามไปได้อย่างไร ในที่สุด ท่านยืนยันว่าฌานโลกีย์นั้นแหละ ยังพระองค์ให้ข้ามถึงซึ่งฝั่งโลกุตร เมื่อนำเอาบาลีข้างต้นมาประกอบการวินิจฉัย ความข้อนี้จะแจ่มใสยิ่งขึ้น เพราะคำว่า "นัตถิปัญญา อฌายิโน" นั้นเป็นหลักอยู่ซึ่งแปลได้ความอยู่ชัด ๆ ว่า ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน ดังนี้ เราจะไปยกวาทะ ติฌานโลกีย์อย่างไรกัน

อันวาทะที่ว่าติดนรกสวรรค์นั้น ข้อนี้น่าเห็นใจผู้สงสัย เธอคงจะไม่ได้มีโอกาสไปฟังการแสดงธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำเสียเลย เธอคงจะไปฟังหางเสียงของบางคนที่ฟังไม่ได้ศัพท์ จับเอาไปกระเดียดเข้าแล้ว เพราะการแสดงธรรมนั้น เมื่อพูดถึงเรื่องบาปบุญคุณโทษก็ต้องอ้างเรื่องนรกสวรรค์ ท่านมีอะไรพิสูจน์แล้วหรือว่านรกสวรรค์ไม่มี ท่านมีปัญญาพอแล้วหรือว่า นรกสวรรค์นั้นไม่มีผู้รู้เห็น ท่านได้เคยสนใจอ่านวิสุทธิมรรคบ้างหรือเปล่า ท่านเคยสนใจในคำว่า ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ ดีแล้วหรือ ว่ากินความเพียงไร หรือตัวท่านมีภูมิปัญญาเหนือพระคันถรจนาจารย์เหล่านั้น ขอจงใคร่ครวญเอาเอง

ส่วนวาทะที่ว่าเลยเถิดไปถึงนิพพานนั้น ข้าพเจ้าจะขอพูดแต่โดยย่อ เพราะถ้าจะพูดกันกว้างขวางแล้ว จะเกินหน้ากระดาษหนังสือนี้ จะต้องเป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหาก

ท่านคงจะได้อ่านคำถวายวิสัชนาของพระเถรานุเถระ ๑๘ ความเห็นที่พิมพ์แจกกันแพร่

หลายอยู่แล้ว ในหนังสือนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปุจฉาถึงเรื่อง "นิพพาน" ว่าคืออะไร พระเถรานุเถระ ๑๘ รูป ถวายความเห็นด้วยโวหารต่าง ๆ กัน แต่ในที่สุดมีรูปหนึ่งถวายวิสัชนาหลักแหลม โดยกล่าวว่า แปลคำว่านิพพานนั้นไม่ยาก ข้อยากอยู่ที่ **ทำให้แจ้ง** ท่านพูดทิ้งไว้เท่านั้นเอง ขอให้เรามาคิดกันดูทีหรือ **ทำให้แจ้ง** หมายความว่ากระไร นี่ก็จะเห็นได้แล้วว่า เรื่องนิพพานนั้นเป็นของยากหรือง่าย คนซึ่งมีปัญญาอย่างสามัญจะพูดได้ไหม เราก็ต้องรู้ตัวดีว่าไม่สามารถเพราะเป็นวิสัยของมรรคญาณ และการบำเพ็ญให้บรรลุมรรคญาณนั้นทำกันอย่างไร เรารู้ไหม ถ้าเราไม่รู้ จะแปลว่าคนอื่นก็ไม่รู้เหมือนกับเรากระนั้นหรือ สิ่งที่เราก็ไม่รู้ สมควรหรือที่เราจะยกวาทะกล่าวถึงผู้อื่น ในที่สุดข้าพเจ้าเห็นว่า ทางที่ดีที่สุดเราควรปฏิบัติตัวของเราเองให้รุดหน้าไปตามแนวปฏิบัติ ดีกว่าจะมามัววิจารณ์ผู้อื่น อย่าลืมคำว่า **สันทิฏฐิโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ**

การแสดงธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำนั้น ตามที่ข้าพเจ้าได้ฟังมาอยู่ในเรื่องทาน ศีล ภาวนา นรก สวรรค์ นิพพาน แต่โดยมากหนักไปในทางปรมัตถ์ เวลานี้กำลังแสดงพระอภิธรรมว่าด้วยมหาปัฏฐาน อนันตนัยเรียงลำดับบทมาติกาวันพระที่แล้วมา ถึงบทอินทรียปัจจโยแล้ว

ในที่สุดนี้ ขออานุภาพพระรัตนตรัย จงคุ้มครองรักษาท่านผู้ประพฤติธรรมทั้งหลายให้มีความสุขทั่วกัน เทอญ

พระทิพย์ปริญญา
บ้านเลขที่ ๑๑๖ ถนนสุริวงศ์ พระนคร
๑๓ กันยายน ๒๔๘๙

แม้ท่านได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร แต่ไม่มีใครเรียกชื่อนั้น เรียกว่าหลวงพ่อเสมอมา บางคนก็ไม่ทราบว่าท่านมีสมณศักดิ์ เพราะภิกษุสามเณรในวัดและคนวัดก็เรียก "หลวงพ่อ" เสียหมด บางคนก็เรียกว่า "เจ้าคุณพ่อ"

นอกจากท่านจะสร้างคนให้เป็นคนแล้ว เสนาสนะก็ได้จัดทำรุดหน้าไป แต่เพราะท่านฝักใฝ่ในด้านกรรมฐานเสียมาก การก่อสร้างปฏิสังขรณ์ก็ไม่ใคร่สนใจมากนัก ท่านพูดว่าสร้างคนนั้นสร้างยาก เรื่องเสนาสนะไม่ยาก ใครมีเงินก็สร้างได้ แต่ความสำคัญต้องสร้างคนก่อน

๑. กุฏิ ๒ แถวสร้างก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน สร้างคู่กับโรงเรียน

๒. พ.ศ. ๒๔๙๓ สร้างโรงเรียนปฏิบัติเป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็กสูง ๓ ชั้น ยาว ๒๙ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา ๒ ศอก สิ้นเงินค่าก่อสร้างประมาณ ๒,๕๙๘,๑๑๐.๓๙ บาท (สองล้านห้าแสนเก้าหมื่นแปดพันหนึ่งร้อยสิบบาท สามสิบเก้าสตางค์)

๓. สร้างศาลาโรงฉันพอเหมาะแก่พระภิกษุสามเณร ๕๐๐ รูป ฉันภัตตาหารเช้าเพล เป็นเครื่องไม้มุงสังกะสี พื้นลาดปูนซิเมนต์ ภายในยกเป็นอาสนสงฆ์ มีช่องเดินในระหว่างได้ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาทเศษ (สี่แสนบาทเศษ)

๔. สร้างกุฏิเป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นตึก ๒ ชั้น พื้นฝ้าเพดานไม้สักทาสีขัดชันแล็ก มีห้องน้ำห้องส้วมและไฟฟ้า เป็นกุฏิทันสมัย ราคาก่อสร้างประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ บาทเศษ (แปดแสนบาทเศษ)

๕. ก่อนมรณภาพสัก ๔–๖ เดือน ได้สร้างกุฏิอีกหลังหนึ่งสูง ๓ ชั้น เป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็กเช่นเดียวกัน มีเครื่องประกอบพร้อม ราคาก่อสร้าง ๓๒๗,๘๔๓.๓๐ บาท (สามแสนสองหมื่นเจ็ดพันแปดร้อยสี่สิบสามบาทสามสิบสตางค์)

สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ไม่มีงบประมาณ กุฏิบางหลังไม่มีแปลน ค่าก่อสร้างทวีขึ้นแล้วแต่ช่างจะเสนอ แต่เมื่อเสร็จแล้ว ก็ได้ของประณีตไว้สำหรับวัด หลวงพ่อก็ไม่ว่าไร สร้างกุฏิเสร็จแล้ว หลวงพ่อได้สั่งให้พระรูปอื่นอยู่ต่อไป ตัวท่านเองหาได้อยู่อาศัยไม่ เช่นกุฏิหลังใหม่ให้พระศรีวิสุทธิโมลี และพระครูปลัดณรงค์เข้าอยู่อาศัย ใคร ๆจะอาราธนาให้ขึ้นกุฏิใหม่ก็ไม่ฟังเสียง ท่านเพิ่งไปอยู่เมื่อก่อนมรณภาพสัก ๓–๔ เดือน ที่จำไปนั้น เนื่องด้วยที่อยู่เดิมมีการก่อสร้างกุฏิหลังใหม่ใกล้ชิด ท่านไม่ได้ความสงบ จึงจำยอมมาพักที่กุฏิใหม่และมรณภาพที่กุฏินี้

การสร้างคนนั้นเป็นอัธยาศัยที่ท่านสนใจ ภิกษุสามเณรรูปใด มีสติปัญญาสามารถ

เที่ยวนำฝากสำนักโน้นสำนักนี้ ให้ได้รับการศึกษาชั้นดีต่อไป และเพื่อรับเอาขนบธรรมเนียมของสำนักนั้นมาปฏิบัติพอเหมาะสม เป็นการให้สังคมแก่ศิษย์เป็นอย่างดี วางแนวทางให้มีการติดต่อกัน ให้มีสัมพันธ์ต่อกัน ให้แสดงความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แม้ในคณะธรรมยุตท่านก็ส่งเสริมให้ได้บรรพชาอุปสมบท คือศิษย์สมัครใจก็อนุญาต ไม่มีความรังเกียจใครผู้ใด ท่านพูดว่าเรามองกันในแง่ดีจะมีสุขใจ เพียงเท่านี้ก็พอใจแล้ว สำนักที่หลวงพ่อสนใจเป็นพิเศษคือวัดเบญจมบพิตร จะทำอะไรก็ต้องอ้างสมเด็จสังฆนายกก่อน ต้องการอาราธนามาในการกุศลเสมอ งานเล็กน้อยก็ต้องต้านทานไว้ บางคราวยอมสงบให้ด้วยความไม่พอใจก็มีเหมือนกัน และสมเด็จสังฆนายกได้เมตตาแก่หลวงพ่อวัดปากน้ำอย่างดียิ่งเสมอมา

ความเจริญในด้านสมณศักดิ์ยุคก่อน หลวงพ่อไม่ได้รับยกย่องมากนัก ท่านมาอยู่วัดปากน้ำ ยุคสมเด็จพระวันรัต ติสฺสทตฺตเถร วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญ ต่อมาพระราชสุธี (พร้อม ป. ๖) วัดสุทัศน์เทพวราราม ลาสิกขาแล้ว ต่อมาพระสุธรรมมุนี วัดพระเชตุพน ใน ๓ ยุคนี้พระครูสมุห์สดก็คงได้สมณศักดิ์เป็นพระครูสมณธรรมสมาทานเท่านั้น เมื่อคณะสงฆ์ปกครองโดยพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ตกมาอยู่ในปกครองของเจ้าคุณพระวิเชียรกวี (ฉัตร ป. ๕) วัดหนัง อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี หลวงพ่อก็ยังคงเป็นพระครูตามเดิม ที่เป็นดังนั้น เพราะการปกครองของหลวงพ่ออยู่ในวงแคบ คือเป็นเพียงเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตำแหน่งเดียว

อันความจริงหลวงพ่อก็ไม่ได้กระตือรือร้นหรือเที่ยววิ่งเต้น และก็ไม่สนใจในเรื่องเช่นนั้น ท่านสนใจอย่างเดียว คือต้องการให้ภิกษุสามเณรมีการศึกษาดี มีการปฏิบัติดีและให้ผู้มีศรัทธาเข้าวัดปฏิบัติธรรมให้มาก ๆ ให้ภิกษุสามเณรมีปัจจัย ๔ บริบูรณ์ เพียงเท่านี้ก็พอใจ

เรื่องที่คณะวัดปากน้ำเดือดร้อนใจอยู่อย่างเดียวในสมัยโน้น คือคณะวัดปากน้ำเห็นต้องกันว่า หลวงพ่อที่เคารพของตน มีคนนับถือมาก กุลบุตรสมัครใจมาบวชปีละหลายสิบคน ทั้งหลวงพ่อก็มีภูมิพอจะอบรมให้เกิดความรู้ในการปฏิบัติไม่ยิ่งหย่อนกว่าวัดทั้งหลาย แต่ไม่ได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌายะ ท่านครองวัดมาแต่ราวปี พ.ศ. ๒๔๕๙ มาได้ตำแหน่งอุปัชฌายะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ นับเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษจึงได้รับ อันความจริงวัดปากน้ำเป็นพระอารามหลวงย่อมมีสิทธิพิเศษในการได้รับแต่งตั้งเป็นอุปัชฌายะ แม้ในยุคใหม่ก็มีกฎหมายเปิดโอกาสถวาย เพื่อเกียรติพระอารามหลวง

เมื่อพิจารณาอัธยาศัย หลวงพ่อวัดปากน้ำหนักในกตัญญูกตเวทิตาธรรม เมื่อท่านมาปกครองวัดปากน้ำ ได้รับโยมหญิงผู้ชรามาไว้ สร้างที่อยู่อาศัยและอุปถัมภ์ด้วยเครื่องเลี้ยงชีวิตเป็นอย่างดีจนตลอดชีวิตของโยม แม้คนอื่นก็เหมือนกัน ท่านย่อมอนุเคราะห์ตามฐานะ

เมื่อสมเด็จพระวันรัต ติสฺสทตฺตเถร อาพาธเป็นอวสานแห่งชีวิต หลวงพ่อวัดปากน้ำได้ปฏิการะเป็นอย่างดี โดยจัดอาหารและรังนกจากวัดปากน้ำมาถวายทุกวัน ท่านตั้งงบประมาณไว้วันละ ๔๐ บาท พอได้เวลา ๔.๐๐ น. ให้คนลงเรือจ้างมาขึ้นปากคลองตลาดพอถึงวัดพระเชตุพนได้อรุณพอดี สมัยนั้นสะพานพุทธฯ ชำรุดเพราะภัยสงคราม ถนนฝั่งธนบุรีถึงตลาดพลูยังไม่เรียบร้อย รถโดยสารยังไม่มี การคมนาคมต้องใช้เรือจ้าง หลวงพ่อเพียรปฏิบัติฉลองพระคุณดังนี้เป็นเวลาหลายเดือน เมื่อผู้นำอาหารถวายกลับไปแล้วต้องรายงานให้หลวงพ่อทราบทุกวัน

การทำคิลานุปัฏฐากเป็นอวสานปฏิการะนี้ น่าจะให้ผลแก่หลวงพ่อมากอยู่ เมื่อเจ้าคุณพระพิมลธรรม ฐานทตฺต วัดมหาธาตุ หมั่นมาเยี่ยมสมเด็จพระวันรัต ติสฺสทตฺตเถร ผู้กำลังอาพาธหนัก วันหนึ่งเป็นเวลาค่ำแล้ว เจ้าคุณสมเด็จพระวันรัต ได้ขอร้องให้ช่วยแต่งตั้งพระครูสมณ–ธรรมสมาทานวัดปากน้ำเป็นอุปัชฌายะด้วย เจ้าคุณพระพิมลธรรมยินดีและรับรองว่าจะจัดการให้ตามประสงค์ และต่อมาไม่ช้าตราตั้งเป็นอุปัชฌายะก็ตกถึงพระครูสมณธรรมสมาทาน คือหลวงพ่อวัดปากน้ำ เมื่อได้รับตราตั้งเป็นพระอุปัชฌายะแล้ว คณะวัดปากน้ำชื่นชมยินดีกุลบุตรพากันมาบรรพชาอุปสมบทในสำนักวัดปากน้ำทวีขึ้น

อันเจ้าคุณพิมลธรรม ฐานทตฺต นั้น ท่านชอบพอกันมานานในส่วนตัว และก็พอใจในการปฏิบัติด้วย ท่านเคยพูดว่าท่านพระครูวัดปากน้ำ ถึงมีข่าวอกุศลอย่างไรก็ยังดีมีคนมาขอปฏิบัติธรรมเจริญพระกัมมัฏฐาน ทุกวัดน่าจะทำตามบ้าง

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ได้รับสมณศักดิ์ เป็น พระครูสมณธรรมสมาทาน แต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ นับแต่นั้นมาเป็นเวลา ๒๘ ปี จึงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ พระภาวนาโกศลเถระ ถือพัดยอดพื้นขาวอันเป็นตำแหน่งวิปัสสนาธุระ พ.ศ. ๒๔๙๒

การได้สมณศักดิ์ครั้งนี้ นับว่าเป็นด้วยคณะสังฆมนตรีได้ทราบเกียรติคุณของท่านอยู่บ้าง จึงได้รับคะแนนส่งเสริมเป็นอันดียิ่ง พระพิมลธรรม (อาสภเถร) วัดมหาธาตุด้วยแล้วส่งเสริมเต็มที่ และได้พยายามส่งเสริมมาทุกระยะกาล เพราะพระพิมลธรรมพอใจในสุปฏิ–บัติของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานพัดยศเทียบเปรียญ

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช มีพระราช–ทินนามว่า "พระมงคลราชมุนี"

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ มีพระ

ราชทินนามว่า "พระมงคลเทพมุนี"

เมื่อได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระมงคลราชมุนีแล้ว ต่อมาท่านได้อาพาธเกี่ยวแก่ความดันโลหิตสูง เริ่มแต่เดือนมีนาคม ๒๔๙๙ เป็นต้นมา มีอาการขึ้น ๆ ลง ๆ พล.ร.จ. เรียง วิภัตติภูมิประเทศ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลทหารเรือ แพทย์ประจำได้มาเยี่ยมอาการทุกเช้าเย็นและทำการพยาบาลด้วยตนเอง เมื่อเวลามาเยี่ยมตรวจอาการ อาการของโรคใดที่แพทย์สงสัย ได้เชิญผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขามาตรวจรักษา เช่นนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางปอดทางหัวใจ เป็นต้น โดยที่สุดได้เชิญคุณพระอัพภันตริกาพาธ ผู้เชี่ยวชาญชั้นเยี่ยมของประเทศไทยมาตรวจและแนะนำ เพราะท่านผู้นี้เป็นอาจารย์ของนายแพทย์ทั้งหมดด้วย โรคนั้นมีแต่ทรงกับทรุด บางคราวก็ทำให้มีความหวังบ้าง

การได้รับสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระมงคลเทพมุนี ก็อยู่ในระหว่างอาพาธ อาการของโรคเริ่มจะแสดงว่าหมดหวัง แต่กำลังใจของท่านยังแข็งแกร่ง พอเข้าวังรับพระราชทานสัญญาบัตรได้ คณะวัดปากน้ำก็มีหวังอยู่ว่าคงจะหายจากโรคสักวันหนึ่ง นั้นเป็นแต่เพียงความหวัง ตั้งแต่เริ่มอาพาธจนถึงมรณภาพเป็นเวลา ๒ ปีเศษ หลวงพ่อไม่ได้แสดงอาการรันทดใจใด ๆ เลย ต้อนรับแขกด้วยอาการยิ้มแย้มเสมอ เวลาจะลุกจะนั่งไม่พอใจให้ใครไปช่วยเหลือ ท่านพอใจทำเอง ผู้อื่นคอยตามเพื่อช่วยเหลือเวลาท่านเซไปเท่านั้น

นอกจากโรคดังกล่าวแล้ว ยังมีโรคไส้เลื่อนกำเริบขึ้นอีก ถึงกับต้องไปทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราชในระหว่างพรรษา แม้กระนั้นท่านก็ไม่ยอมขาดพรรษา ดิ้นรนมารับอรุณที่วัดปากน้ำจนได้ และได้มาอยู่โรงพยาบาลสงฆ์ ๒ ครั้ง ได้รับการพยาบาลเป็นอย่างดีทุกแห่ง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ อาการของโรคกำเริบมากขึ้น ท่านก็คาดว่าจะมรณภาพ จึงได้จัดการฌาปนกิจศพโยมหญิงของท่าน เพื่อสนองคุณมารดาในอวสาน เวลานั้นอาการก็หนักมากอยู่แล้ว แต่ด้วยกำลังใจอันเข้มแข็ง จึงพยายามมาบำเพ็ญกุศลได้จนตลอดพิธี

เวลานับเป็นปี ๆ ที่กำลังอาพาธ ท่านได้กำจัดความประมาททุกวิถีทาง ทุกเวลาเย็น ได้เรียกพระไปทำกัมมัฏฐานใกล้ ๆ ท่านเป็นเวลา ๑ ชั่วโมงบ้าง ๒ ชั่วโมงบ้าง หรือเวลาอื่นก็มีเช่นนั้น เวลากลางคืนก็สั่งงานให้พวกปฏิบัติกระทำกิจกัมมัฏฐาน จิตใจของท่านผูกพันอยู่อย่างนี้ ใครจะทักท้วงประการใด ท่านเพียงแต่ฟัง แต่ไม่รับปฏิบัติตามคำทักท้วงนั้น

เมื่ออาพาธครอบงำท่านได้ 1 ปีเศษแล้ว วันหนึ่งท่านพูดกับผู้เขียนเรื่องนี้ว่า เจ็บคราวนี้ไม่หาย ไม่มียารักษา เพราะยาที่ฉันอยู่นั้นมันไม่ถึงโรค ท่านเปรียบว่ายาที่ฉันนั้นเหมือนมีแผ่นหินมารองรับกั้นไว้ ไม่ให้ยาซึมไปกำจัดโรคได้ ท่านบอกว่า กรรมมันบังไว้เป็นเรื่องแก้

ไม่ได้ ท่านพูดแล้วก็ยิ้มด้วยอารมณ์เย็น

ตั้งแต่อาพาธจนมรณภาพ เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ไม่มีอาการครวญครางแสดงอาการเจ็บปวด เว้นแต่ไม่รู้สึกตัว เมื่อได้สติก็กำจัดได้ ไม่จู้จี้บ่นเอาแก่ใคร จะแสดงความไม่พอใจบ้างก็เฉพาะผู้ไม่มาปฏิบัติธรรมกับท่าน การห่วงใยใด ๆ ไม่แสดงออก วางอารมณ์เฉย สิ่งใดต้องการถ้ามีก็เอา ถ้าไม่มีก็นิ่งเฉยและยิ้มรับความไม่มีนั้นด้วย

เรื่องอาหารการขบฉันระหว่างอาพาธ ใครทำถวายอย่างไร ฉันอย่างนั้น ที่ถูกปากก็ฉันมาก สิ่งใดที่มีผู้ห้ามก็เลิกฉันสิ่งนั้น แม้จะชอบก็ไม่พยายามจะฝืนคำห้ามของบุคคลอันผู้ที่ห้ามนั้นก็คือพี่สาวของหลวงพ่อเอง บางทีการห้ามนั้นเกิดขัดใจกับผู้เขียนก็มีหลายครั้ง

เป็นอันว่า หลวงพ่อวัดปากน้ำได้ทำพระกัมมัฏฐานและควบคุมการปฏิบัติด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนชีวิตเป็นอวสานสมัย เวลาป่วยไข้ก็ควบคุมและสนใจในการปฏิบัติ ท่านให้ภิกษุมานั่งสมาธิใกล้ ๆ ท่านทุกวัน เป็นงานที่หลวงพ่อห่วงมาก และได้สั่งไว้ว่า งานที่เคยทำอย่างไรอย่าให้ทิ้ง จงพยายามกระทำไป และจงเลี้ยงภิกษุสามเณรดังเคยทำมา

ธรรมกาย

การปฏิบัติธรรมตามหลักพระกัมมัฏฐาน อันเป็นปฏิปทาสูงสุดในพระพุทธศาสนา ถ้าการปฏิบัตินั้นเข้าขั้นปรมัตถ์ ผู้ปฏิบัติก็ย่อมเข้าถึงอมตสุข แม้ยังไม่เข้าขั้นปรมัตถ์ ก็ยังอำนวยผลแก่ผู้ปฏิบัติให้มีกาย วาจา ใจ สงบระงับ อันผู้ปฏิบัติเข้าถึงธรรม ย่อมมีกาย วาจา ใจ ไกลจาก โลภ โกรธ หลง เป็นบุคคลคงที่ต่อหลักธรรม ไม่ก่อกรรมทำเวร

หลวงพ่อวัดปากน้ำ ปฏิบัติเพื่อกำจัดโทษเช่นนั้น มีปฏิปทาเดินสายกลาง ไม่ห่วงในลาภสักการะเพื่อตน แต่ขวนขวายเพื่อส่วนรวม กิจการนิมนต์ทางไกลถึงกับค้างคืนแล้วท่านรับนิมนต์น้อยนัก โดยท่านเคยแจ้งว่าเสียเวลาอบรมผู้ปฏิบัติ ท่านมีความมุ่งหมายใช้ความเพียรติดต่อกันทุกวัน ชีวิตไม่พอแก่การปฏิบัติ จึงมีบางท่านตำหนิหลวงพ่อว่าอวดดี อันความจริงคนเรานั้น ถ้ามีดีจะอวดก็ควรเอาออกแสดงได้ เว้นไว้แต่ไม่มีดีจะอวดใครแล้วเอาเท็จมาอวดอ้างว่าเป็นของดี ลวงผู้อื่นให้หลงเข้าใจผิด อันหลวงพ่อไม่ใคร่รับนิมนต์ใครนั้นเป็นปณิธานในใจของท่านเอง ลงได้ตั้งใจแล้วก็ต้องทำตามตั้งใจเสมอมา มิใช่ว่าเป็นผู้หมดแล้วจากความปรารถนา ยังอยู่ในกลุ่มแห่งความปรารถนา แต่ท่านไม่หลงจนประทุษร้ายให้เสียธรรมปฏิบัติ

ธรรมานุภาพให้ผลแก่หลวงพ่อทันตาเห็น ต้องการโรงเรียนประหนึ่งความฝัน ธรรมานุภาพก็ดลบันดาลให้สมประสงค์ กลายเป็นความจริง ต้องการกุฏิ โรงฉัน และการ

เลี้ยงพระวันละหลาย ๆ ร้อยรูป ก็ได้สมความปรารถนา ต้องการให้มีผู้ปฏิบัติมาก ๆ นักปฏิบัติก็ติดตามมา ปัจจัยที่จ่ายเรื่องอาหาร เรื่องกุฏิ โรงเรียน ในยุคของท่าน มีจำนวนมิใช่ล้านเดียว ถ้าคิดแต่ค่าอาหารอย่างหยาบ ๆ วันละ ๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งพันบาท) ปีหนึ่งเป็นจำนวนเงิน ๓๖๐,๐๐๐ บาท (สามแสนหกหมื่นบาท) สิบปีเป็นเงินเท่าไร นี้คิดอย่างต่ำ ถ้าหลายสิบปีจะเป็นเงินเท่าไร หลวงพ่อท่านพูดว่า เราเป็นลูกพระพุทธเจ้า เมื่อกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์แล้ว ย่อมมีสิทธิ์ใช้มรดกของพระพุทธเจ้าได้ และใช้ได้จนตลอดชาติ ถ้าไม่บริสุทธิ์แล้ว แม้จะเอาไปใช้ก็ไม่ถาวรเท่าไร

การปฏิบัติของคณะกัมมัฏฐานวัดปากน้ำ ย่อมเป็นไปตามระเบียบที่หลวงพ่อได้วางไว้ ทุกคราวท่านพูดให้เกิดกำลังในการใช้ความเพียร ธรรมกายของวัดปากน้ำแพร่ปรากฏไปแทบทุกจังหวัด ยิ่งกว่านั้นยังไปแสดงธรรมานุภาพยังภาคพื้นยุโรปด้วย เกียรติศักดิ์ของธรรมกายแพร่หลายเช่นนั้น ย่อมแสดงความศักดิ์สิทธิ์อันเป็นสัจจธรรมแก่ผู้ปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องด้วยโดยมากผู้จะเดินทางไปเมืองนอก ได้มาขอพรต่อหลวงพ่อก็มี โดยได้รับคำบอกเล่าจากผู้ใหญ่ก็มี ชาวยุโรปเกิดความสนใจในเรื่องธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา นี้แสดงว่าธรรมกายของวัดปากน้ำ ได้ข้ามน้ำข้ามทะเลไปนอกประเทศแล้ว

พ.ศ. ๒๔๙๗ ศาสตราจารย์ วิลเลียม อาจารย์มหาวิทยาลัยในกรุงลอนดอนได้ล่องฟ้าข้ามทะเลจากยุโรปมาสู่ประเทศไทย เพื่อศึกษาธรรมปฏิบัติ ณ วัดปากน้ำเป็นครั้งแรกในประเทศไทย หลวงพ่อได้จัดการอุปสมบทให้ตามที่มุ่งหมาย ก่อนจะให้การอุปสมบทนั้นได้อบรมจนเข้าใจพิธีและเรียนธรรมปฏิบัติ ฝึกหัดพระกัมมัฏฐานจนได้แนวมั่นคงเป็นที่พอใจแล้ว จึงได้จัดการให้อุปสมบท

การที่ชาวอังกฤษมาบวช ณ สำนักวัดปากน้ำนั้น ได้รับอุปการะจากหลวงพ่อเป็นอย่างดี ท่านได้จัดการซ่อมตึกขาวซึ่งได้ใช้เป็นหอสมุดให้เรียบร้อย มีห้องน้ำห้องส้วมทันสมัยตีรั้วล้อมตึกมิให้ใครมาปะปน พระวิลเลี่ยมนี้มีฉายาว่า **กปิลวฑฺโฒ** เมื่อได้อุปสมบทแล้วทำการปฏิบัติพระกัมมัฏฐานต่อไป ได้ยินว่าได้ธรรมกายเบื้องต้น ต่อมาได้ไปประเทศอังกฤษอีก มีผู้เลื่อมใสในพระกปิลวฑฺโฒมาก ต่อมาได้นำผู้ศรัทธามาบวชอีก ๓ คน ล้วนแต่มีวิทยฐานะได้ปริญญาทั้งนั้น หลวงพ่อได้ให้อุปการะเป็นอย่างดี เรื่องอาหารบริโภคไม่ฝืดเคือง ได้ทำงบประมาณไว้โดยเฉพาะ ตลอดถึงช่วยค่าพาหนะเวลากลับยุโรปตามสมควร

ต่อมาเกิดความเข้าใจผิดกันขึ้น อันความเข้าใจผิดนั้น จะเป็นเพราะล่ามก่อกวนให้เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นเพราะภิกษุฝรั่งนั้นทำให้เกิดขึ้นยังเอาเป็นความจริงไม่ได้แน่นอน จึงไม่สามารถจะเขียนลงได้ในโอกาสนี้ พระภิกษุฝรั่งและผู้เป็นล่ามเข้าหาหลวงพ่อขอสิทธิบาง

อย่าง หลวงพ่อชี้แจงให้เข้าใจอย่างไรก็ไม่ฟังเสียง ภิกษุเหล่านั้นได้ลุกออกจากที่ประชุมไปโดยไม่เคารพในฐานะเป็นอุปัชฌายะ ล่ามคงไม่ปรับความเข้าใจให้ดี ได้ยินว่าล่ามกับภิกษุฝรั่งนั้นได้ตกลงโครงการกันมาก่อนแล้ว จึงไม่ฟังเสียงหลวงพ่อ เมื่อเหตุการณ์เป็นดังนั้นภิกษุฝรั่งก็พากันออกจากวัดปากน้ำไปและล่ามก็ออกไปด้วย

ความไม่ราบรื่นเกิดขึ้นในวัดปากน้ำ เรื่องอื้อฉาวอยู่พักหนึ่ง ทั้งล่ามทั้งภิกษุฝรั่งได้เข้ามาหาผู้เขียนเรื่องนี้ เพื่อแจ้งว่าได้ออกจากวัดปากน้ำไปแล้ว เฉพาะล่ามได้ออกความเห็นว่า ถ้าจะให้เข้าอีก จะขอสิทธิบางอย่างจึงจะยอมเข้าสำนักตามเดิม

หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านไม่เห็นด้วย และไม่ยอมรับข้อกติกาใด ๆ ที่ทางล่ามเสนอมา เมื่อล่ามแสดงอาการแข็งแกร่งไม่สำเร็จก็ต้องหลบหน้าไป พระฝรั่งพักอยู่ในประเทศไทยพอสมควรแล้วชวนกันกลับยุโรปในเพศบรรพชิต

ต่อมาพระกปิลวฑฺโฒได้กลับมาประเทศไทยอีก เพื่อขอแสดงอัจจยะโทษ โดยมานึกถึงความบกพร่องอันเกิดแต่ความเข้าใจผิดของตน เวลานั้นเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีกำลังอาพาธอยู่ จึงไม่ยอมให้พระกปิลวฑฺโฒเข้าพบ ตามเสียงพูดกันว่าหลวงพ่ออาพาธครั้งนั้น เกิดแต่เสียใจเรื่องเอาพระฝรั่งไว้ไม่อยู่ อันความจริงนั้น ท่านอาพาธมาก่อนเกิดเรื่อง ท่านจะเสียใจอะไรในเรื่องเช่นนี้ เพราะท่านไม่ได้ก่อขึ้น พวกนั้นเป็นผู้ก่อขึ้นเอง

ได้ถามหลวงพ่อว่าทำไมไม่ให้พระกปิลวฑฺโฒเข้าพบ ท่านตอบว่าเขาลุกจากที่ประชุมไปโดยไม่สำคัญในเราเลย แสดงอคารวะถึงเช่นนั้นจะเลี้ยงกันได้อย่างไร เราก็ต้องจริงต่อเขาบ้าง มิฉะนั้นเขาจะดูหมิ่นพระพุทธศาสนา การที่เราปฏิเสธไปเช่นนั้นแหละ จะสอนให้ฝรั่งรู้สึกตัวว่า ต่อไปควรจะทำตนอย่างไรในภูมิของสมณะ เมื่อไปร่วมกับคณะอื่นจะได้ไม่เอาแต่ใจของตน ถ้าเราขืนให้พบต่อไปก็จะมาเหยียบย่ำกันอีก ให้เขาเห็นความจริงของเราเสียบ้างไม่เช่นนั้นเสียเหลี่ยม พระกปิลวฑฺโฒ แม้จะพยายามเป็นอย่างดีแล้วก็ไม่ได้พบหลวงพ่อตามที่ปรารถนา และได้กลับไปสู่ประเทศอังกฤษตามเดิม ได้ทราบข่าวจากยุโรปว่า พระกปิลวฑฺโฒเสียใจมากต่อเหตุการณ์ และเวลานี้ก็สนใจในธรรมกายนั้นอยู่

ธรรมกายนั้นให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติเป็นมหัศจรรย์ จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ภิกษุ หรือสามเณร เมื่อได้ปฏิบัติถึงขั้นก็ได้ธรรมกายเหมือนกัน หลวงพ่อชอบพูดแก่ใคร ๆ ว่า เด็กคนนั้นได้ธรรมกาย และชอบยกเด็ก ๆ ขึ้นอ้าง ลักษณะนี้เป็นอุบายวิธีให้ผู้ใหญ่สนใจด้วย อาจนำไปคิดว่าเด็ก ๆ ยังปฏิบัติได้ ทำไมผู้ใหญ่จะทำไม่ได้ คิดไป ๆ ก็อาจเกิดอุตสาหะในการปฏิบัติธรรมหรือเกิดความละอายตัวเองที่ไม่แสวงหาสารธรรมแก่ตน มัวแต่สะสมกิเลสเข้าไว้ หลวงพ่อว่าเมื่อได้ธรรมกายแล้ว ย่อมทำประโยชน์ได้หลายอย่าง ถ้าจิตเป็นกุศล แม้โรคภัย

ไข้เจ็บก็ช่วยแก้ได้ ในเมื่อโรคนั้นยังไม่เข้าขั้นอเตกิจฉา

การใช้ธรรมกายแก้โรค หลวงพ่อเคยพูดว่าแก้ได้จริง ถ้าได้ประกอบกันทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายแก้และฝ่ายเจ้าทุกข์มีความเชื่อมั่นคง กล่าวคือต้องเรียนพระกัมมัฏฐานปฏิบัติธรรมด้วยเพื่อให้กระแสจิตเชื่อมถึงกัน ลักษณะนี้มีหวังมาก ที่ไม่ได้ผลก็เนื่องด้วยผู้เจ็บไม่พยายามทำพระกัมมัฏฐาน ทางเชื่อมไม่ถึงกัน แต่ถึงอย่างนั้นก็มีผลบ้างในเมื่อโรคนั้นยังอ่อน และท่านพูดว่า ถึงไม่หายก็จะเป็นไร เราไม่ได้เรียกค่ารักษาเอาแก่ใคร ช่วยด้วยเมตตาอย่างน้อยคนเจ็บก็จะต้องได้ความรู้วิธีปฏิบัติธรรม หรือเข้าใกล้พระรัตนตรัยพอสมควรแก่อุปนิสัย ท่านพูดว่าที่หายก็มาก ที่ไม่หายเพียงแต่บรรเทาเป็นครั้งคราวก็มี

พูดถึงวิธีแก้โรค ผู้เขียนได้พบกับนักเรียนแพทย์คนหนึ่ง ซึ่งเขาสนใจในวิชาของหลวงพ่อ ระหว่างเป็นนักเรียนแพทย์ปีปลาย ๆ เขาได้รักษาพยาบาลคนไข้ผู้หนึ่ง คนไข้นั้นเจ็บปวดมาก หมดทางแก้ไข เขาได้ตัดสินใจพูดกับเพื่อน ๆ ว่าประเดี๋ยวจะแก้ให้หาย ขอเข้าในห้องสักครู่ก่อน

นักเรียนแพทย์คนนั้น เข้าห้องทำสมาธิจิตตามหลักของวัดปากน้ำ สักครู่ใหญ่ ๆ ต่อมา คนป่วยสงบจากความเจ็บปวด พวกเพื่อนนักเรียนแพทย์ด้วยกันแปลกใจ ถึงผู้เข้าสมาธิเองก็แปลกใจ และภูมิใจในการกระทำของเขา ได้ถามว่าทำไมจึงกล้าเช่นนั้น ตอบว่าสงสารคนเจ็บไม่รู้จะช่วยได้อย่างไร ไม่มีทางอื่นก็ลองดูและยังได้พูดต่อไปว่า เขาได้เห็นตนเองว่าเมื่อชาติก่อนเขาเคยเป็นนักบวชมาเหมือนกัน นักเรียนแพทย์คนนี้ ตามปกติชอบวัดและพิธีทางศาสนาตั้งแต่จำความได้ เพราะผู้ใหญ่สนใจในทางศาสนา เขาอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตได้ตั้งแต่พูดชัด มีการทำบุญประจำปี เด็กคนนี้ได้อาราธนาศีลพระปริตเสมอมา และอาราธนาได้อย่างไม่กระดากอายเลย การเรียนดี สำเร็จปริญญาแพทย์โรงพยาบาลศิริราชเมื่ออายุได้ ๒๑ ปี

มีคนโดยมากสงสัยในเรื่องเด็ก ๆ ได้ธรรมกาย คิดดูหมิ่นว่าผู้ใหญ่ยังปฏิบัติเข้าไม่ถึง ทำไมเด็ก ๆ จะมาได้ ต่อมาก็ต้องเชื่อ เหตุที่เชื่อนั้น วันหนึ่งมีผู้นำเด็กพอคลานได้อย่างแข็งแรงมาขอให้ตั้งชื่อ เด็กคนนี้ซนขนาดหนัก เห็นอะไรจะต้องคลานไปจับขว้างจนได้ ผู้เขียนเรื่องนี้ได้ส่งซองหนังสือให้เล่น ๑ ซอง แต่อยากจะล้อเด็กนั้นด้วย ส่งให้แล้วจับดึงไว้ข้างหนึ่ง คะเนว่าเด็กฉุดไม่หลุดจากมือเรา เด็กน้อยคว้าซองอีกด้านหนึ่งไม่ยอมปล่อย ดึงจนกระดาษซองขาดติดมือไป ขึ้นชื่อว่ากระดาษซองจดหมายก็ออกจะเหนียวอยู่บ้าง ถึงดังนั้นเด็กไม่ยอมปล่อย กระชากขาดติดมือไป จึงประหวัดถึงคำหลวงพ่อว่า เด็กได้ธรรมกายนั้นอาจเป็นจริง เพราะว่าเด็ก ๆ มีอารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน คืออารมณ์ต้องการอะไรก็ปักใจดิ่งลงไปไม่ยอมทิ้ง

จะเอาให้ได้ ถ้าแย่งของไปจากมือ ต้องร้องไห้เอาของนั้นคืนเสมอ อนึ่งเมื่อผู้ใหญ่สอนอะไรเด็ก ๆ มักจะจดจำและทำตาม เด็กปฏิบัติธรรมก็มีทางจะได้ธรรมกายเหมือนหลวงพ่อท่านพูดไว้ ใครเล่าจะพิสูจน์ เพราะผู้ใหญ่จะลดตัวและทำความรู้สึกเหมือนเด็กไม่ได้

การสร้างพระพุทธรูปผง

เมื่อการสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมเริ่มขึ้น หลวงพ่อได้สร้างพระพุทธรูปเป็นพระพิมพ์เล็ก ๆ ครั้งแรก ๘๔,๐๐๐ องค์ ผสมด้วยผงและสรรพดอกไม้หอมมีดอกมะลิเป็นต้น ที่ได้บูชาพระประจำเช้าเย็นและนำออกตาก ได้มาผสมกับผง พิมพ์เป็นพระแจกแก่ผู้มาร่วมการกุศลในวัดนั้น ปรากฏว่าเป็นที่นิยมของประชาชน เพราะหลวงพ่อท่านเข้าสมาธิปลุกเสกด้วยตนเอง และรวมศิษย์ที่ได้ธรรมกายช่วยบรรจุอิทธิฤทธิ์อันเกิดแก่ธรรมกาย ช่วยกันทำเป็นเวลาแรมปี

การแจกนั้น มิใช่ให้ผู้ใดนำออกไปนอกวัด และมิได้ลงแจ้งความชักชวนเป็นใบปลิว วัดปากน้ำทำอย่างเงียบ รู้กันเป็นภายใน เกิดความนิยมภายในก่อน แล้วข่าวว่าหลวงพ่อทำพระผงก็แพร่หลายไป มีผู้มารับกันคับคั่ง วันหนึ่งเป็นจำนวนร้อย ๆ หลวงพ่อเป็นผู้แจกเอง ผู้รับนั้น คือคนมาทำบุญที่วัด เมื่อบริจาคแล้ว เอาใบเสร็จไปถวายหลวงพ่อ หลวงพ่อก็ให้พระ ๑ องค์ ประสิทธิ์ประสาทให้ตามพิธีของท่าน

ตามต่างจังหวัดเดินทางมาเป็นหมู่ โดยทางเรือเมล์บ้าง โดยเอาเรือแท็กซี่มาเป็นคณะบ้าง มีพระภิกษุนำมาบ้าง ครั้งแรก ๆ คนแน่นวัด ถ้ามาผิดเวลาต้องรอตั้งวันจึงได้รับพระที่ตนต้องการ พวกมารับพระนั้นไม่ได้พูดกันว่ามาเช่าพระ แต่พูดกันทุกคนว่ามารับของขวัญ

เมื่อออกแจกเป็นของขวัญไม่ช้า วันหนึ่งมีผู้มารับพระของขวัญมีจำนวนถึง ๑,๕๐๐ คนเศษ ที่ทราบจำนวนดังนี้ โดยนับใบปวารณาที่ผู้มารับของขวัญทำไปถวายแทบทุกวันต้องสิ้นเวลาแจกนับเป็นชั่วโมง ๆ แสดงความอัศจรรย์ในสมาธิจิตอันเกิดแก่ธรรมกายของหลวงพ่อวัดปากน้ำ

การนำพระออกไปแจกตามนอกวัดนั้นไม่ได้เด็ดขาด ต้องมารับที่วัดปากน้ำและต้องรับจากหลวงพ่อด้วยจึงจะพอใจ ใคร ๆ จะแจกแทนไม่ได้ แม้จะมีผู้อื่นแจกแทน ผู้ต้องการก็ไม่นิยม

ผู้จะรับของขวัญได้เพียงองค์เดียวเท่านั้น คือคนหนึ่งรับได้ ๑ องค์ จะฝากกันไปรับ หลวงพ่อก็ไม่ให้ ใครรับไปแล้วถ้าทำหายจะมารับอีกหลวงพ่อก็ไม่ให้เหมือนกัน แม้จะทำบุญสักเท่าไร ๆ ก็ไม่ให้อยู่นั่นเอง เว้นไว้แต่ไม่ทราบ

ที่ประหลาดยิ่งกว่านั้น ก็คือว่าใครทำบุญมาก ๆ เช่น ๑,๐๐๐ บาท หรือ ๑๐,๐๐๐ บาท หลวงพ่อก็ให้พระเป็นของขวัญเพียงองค์เดียวเหมือนกัน ได้เคยถามท่านว่า เมื่อเขามาทำบุญตั้งพันบาทเช่นนั้น จะให้ของขวัญสัก ๕ องค์ ๑๐ องค์ ไม่ได้หรือ หลวงพ่อตอบว่า พระของเรามีคุณภาพสูงยิ่งกว่าราคาใด ๆ เงินพันบาทหมื่นบาทนั้นยังไม่สมกับคุณภาพของพระเสียอีก

แม้ท่านจะให้แก่ผู้ใดเป็นส่วนตัว ท่านก็จะต้องบริจาคปัจจัยให้แก่วัดเหมือนกัน ทั้งนี้ท่านถือว่าท่านทำให้แก่วัด มิใช่ทำเพื่อส่วนตัว จะเอาเปล่า ๆ ไม่ได้ ชั่วเวลาไม่ถึงปีพระผงจำนวน ๘๔,๐๐๐ ก็หมดไป หลวงพ่อต้องเข้าบริกรรมทำอีก เพื่อเป็นของขวัญแก่ประชาชน

เมื่อก่อนท่านจะมรณภาพ คือเวลากำลังป่วย ท่านสั่งให้ทำพระอีก และก็แจกด้วยตนเองเรื่อยมา กว่าจะแจกทั่วถึงกันวันหนึ่ง ๆ ต้องเสียเวลาแจกตั้งชั่วโมง

เมื่อหลวงพ่อป่วยหนัก ได้มอบภาระ และประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่พระครูสมณธรรมสมาทาน (มหาเจียก) ศิษย์ท่านแจกต่อไป โดยท่านพิจารณาเห็นแล้ว ว่าจะทำหน้าที่แทนท่านได้ เวลามอบของขวัญต้องเป็นพระครูองค์นี้ องค์อื่นไม่มอบ

ที่ให้พระครูสมณธรรมสมาทานเป็นผู้แจกนั้น โดยท่านเห็นว่าได้ธรรมกายมาตั้งแต่เป็นสามเณร ได้ใช้สอยให้ถอนโรคแทนตัวท่าน ทำงานได้ผลดีเป็นที่พอใจหลวงพ่อ มีความเชี่ยวชาญในทางสมาธิอยู่มาก จึงมอบให้รับภาระนี้ต่อมา พระที่ให้เป็นของขวัญนี้ เวลานี้ก็ยังมีแจก และมีคนไปรับทุกวัน

ความจริงในเรื่องคนเดียวให้องค์เดียวนั้น หลวงพ่อถือขลังมาก ผู้เขียนเรื่องนี้ได้เคยรับจากหลวงพ่อมา ๑ องค์ และได้มอบเป็นของขวัญแก่เด็กผู้มาขอตั้งชื่อไป วันหนึ่งไปขอหลวงพ่อใหม่ ท่านไม่ยอมให้ บอกว่าต้ององค์เดียว ต่อมาไปพูดเลียบเคียงจะขออีกหลวงพ่อนิ่งเฉยไม่ยอมตอบ เป็นอันไม่ให้แน่

ครั้งหนึ่งพูดกับหลวงพ่อว่า จะเอาติดตัวไปตามหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อใครต้องการจะได้ให้เป็นของขวัญต่อเขา หลวงพ่อว่าทำอย่างนั้นไม่ได้ พระของเรามีคุณภาพจริง ผู้อยากได้

ต้องมาเอง ถ้าเอาไปอย่างนั้นของดีก็กลายเป็นของเก๊ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสและพูดแถมท้ายว่า อย่ากลัวเลย แปดหมื่นสี่พัน ๒ หนก็ไม่พอแจกและก็เป็นจริงดังคำพูดของหลวงพ่อ.

อาพาธ-มรณภาพ

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนีเริ่มป่วยแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙ งานอย่างหนึ่งซึ่งได้ตั้งใจไว้คือการฉลองโรงเรียนปริยัติ พ.ศ. ๒๕๐๐ หลวงพ่อจะมีแจง หรือนิมนต์พระ ๒๕๐๐ องค์มาเจริญพระพุทธมนต์ จะถวายสำรับคาวหวาน และสมณบริขารองค์ละชุด รวมเป็น ๒๕๐๐ ชุด แต่เพราะอาพาธมาขัดขวางเสีย ความคิดนั้นก็ไม่ปรากฏเป็นความจริง นับว่าเป็นโชคร้ายของวัดปากน้ำอย่างมหันต์ ซึ่งถ้าหลวงพ่อไม่อาพาธ วัดจะได้ทุนเป็นค่าภัตตาหารอีกเป็นจำนวนมาก

ตั้งแต่เริ่มอาพาธมา ได้รับความสะดวกในการอุปถัมภ์และพยาบาลทุกอย่างไม่มีอะไรขัดข้องเลย มีพร้อมเท่าที่หลวงพ่อต้องการจนถึงมรณภาพ

ทุกครั้งยิ้มรับแขก สนทนาปราศรัยพอสมควร แต่โดยมากเข้าเยี่ยมยาก เพราะหมอห้ามไม่ให้รบกวน เมื่อถูกห้ามบ่อย ๆ คนเยี่ยมก็ห่างไป เพียงมาถามข่าวข้างนอกแล้วก็กลับ

ทุกอย่างชอบทำเองเมื่อเวลาป่วยไข้ เช่นจะช่วยพยุงลุกพยุงนั่งไม่ชอบ ลุกนั่งเองเดินเอง สรงน้ำเอง ใครจะไปประคองไม่ถูกอัธยาศัย เป็นเพราะกำลังใจแข็งเมื่อลุกนั่งไม่ไหวจริง ๆ เพราะอาพาธทวีขึ้น จึงยอมให้มีคนพยุงลุกนั่ง

ผู้เขียนเรื่องนี้ พยายามไปเยี่ยม ไปติด ๆ กันบ้าง ห่างไปนาน ๆ บ้าง ซึ่งทั้งนี้แล้วแต่อาการของโรค ถ้าทราบข่าวว่าหนักมากก็หมั่นมา และการไปก็ไม่ได้บอกกำหนดแน่นอนแก่ใคร ๆ บางวันไปเช้า บางวันบ่าย บางวันเย็นค่ำ ทั้งนี้เพื่อจะสังเกตการณ์ว่า ภิกษุสามเณรเอาใจใส่ต่อหลวงพ่ออย่างไร ได้ทราบว่าจัดเป็นเวรมาปฏิบัติทุกวัน พวกมาเจริญกัมมัฏฐานต่างหาก

วันหนึ่งพอไปถึงที่พักของหลวงพ่อ มีพระเวรมาแจ้งก่อนว่า หลวงพ่อออกมารออยู่นานแล้ว จึงพูดว่า "ฉันไม่เคยบอกแก่ใครว่าจะมา พวกคุณไปโกหกหลวงพ่อไว้หรือว่าฉันจะมา"

พระเวรตอบว่า "ผมก็ไม่ทราบ แต่หลวงพ่อสั่งให้จัดอาสนะไว้รับพระเดชพระคุณด้วยวาจา "จัดที่ไว้ ธรรมดิลกจะมา" ท่านสั่งดังนี้ไม่พลาดสักคราวเดียว ถ้าหายไปนานก็พูด

ขึ้นลอย ๆ ว่า "ธรรมดิลกวัดโพธิ์ไม่อยู่"

หลวงพ่อต้องอยู่โรงพยาบาลสงฆ์ ๒ ครั้ง ไปทำการผ่าตัดโรคไส้เลื่อนที่โรงพยาบาลศิริราช ๑ หน ทั้งโรคเก่าโรคใหม่มาซ้ำเติม ความหวังในชีวิตก็มีแต่สั้นเข้า

ท้ายเดือนมกราคมและต้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ ติดต่อกัน ผู้เขียนเรื่องนี้ไปทำการควบคุมการตรวจนักธรรมในภาค ๗ ประจำ พ.ศ. ๒๕๐๑ งานนี้ได้ตรวจข้อสอบนักธรรมรวมแห่งเดียวกัน ๘ จังหวัด งานเสร็จสิ้นลง วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ คิดว่าจะอยู่ตากอากาศสัก ๒–๓ วัน เพื่อหาโอกาสเยี่ยมวัดต่าง ๆ ด้วย เกิดสังหรณ์ใจถึงเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี จึงเดินทางกลับวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ศกเดียวกัน ถึงวัดพระเชตุพน ๑๘.๐๐ น. มาโดยรถยนต์ รถวิ่งมาอย่างช้า ๆ

รุ่งขึ้นวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ เวลา ๑๒.๐๐ น. โทรศัพท์มาจากวัดปากน้ำแจ้งว่าหลวงพ่ออาการหนักแล้ว ขอให้รีบไปวัดปากน้ำด่วน

ถึงวัดปากน้ำเวลา ๑๓.๐๐ น.เศษได้เข้านมัสการ หลวงพ่อมีอาการหอบ ทางวัดปากน้ำได้ตามหมอที่เคยประจำก็ไม่พบ หลวงพ่อหมดความรู้สึก มีแต่อาการหอบอย่างเดียว คุณหญิงชลขันธพินิจ มาเยี่ยมทนดูไม่ได้ ต้องไปตามหมออื่นมาหมอบอกว่าหมดความรู้สึก เส้นโลหิตในสมองแตกแล้วหมดความหวัง หมอไม่ยอมทำอะไร เพียงแต่แนะว่าให้เอาน้ำแข็งห่อผ้าวางไว้บนศีรษะ เวลานั้นภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาแน่นห้อง ต่างมองดูหลวงพ่อด้วยน้ำตา หน้าสลดหมดความหวัง หมอพยากรณ์ไว้ว่าภายใน ๒๔ ชั่วโมง จะอยู่ได้เป็นอย่างดี หมอกลับไปแล้ว พวกศิษย์ก็ยังห้อมล้อมหลวงพ่ออยู่ เข้าใจว่าหลวงพ่อไม่รู้สึกเลย หลวงพ่อหลับตา หอบถี่ ๆ หนักขึ้นแล้วก็ค่อย ๆ น้อยลง ๆ วิญญาณของหลวงพ่อได้ทิ้งร่างกายอันทุพพลภาพนั้นไปด้วยอาการอันสงบ และสงบอย่างสมภูมิของนักปฏิบัติ เวลา ๑๕.๐๕ น. ของวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

เสียงสะอื้นก็ระงมขึ้นในห้องที่หลวงพ่อมรณภาพ ทุกคนหน้าซีดสลด แม้น้ำตาไม่ออกทางลูกตา จะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้นั้นไม่กลืนน้ำตาแห่งความสลดใจ

เมื่อแน่ใจว่าดับสนิทดีแล้ว ระฆังทุกใบในวัดได้บันลือเสียงขึ้น กลองก็ดังขึ้นเป็นอันรับรู้กันว่า เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ได้ละโลกนี้ไปสู่ปรโลกแล้ว ครู่ต่อมากุฏิตึกหลังใหญ่เนืองแน่นไปด้วยภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา หน้าเศร้าน้ำตาคลอ บ้างทิ้งตัวลงกราบ บ้างยืนไหว้ บ้างสะอื้นเอามือปิดหน้า เวลานั้นไม่มีเสียงพูด มีแต่เสียงสะอื้นและเงียบสงัด แสดงว่าหมดที่พึ่งแล้วจนอวสานแห่งชีวิตของตน

การมรณภาพของหลวงพ่อเวลา ๑๕.๐๕ น. นั้น คล้ายกับว่าพระคุณท่านยังมีความ

กรุณาอยู่ เพราะยังให้เวลาดำริและติดต่อเรื่องจัดการศพได้ เป็นเวลาสะดวกจริง ๆ จะติดต่อกับใครสั่งการอย่างไรอันเกี่ยวแก่ศพสำเร็จทุกทาง คล้ายกับว่าหลวงพ่อเปิดทางสะดวกไว้ให้ เครื่องใช้สอยมีทุกอย่างทันความประสงค์ ถ้ามรณภาพในเวลากลางคืนหรือใกล้รุ่งก็จะพากันเดือดร้อนและหนักใจเพียงไร คืนนั้นเราพิมพ์การ์ด อาบน้ำศพเสร็จ จัดสถานที่ตั้งศพเรียบร้อย เรียกอย่างไรได้อย่างนั้น และทันประกาศทางวิทยุและหนังสือพิมพ์

เพื่อความเรียบร้อย ในวันรุ่งขึ้น ได้จัดการให้ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาและชาวบ้านใกล้เคียงหรือห่างไกลที่มาประชุมกันวันนั้น ได้อาบน้ำศพเสียก่อน ต้องจัดให้เข้าอาบน้ำศพคราวละ ๓ คนบ้าง ๔ คนบ้าง กว่าจะทั่วถึงสิ้นเวลากว่า ๒ ชั่วโมง

จัดการปลงผมและเปลี่ยนผ้าครองใหม่ ฉีดยารักษาศพมิให้เน่าในวันนั้นเอง ได้สั่งให้เก็บผมของหลวงพ่อไว้ เพื่อบรรจุพระแจกแก่ชาวบ้านต่อไป แต่ได้สั่งช้าไป มีผู้เก็บไปหมด จะหาเหลืออยู่สักเส้นหนึ่งก็ไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นแม้ผ้าเช็ดมือเช็ดปาก สบงจีวรทั้งเก่าทั้งใหม่อันเป็นของใช้ของหลวงพ่อ ก็ถูกฉีกยื้อแย่งปันหมดสิ้นในคืนนั้นเอง จะหาเหลือสักนิ้วหนึ่งก็ไม่ได้ ดีไปอย่างหนึ่งที่ไม่ต้องเก็บกวาดเอาไปทิ้ง ผู้ไม่ได้ก็พูดว่าจะรอเอากระดูกเมื่อเวลาเผา

ทำความสะอาดแก่ศพเรียบร้อยแล้ว ยกไปไว้ที่โรงเรียนชั้น ๓ เตรียมต้อนรับผู้จะมาอาบน้ำศพในวันรุ่งขึ้น คืนนั้นภิกษุสามเณรแทบไม่ต้องจำวัด ทำงานกันคืนยันรุ่งเพราะต้องทำความสะอาดให้เรียบร้อยทั่ววัด ขนเก้าอี้เสื่อสาดอาสนะกันโกลาหล ไม่มีใครบ่นว่าเหนื่อย เต็มใจทำ กราบหลวงพ่อด้วยความเคารพ ดีที่มีภิกษุสามเณรมากและพร้อมเพรียงกันกระทำ งานที่เต็มใจทำย่อมลุล่วงไปด้วยดี

รุ่งขึ้นวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ การอาบน้ำศพได้มีตั้งแต่ ๑ โมงเช้า พากันมาเป็นสาย ๆ อาบกันไม่ขาดระยะ จนกระทั่งยกศพใส่หีบเวลา ๑๗.๐๐ น. ล่วงแล้ว ที่มาไม่ทันก็นับจำนวนหลายร้อย สมเด็จพระสังฆนายกได้กรุณามาประกอบพิธีเอาน้ำพระราชทานอาบศพ และเป็นประธานตลอดพิธี

ศพหลวงพ่อที่บรรจุแล้วในหีบทองของหลวงที่พระราชทานให้เป็นเกียรติยศแก่หลวงพ่อ และได้ประดิษฐานอยู่มุมด้านตะวันออกของโรงเรียน ประดับตกแต่งด้วยเครื่องสักการะอันงดงาม เวลากลางคืนมีสวดพระอภิธรรม เป็นการกุศลตามประเพณีนิยม มีผู้มาเยี่ยมคืนละมาก ๆ เป็นจำนวนร้อย และได้รับเป็นเจ้าภาพสวดทุกคืน คืนละ ๑ เจ้าภาพ ตั้งแต่วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ มา การบำเพ็ญกุศลเช่นนั้นได้ติดต่อกันถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๐๒ แล้ว ล้วนแต่มีผู้เต็มใจมาขอเป็นเจ้าภาพทั้งสิ้น บางคืนก็มีสวด ๒ สำรับ บางสัปดาห์ก็มีพระธรรมเทศนา บางวันก็มีแจงอาราธนาภิกษุสามเณรมาสวดแจงหมดวัด

การบำเพ็ญกุศลเทศน์แจงนี้มีมาหลายคราวแล้ว

เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี ชาตะ พ.ศ. ๒๔๒๗ มรณภาพ พ.ศ. ๒๕๐๒ อายุ ๗๕ โดยปีบวชอยู่ ๕๓ พรรษา สำนักที่หลวงพ่อเคยอยู่คือ

๑. วัดสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
๒ วัดพระเชตุพน พระนคร
๓. วัดชัยพฤกษมาลา ธนบุรี
๔. วัดโบสถ์ นนทบุรี
๕. วัดปากน้ำ อำเภอภาษีเจริญ ธนบุรี

ชีวิตของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี มีที่สุดของชาตินี้อันถึงแล้ว รูปธรรม นามธรรมของพระคุณท่าน แสดงเป็นความจริงดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสว่า

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

รูปร่างกายของสัตว์ทั้งหลายย่อมแตกสลายไป แต่นามและโคตร หาแตกสลายไม่ฯ

ปฏิปทาของเจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี เจ้าของประวัตินี้ คือ

ท่านสำรวมในปาฏิโมกข์เป็นอย่างดี ไม่ห่วงเรื่องใด ๆ แม้จะมีอุบาสิกาเรียนกรรมฐานมาก ท่านก็ระวังเรื่องที่แจ้งและที่ลับ ใครมาหาสู่มีภิกษุสามเณรประจำ หรือมิฉะนั้นก็ไวยาวัจจกร หรือมิฉะนั้นก็มีนักปฏิบัติมาปฏิบัติธรรมอยู่ใกล้ ห้องนอนมีภิกษุประจำอยู่ใกล้

อุบาสิกาอยู่เขตหนึ่งต่างหาก มีรั้วกั้น ห้องหนึ่ง ๆ มีหลายคน มีหัวหน้าควบคุม

ภิกษุสามเณรอุบาสิกาห้ามติดต่อไปมาหาสู่กัน ถ้ามีกิจจำเป็นต้องติดต่อ ต้องขออนุญาตและต้องมีเพื่อนไป

ไม่ติดในลาภ ไม่ยอมแรมคืนที่อื่นเกี่ยวแก่การนิมนต์ แม้ใกล้เคียงก็ไม่รับนิมนต์ง่ายนัก ที่ไม่รับนั้นเพราะในวัดมีเจ้าภาพเลี้ยงพระ เปลี่ยนหน้ากันมาทุกวัน สมควรจะต้อนรับก่อน และเป็นห่วงนักปฏิบัติ

การสงเคราะห์เรื่องส่วนตัวไม่ขัด แต่เงินวัดมอบให้กรรมการดำเนินงาน ไม่ยอมรับรู้ แล้วแต่กรรมการ

ใครให้ร้ายป้ายสีท่าน เมื่อทราบหลวงพ่อพูดว่าช่างเถิดเขาติเตียนเรา ดีกว่าเราติเตียนเขา การที่เราถูกติเตียนนั้น เพราะเราทำงานก้าวหน้าไป

ชอบการศึกษาเป็นที่ ๑ แม้วัดเดียวกันมีทั้งนักศึกษาพระปริยัติ ทั้งนักศึกษากัมมัฏฐาน และก็อยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้.

ชีวประวัติโดยสังเขป

ของ

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อวัดปากน้ำ

รวบรวมและเรียบเรียง
โดย
พระเดชพระคุณพระภาวนาโกศลเถร
(วีระ คณฺตฺตโม)

องค์ปฐมบรมครูแห่งวิชชาธรรมกายในยุคปัจจุบัน คือ พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หรือ "หลวงพ่อวัดปากน้ำ" ผู้เป็นที่เคารพรักบูชาในทุกสารทิศ

หลวงพ่อเดิมชื่อ สด มีแก้วน้อย อยู่ในตระกูลค้าขาย เป็นบุตรคนที่สองของโยมบิดามารดาชื่อ นายเงินและนางสุดใจ มีแก้วน้อย พระคุณท่านเกิดในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงองค์สมเด็จพระปิยมหาราช เป็นปีที่ ๑๗ ในรัชกาล เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีวอก ฉศก จุลศักราช ๑๒๔๖ ร.ศ. ๑๐๓ ที่บ้านสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ครั้งยังเยาว์วัยพระคุณท่านได้เรียนหนังสือที่วัดต่าง ๆ ตามสมัยนิยมปฏิบัติ เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี สิ้นบุญโยมบิดา พระคุณท่านก็อยู่ในฐานะหัวหน้าครอบครัว ล่องเรือค้าขายข้าวเลี้ยงดูโยมมารดาและพี่น้อง โดยฆราวาสสดในครั้งกระนั้นได้ประสบความสำเร็จในการพาณิชย์เป็นที่ยอมรับนับถือกัน ครั้นอายุถึง ๑๙ ปี พระคุณท่านก็ได้เจริญธรรมสังเวช จึงอธิษฐานใจว่า จะขอบวชเป็นบรรพชิตตลอดชีวิตไปไม่ขอสึก

บ้านเกิด ของหลวงพ่อวัดปากน้ำ อยู่ที่อำเภอสองพี่น้อง สุพรรณบุรี ท่านเกิดที่เรือนหมู่นี้ ซึ่งอยู่ฝั่งใต้ของคลองสองพี่น้อง ตรงกันข้ามกับวัดสองพี่น้อง

บวช-เรียน

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ ตรงกับ ร.ศ. ๑๒๕ เป็นปีที่ ๓๙ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ สามปีถัดมา ภายหลังจากอธิษฐานใจ และพระคุณท่านได้จัดเตรียมการเพื่อโยมมารดาจะมีอยู่กินได้ต่อไปตามสมควรแก่อัตภาพไม่ต้องกังวลใจแล้ว คฤหัสถ์สดก็ได้เข้าอุปสมบท มีฉายาว่า จนฺทสโรภิกขุ ขณะอายุย่าง ๒๒ ปี เมื่อเดือนกรกฎาคม ต้นเดือน ๘ ณ วัดสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พระอุปัชฌาย์ของพระคุณท่านคือ ท่านพระอาจารย์ดี วัดประดูศาล อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พระครูวินยานุโยค (เหนี่ยง อินฺทโชโต) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอาจารย์โหน่ง อินฺทสุวณฺโณ เป็นพระอนุสาวนาจารย์ คู่สวดทั้งสองรูปอยู่วัดสองพี่น้อง

พระคุณท่านเริ่มเรียนปฏิบัติสมถวิปัสสนากับองค์อนุสาวนาจารย์นับแต่วันบวช เมื่อบวชแล้วพอรุ่งขึ้นอีกวัน หลวงพ่อก็เริ่มลงมือปฏิบัติพระกรรมฐานต่อกับพระอาจารย์เนียม วัดน้อย อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พระอาจารย์ทั้งสองรูปนี้ เป็นที่

ยกย่องกันว่าเป็นพระสุปฏิปันโนผู้ทรงวิชาสำคัญ และพระคุณท่านก็ได้ศึกษาภาษาบาลีควบคู่กันไป

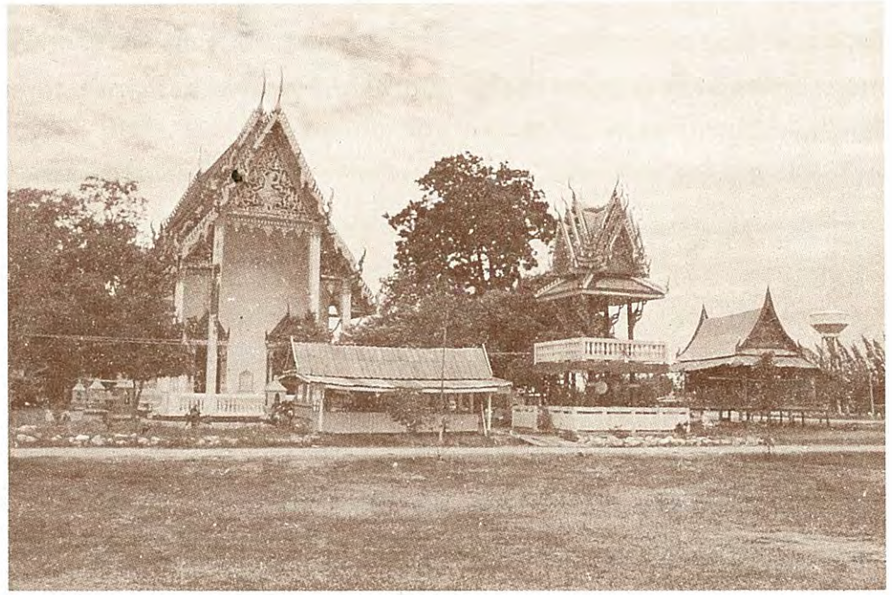

วัดสองพี่น้อง สุพรรณบุรี หลวงพ่อเข้าบรรพชาอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ และพระคุณท่านได้กลับมาจำพรรษาและสอนในโอกาสต่อมา

ภายหลังพรรษาที่วัดสองพี่น้องแล้ว หลวงพ่อก็ได้เข้าพำนักประจำอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อแสวงหาความรู้ให้แตกฉานกว้างขวางและลึกซึ้งจริง หลวงพ่อได้ไปศึกษาการปฏิบัติพระกรรมฐานและปริยัติธรรมภาษาบาลีกับพระอาจารย์หลายสำนัก พระอาจารย์ของพระคุณท่านมีหลายองค์คือ ท่านเจ้าคุณพระสังวรานุวงษ์ (เอี่ยม) วัดราชสิทธาราม ท่านเจ้าคุณพระมงคลทิพมุนี (มุ้ย) วัดจักรวรรดิ พระอาจารย์ปลื้ม วัดเขาใหญ่ อำเภอท่ามะกา กาญจนบุรี เป็นอาทิ

ครั้งนั้นพระอาจารย์ของพระคุณท่าน ดังเช่นพระครูญาณวิรัติ (โป๊) วัดพระเชตุพนฯ และพระอาจารย์สิงห์ วัดละครทำ เริ่มยกย่องท่านจนฺทสโรภิกขุว่า ศึกษา ปฏิบัติพระกรรมฐานได้ผลสำเร็จดีและมอบหมายให้พระคุณท่านเป็นครูฝึกพระกรรมฐานแทนได้ โดยที่**พระคุณท่านปฏิบัติใจจนได้ดวงใสประมาณเท่าฟองไข่แดงของไก่ที่ศูนย์กลางกาย** อันเป็นได้ผลตามแบบของพระอาจารย์สิงห์ก็ตาม แต่พระคุณท่านก็ยังเห็นว่าสมควร

จะต้องฝึกปฏิบัติต่อไปอีกมิใช่พอเพียงนั้น หลวงพ่อมีความสนใจที่จะปฏิบัติพระกรรมฐานยิ่งนัก และได้ออกทำธุดงควัตรรอนแรมไปในป่าถ้ำตอนช่วงนอกพรรษาในระหว่างนั้น

สิบปีผ่านไปนับแต่ท่านจนฺทสโรภิกขุเริ่มบวช พระคุณท่านมีความรู้ภาษาบาลีแตกฉานพอที่จะอ่านมหาสติปัฏฐานในคัมภีร์บาลีได้สมความตั้งใจแล้ว พระคุณท่านจึงวางธุระการศึกษาฝ่ายภาษาบาลีลง และใช้เวลากับวิปัสสนาธุระเพื่อการเจริญพระกรรมฐานโดยเต็มที่

วัดโบสถ์ บางคูเวียง ริมคลองบางกอกน้อย นนทบุรี หลวงพ่อวัดปากน้ำได้บรรลุธรรมกายและพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อคืนวันเพ็ญ กลางเดือนสิบ ในพรรษาที่สิบสองของพระคุณท่าน ณ พระอุโบสถแห่งนี้

บรรลุธรรมกาย

ย่างเข้าพรรษาที่สิบสองของพระคุณท่านประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ตรงกับ ร.ศ. ๑๓๖ ปีที่ ๘ ในรัชสมัยขององค์สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า รัชกาลที่ ๖ เมื่อหลวงพ่อได้กำหนดใจที่จะปฏิบัติสมถวิปัสสนาอย่างเต็มที่แล้ว พระคุณท่านได้กราบลาเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เข้ม ธมฺมสโร) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ไปจำพรรษาที่สิบสอง ณ วัดโบสถ์ (บน) บางคูเวียง ริมคลองบางกอกน้อย นนทบุรี อันเป็นสถานที่สงบ วิเวก และด้วยความระลึกถึงพระคุณของท่านพระอธิการชุ่ม วัดโบสถ์ ผู้ได้มีอุปการะคุณมาก

เคยถวายคัมภีร์มูลกัจจายะนะ และคัมภีร์พระธรรมบทแก่พระคุณท่านไว้ใช้ศึกษาเล่าเรียน และเป็นโอกาสหนึ่งที่พระคุณท่านจะได้สอนธรรมและหนังสือตามแต่นิมนต์แก่พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาที่นั่น เป็นการตอบสนองท่านพระอธิการและวัดโบสถ์ บางคูเวียงอีกประการหนึ่ง

พระคุณท่านได้อยู่ประจำ ณ พระอุโบสถวัดโบสถ์ บางคูเวียงและปฏิบัติธรรมตลอดเวลาที่อำนวยจากเช้าตลอดค่ำคืน ครั้นย่างกึ่งพรรษา พระคุณท่านก็ได้ตรึกนึกถึงความตั้งใจครั้งแรกเมื่อได้ขอบวชจนตลอดชีวิต เวลาก็ล่วงมาถึง ๑๔ ปี บวชเป็นพรรษาที่ ๑๒ แล้ว พระคุณท่านยังไม่บรรลุ ยังไม่เห็นธรรมดังที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาท่านได้ทรงตรัสรู้และทรงเห็นเลย พระคุณท่านจึงเริ่มกำหนดใจว่า จะเจริญพระกรรมฐานโดยสุดกำลังในครั้งนี้ แม้จะตายระหว่างปฏิบัติพระกรรมฐานก็จะยอม ด้วยมีค่ามากกว่าตายก่อนบวชหรือไม่ได้ปฏิบัติภาวนาเลย

พระคุณท่านตั้งใจเด็ดขาดแล้วก็เข้าสู่พระอุโบสถวัดโบสถ์ บางคูเวียง แต่เย็นวันพระ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ตั้งสัจจาธิษฐานมั่นคงมอบกายถวายชีวิตเพื่อพระรัตนตรัยอันประเสริฐสุดว่า เมื่อนั่งลงแล้ว หากมิได้บรรลุธรรมดังที่พระพุทธองค์ท่านทรงเห็นทรงตรัสรู้แล้ว ก็จะไม่ขอลุกขึ้นจากที่อีกจนตลอดชีวิต ใจพระคุณท่านตั้งมั่นแล้วก็เริ่มปรารภนั่งและกราบทูลอาราธนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงโปรดประทานธรรมที่พระองค์ทรงเห็น ทรงตรัสรู้ แม้เพียงส่วนน้อยที่สุด ซึ่งแม้นหากการบรรลุธรรมนั้นแล้วจะเป็นโทษแก่พระศาสนา ก็ขออย่าได้ทรงประทานเลย แต่แม้นหากจะเป็นคุณแก่พระศาสนาแล้ว ขอได้ทรงโปรดประทานเถิด พระคุณท่านจะรับเป็นทนายพระศาสนาต่อไปจนตลอดชีวิต

เมื่อได้อธิษฐานใจยอมสละชีวิตเป็นพุทธบูชาแล้ว พระคุณท่านก็ขัดสมาธิเข้านั่งที่ภาวนาเจริญพระกรรมฐาน เวลาผ่านไปจนดึก ใจของพระคุณท่านหยุดสงบนิ่ง ความเห็น ความจำ ความคิด ความรู้ เข้ามารวมหยุดที่จุดเดียวกัน ณ ศูนย์กลางกาย ได้ส่วนพอดีแล้ว พระคุณท่านได้เห็น**ดวงปฐมมรรค**หรือ**ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน** อันเป็นดวงกลมโตใสบริสุทธิ์ ขนาดฟองไข่แดงของไก่ ที่ศูนย์กลางกายดวงยิ่งใสสว่างมากขึ้นและใหญ่ขนาดดวงอาทิตย์สุกใสสว่างยิ่งนัก ได้เห็นดังนั้นแล้ว พระคุณท่านจำต้องตรึกว่าสมควรจะทำอย่างไรต่อไปอีก

ขณะนั้นพระคุณท่านได้มาถึงจุดแห่งการเริ่มค้นพบพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และทางสายเอกสายเดียวสู่มรรคผลนิพพานแล้ว ในระหว่างที่

ได้หยุดใจนิ่งพิจารณาดวงปฐมมรรคนั้น พระคุณท่านใจบันดาลตรึกถึง **มัชฌิมาปฏิปทา** ทางสายกลางขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา ที่ศูนย์กลางของดวงกลมใสสว่างนั้นปรากฏมีจุดเล็กเรืองแสงสว่างไสวยิ่งกว่า พระคุณท่านจึงได้เลือกดำเนินตามทางสายกลางและทุ่มความรู้สึกทั้งหมดเข้าไว้ในจุดศูนย์กลางดวง ทันทีจุดนั้นก็ขยายขึ้นมาแทนที่ดวงเดิมซึ่งหายไป พระคุณท่านจึงได้รวมความเห็น จำ คิด รู้ ดิ่งเข้าไปในกลางของกลางต่อไปอีก โดยอาการฉะนี้ พระคุณท่านก็ได้เห็นดวงเก่าหายไป มีดวงใหม่สุกใสยิ่งขึ้นผุดจากศูนย์กลางกายนั้นขึ้นมาแทนที่ ประดุจฟองอากาศผุดจากน้ำขึ้นมาแทนที่กันโดยต่อเนื่องไม่ขาดสายและยิ่งใสสว่างขึ้น

โดยการหยุดในหยุดและเข้ากลางของกลางนี้ พระคุณท่านก็ได้เห็นดวงต่าง ๆ และกายผุดขึ้นมาโดยต่อเนื่องกันคือเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ดวงศีล ดวงสมาธิ ดวงปัญญา ดวงวิมุตติ ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ และจึงเห็นกายมนุษย์ละเอียด พระคุณท่านเมื่อได้ทุ่มความรู้สึกเข้าไปในกลางของกลางต่อไปอีก ก็เห็นดวงทั้ง ๖ และกายของกายที่ละเอียดยิ่งขึ้นปรากฏขึ้นมาเป็นลำดับในเบื้องต้นนั้นทั้ง ๑๘ กาย ได้แก่ กายในภพสามนี้ ๘ กาย คือ กายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม และกายอรูปพรหมละเอียด และกายที่พ้นภพสามหรือกายโลกุตตระ ๑๐ กาย คือ กายธรรม กายธรรมละเอียด กายพระโสดา กายพระโสดาละเอียด กายพระสกทาคา กายพระสกทาคาละเอียด กายพระอนาคามี กายพระอนาคามีละเอียด กายพระอรหัตและกายพระอรหัตละเอียด

กายธรรมหรือ**ธรรมกาย** และกายโลกุตตระอื่นดังกล่าว ปรากฏขึ้นที่ศูนย์กลางกายของท่านนั้น เป็นองค์พระปฏิมากรเกตุดอกบัวตูม ใสบริสุทธิ์ยิ่งกว่าอัญมณีใด ๆ งดงามหาที่ติมิได้ กายโลกุตตระล้วนเป็นกายที่ละเอียดยิ่งนัก และพ้นจากอาณัติแห่งไตรลักษณ์ เป็นวิสังขารแห่งความสุขที่แท้จริง

ธรรมและของจริงขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งหลวงพ่อได้ค้นพบได้เห็น ได้รู้ และเป็นในคืนวันเพ็ญสำคัญนี้ลึกซึ้งถึงปานนี้ เกินวิสัยของบุคคลจะคาดคิดคะเน แม้ใครยังตรึกนึกคิดอยู่ก็เข้าไม่ถึง หลวงพ่อได้สอนไว้ในภายหลังว่า "**ที่จะเข้าถึงต้องทำให้รู้ตรึก รู้นึก รู้คิดนั้น หยุดเป็นจุดเดียวกัน แต่พอหยุดก็ดับ แต่พอดับแล้วก็เกิด ถ้าไม่ดับแล้วไม่เกิด ตรองดูเถิด ท่านทั้งหลาย นี้เป็นของจริง หัวต่อมีเป็นอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่ถูกส่วนดังนี้ก็ไม่มีไม่เป็นเด็ดขาด**"

คืนนั้นหลวงพ่อปฏิบัติเจริญภาวนาต่อไปอีก และได้เห็นวัดหนึ่งปรากฏขึ้น ซึ่ง

พระคุณท่านจำได้ว่าเป็นวัดบางปลา และรู้สึกในใจขณะนั้นเหมือนพระคุณท่านไปอยู่ที่วัดนั้น ทำให้รู้สึกขึ้นมาว่าที่วัดบางปลานั้นคงจะมีผู้ที่จะสามารถรู้และเห็นธรรมตามท่านได้โดยแน่นอน พระคุณท่านจึงปรารภที่จะไปที่วัดบางปลาภายหลังพรรษาเพื่อสอนพระสัทธรรมที่พระคุณท่านบัดนี้เริ่มได้เห็น ได้รู้ ได้ค้นพบแล้ว

การค้นพบการได้เห็นได้รู้ได้เป็นพระสัทธรรมของพระคุณท่านในคืนวันเพ็ญนั้นเป็นจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องแท้จริงให้หลวงพ่อปฏิบัติแสวงหาที่สุดแห่งธรรม พระคุณท่านตรึกใจดิ่งลึกลงไปที่ศูนย์กลางกายธรรมที่สุดละเอียดอยู่ตลอดเวลานับแต่นั้นเป็นต้นมาโดยมิได้มีการถอยกลับและหยุดยั้งอีกเลย พระคุณท่านยิ่งปฏิบัติก็ยิ่งลึกซึ้งขึ้นทุกที

ออกพรรษารับกฐินแล้ว พระคุณท่านก็กราบลาท่านเจ้าอาวาสวัดโบสถ์ บางคูเวียงไปสอนธรรมที่วัดบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ถิ่นบ้านเดิมของท่านโยมบิดาและได้ปรากฏแก่พระคุณท่านในญาณขณะเจริญพระกรรมฐาน หลวงพ่อได้สอนพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระจอมไตรโลกนาถ ดังที่พระคุณท่านได้พบเห็นรู้แล้วนั้นประมาณ ๔ เดือน มีผู้เห็นธรรมเป็นพระภิกษุสงฆ์ ๓ รูป คือ พระภิกษุสังวาลย์ พระภิกษุแบนและพระภิกษุอ่วม กับคฤหัสถ์อีก ๔ คน นับแต่นั้นมาหลวงพ่อก็เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่คนเคารพรู้จักและยกย่องบูชากันทั่วไป

พระคุณท่านได้ปวารณาพรรษาที่ ๑๓ ที่วัดสองพี่น้องซึ่งพระคุณท่านแรกบรรพชาอุปสมบทที่สุพรรณบุรี ที่วัดนั้นมีพระภิกษุเห็นธรรมอีก ๑ รูป คือ พระภิกษุหมก ครั้นออกพรรษารับกฐินแล้ว พระคุณท่านก็ได้เดินทางไปพักที่วัดประตูศาล จังหวัดเดียวกัน ซึ่งเป็นวัดขององค์พระอุปัชฌาย์ของพระคุณท่าน แต่ท่านพระอาจารย์ดีในตอนนั้นได้มรณภาพไปแล้ว ที่วัดนี้ พระคุณท่านพักสอนธรรมอยู่ ๔ เดือน ก่อนจะกราบลาท่านเจ้าอาวาสเดินทางกลับวัดพระเชตุพนฯซึ่งมีงานสำคัญกำลังรอคอยพระคุณท่านแล้ว

วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ อารามหนึ่งใน ๑๗๐ พระอารามหลวงของกรุงรัตนโกสินทร์ มีมาแต่ครั้งกรุงเก่า หลวงพ่อวัดปากน้ำได้เป็นเจ้าอาวาสวัดแห่งนี้ และได้สร้างทั้งคนและวัด ยังประโยชน์มหาศาลแก่พระศาสนาไม่มีประมาณ

เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ

ลุกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ครั้งนั้นเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต เผือน ติสฺสทตฺตมหาเถระ วัดพระเชตุพนฯ พระอาจารย์องค์หนึ่งของพระคุณท่าน ยังดำรงสมณศักดิ์เป็นท่านเจ้าคุณพระศากยยุตติยวงศ์ เจ้าคณะอำเภอภาษีเจริญ เล็งเห็นความเป็นผู้นำของหลวงพ่อ ซึ่งครั้งนั้นเป็นพระฐานานุกรมที่**พระสมุห์สด จนฺทสโร** เจ้าประคุณได้มอบหมายพระคุณท่านให้จำต้องยอมรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดปากน้ำเขตภาษีเจริญ ซึ่งเป็นพระอารามหลวงเก่าแก่แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และในขณะนั้นชำรุดทรุดโทรมนัก เป็นกึ่งวัดร้าง มีพระประจำวัดอยู่เพียงสิบสามรูป

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ตรงกับ ร.ศ. ๑๔๐ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า **พระครูสมุห์สด จนฺทสโร** ก็ได้รับสมณศักดิ์เป็น**พระครูสมณธรรมสมาทาน** อยู่ดำรงตำแหน่งเป็น**เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ** ภาษีเจริญ ด้วยความเป็นผู้นำอย่างเยี่ยมยอดและความอดทนอย่างยิ่งยวด หลวงพ่อก็ได้ทำนุบำรุงวัดปากน้ำภาษีเจริญขึ้นใหม่จนเป็นพระอารามหลวงที่สำคัญและใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง มีพระภิกษุสามเณร อุบาสก

อุบาสิกาที่อยู่ในความอุปการะของพระคุณท่านที่วัดในระยะนั้นจำนวนเป็นร้อยเป็นพัน มีทั้งพระสงฆ์จากต่างประเทศเช่น จากประเทศอังกฤษมาบวชเรียนกับหลวงพ่อ สมจริงแล้วดังปณิธานของพระคุณท่านที่ตั้งใจไว้ว่า **"บรรพชิตที่ยังไม่มา ขอให้มา ที่มาอยู่แล้ว ขอให้เป็นสุข"**

พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นนักปกครองชั้นเลิศ รอบคอบและเห็นการณ์ไกล ดำเนินการในสิ่งพึงควรและเว้นในสิ่งควรเว้น แม้ในขณะเป็นฆราวาสและยังมีอายุน้อย ผู้อยู่ในความปกครองต่างก็รักและนับถือท่านว่าเป็นคนเข้มแข็งเด็ดขาด มีความพยายามไม่ท้อถอยต่อการงาน พระคุณท่านปฏิบัติต่อผู้อยู่ในความปกครองดุจบิดาที่ดีปกครองบุตร บำบัดทุกข์และบำรุงสุขเสมอ และสร้างความปรองดองสามัคคีในหมู่คณะของศิษย์และผู้อยู่ในความปกครองของพระคุณท่าน จึงเรียกสมญานามของพระคุณท่านว่า **"หลวงพ่อ"** ด้วยความสนิทใจไม่มีละเว้นทุกคน

พระคุณท่านบริหารงานดีเยี่ยมควรแก่การรับเป็นแนวปฏิบัติยึดถือ พระคุณท่านเป็นผู้ใจดีมีมุทิตาและเสียสละ เจริญด้วยสังฆวัตถุและยุติธรรมยิ่งนัก ซึ่งล้วนเป็นรากฐานแห่งความเข้าใจอันดี สามัคคีธรรม และความเจริญรุ่งเรืองของหมู่คณะ พระคุณท่านไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สั่งสอนใครผิดว่าตามผิด ใครถูกก็ยกย่องชมเชย ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนก็จะได้รับการอุปการะสงเคราะห์

ความกรุณาปรานีของหลวงพ่อไม่มีวันจืดจาง พระคุณท่านจะติดตามไต่ถามข่าวคราวของผู้ที่เคยอยู่ในความปกครองว่า มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในโอวาทของท่านสุขสบายกันดีหรือ อัธยาศัยไมตรีปรารถนาดีของพระคุณท่านโดยสม่ำเสมอทั้งครั้งแรกและครั้งหลัง จึงเป็นเครื่องบำรุงใจผู้อยู่ในความปกครองของท่านเสมอมา

ด้วยความมั่นใจว่า ธรรมที่พุทธบริษัทปฏิบัติตรงต่อพุทธโอวาทจะยังความราบรื่นและรุ่งเรืองให้ผู้ประพฤติดีงาม และธรรมวินัยจะขจัดอธรรมให้สูญสิ้นไป และโดยแนวปฏิบัติดุจพ่อกระทำต่อลูกฉะนั้น พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำ ก็ได้ดำเนินการปกครองกู้สถานการณ์ให้วัดพ้นสภาพวิกฤติการณ์ทรุดโทรมขาดการดูแลครั้งเมื่อก่อนที่ท่านจะเข้ามารับภาระเป็นสมภารเจ้าอาวาส จนในที่สุดไปสู่ความเป็น "วัด" ที่สมบูรณ์ เหมือนทำความฝันให้เป็นจริงขึ้นมาในช่วงเวลาไม่นานนัก

พระคุณท่านใช้ความเป็นผู้นำที่ฉลาด สุขุม เข้มแข็ง เด็ดขาด มองเห็นการณ์ไกล เห็นสิ่งที่ควรเว้นควรกระทำ ดำเนินการตามขั้นตอนว่า **ศีล**ต้องมี **สมาธิ**นำพา **ปัญญา**จึงเกิด ทำการแก้ไขฟื้นฟูบำรุงรักษา และเสริมสร้างใน ๕ เรื่อง ๓ เรื่องแรกเป็นการสอน

และสร้างคน กล่าวคือ การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณรประการหนึ่ง การศึกษาเล่าเรียนทั้งทางคันถธุระและวิปัสสนาธุระประการหนึ่ง การเผยแพร่พระศาสนาอีกประการหนึ่ง ส่วน ๒ เรื่องหลังเป็นการสนับสนุนการสร้างคนและสาธารณประโยชน์ทางวัตถุปัจจัย กล่าวคือ การจัดเสนาสนะประการหนึ่ง และการจัดภัตตาหารอีกประการหนึ่งเพื่อถวายพระภิกษุสามเณร อุบาสิกา ผู้บวชเรียน อันการปฏิบัติบำรุงพระศาสนานี้หลวงพ่อจะดำเนินการจนแล้วเสร็จให้ปรากฏผลเจริญรุ่งเรืองทันตาเห็นของพระคุณท่านเสมอ

การสร้างคนเป็นกิจอันสำคัญของพระคุณท่าน ท่านกล่าวว่าการสร้างคนนั้นเป็นเรื่องยาก เรื่องเสนาสนะนั้นไม่ยากนัก หากใครมีเงินก็สร้างได้ แต่ความสำคัญอยู่ที่การสร้างคนต้องสร้างคนดีให้ได้เสียก่อน โดยที่พระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและสนับสนุนการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง หลวงพ่อจึงเป็นแบบอย่างที่หาที่ติมิได้ทั้งทางธรรม วินัย ปัญญาบารมี วิริยบารมี อธิษฐานบารมี และในทุกทาง หลักปฏิบัติที่หลวงพ่อท่านวางไว้เป็นแนวทางให้ศิษยานุศิษย์ของพระคุณท่านต้องปฏิบัติตามแบบอย่างนั้น พระภิกษุสงฆ์สามเณรจึงต้องตั้งใจประพฤติให้เป็นไปตามแนวพระธรรมวินัยและศึกษาปฏิบัติหาความรู้ พระคุณท่านได้สอนไว้เสมอว่า "คนมีวิชาความรู้เหมือนมีสมบัติจักรพรรดิใช้ไม่หมด การศึกษานั้นเปลี่ยนชีวิตผู้ศึกษาให้สูงกว่าพื้นเดิม คนที่มีการศึกษาดีจะได้อะไรก็ดีกว่า ประณีตกว่าผู้อื่น"

พระคุณท่านเจ้าอาวาสองค์นี้ได้ดูแลให้พระภิกษุสามเณรศิษย์ของท่านปฏิบัติตามพระธรรมวินัยทุกรูปโดยเคร่งครัด และให้ทุกรูปได้ศึกษาเล่าเรียนในสาขาตามความสมัครใจ ผู้ประสงค์จะศึกษาฝ่ายวิปัสสนาธุระ หรือฝ่ายคันถธุระ พระคุณท่านก็สนับสนุนทั้งสิ้น หรือหากจะช่วยฝ่ายบริหารก็ส่งเสริม ยอมไม่ได้อยู่ประการหนึ่ง คืออยู่ว่างปล่อยเวลาให้ล่วงไปไม่ปฏิบัติกิจให้เป็นประโยชน์ และประการสำคัญคือต้องเรียน ต้องทำจริง ๆ เรียนให้มีความรู้จนใช้ประโยชน์จากความรู้นั้น ๆ ได้โดยอิทธิบาทธรรม การปรับปรุงการศึกษาของพระคุณท่านอย่างจริงจังนั้น จึงมีผลให้วัดปากน้ำภาษีเจริญได้รับยกย่องให้เป็นสำนักเรียนโดยตรงในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ผลการศึกษาของสำนักวัดปากน้ำภาษีเจริญก็ดีเยี่ยม เช่นในเพียงสิบปีให้หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ มีภิกษุสามเณรจำพรรษารวม ๕๕๒ รูป ผลการสอบปรากฏว่า รวมสอบบาลีได้ ๙๙ รูป นักธรรม ๘๙ รูป ธรรมศึกษา ๒๐ คน ในที่นี้สอบบาลีประโยค ๙ ได้ ๑ รูป สมดังที่หลวงพ่อขอไว้ให้ทุกคนตั้งใจศึกษาและปฏิบัติ

พระคุณท่านมีความเมตตากรุณาไม่มีประมาณ ภิกษุสามเณรรูปใดมีสติปัญญาความสามารถพระคุณท่านจะจัดการฝากฝังให้ได้รับการศึกษาชั้นดีที่สุดในสำนักเรียนที่เหมาะสม เป็นการให้ศิษย์ได้มีโอกาสรู้จักสังคมอื่น ขนบธรรมเนียมวิธีการ การติดต่อมีความสัมพันธ์ และแสดงความรู้สึกสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน บรรยากาศของอัธยาศัยไมตรีมีความก้าวหน้า ดังนี้จึงมีผู้นิยมขอบรรพชาอุปสมบทและจำพรรษาที่วัดของพระคุณท่านมากขึ้นโดยลำดับ

พระเดชพระคุณหลวงพ่อเป็นเอตทัคคะในการสอนธรรมทั้งภาคปฏิบัติและภาคเทศนา พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปมีความนิยมมารับฟังพระธรรมเทศนาและฝึกปฏิบัติกับพระคุณท่านอย่างคับคั่งล้นหลามตลอดช่วงเวลากว่าสี่สิบปีที่ท่านได้อบรมสั่งสอนศิษย์ มีผู้มารับการศึกษาจำนวนหลายแสนคน มีผู้ถึงธรรมกายนับเป็นหมื่นคน พระคุณท่านยิ่งตระหนักถึงความจำเป็นในการสอนอบรมและฝึกวิปัสสนาจารย์ที่ดีพร้อมเพื่อจะได้เป็นกำลังเผยแพร่พระสัทธรรมวิชชาธรรมกายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่สาธุชนทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกประเทศ

หลวงพ่อวัดปากน้ำกับคณะครูและพระภิกษุสงฆ์สามเณรที่บรรลุธรรมกาย (พ.ศ. ๒๔๙๗)

พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำจะสอนเองและจัดพระภิกษุและอุบาสิกาที่ได้ธรรมกายแล้วให้ทำการอบรมสั่งสอนสมถวิปัสสนาวิชชาธรรมกายในวัดเป็นประจำทุกวัน และให้ท่านที่เชี่ยวชาญแล้วนั้น เช่น อุบาสิกาทองสุข สำแดงปั้น อุบาสิกาเธียร ธีรสวัสดิ์ เป็นอาทิ จาริกไปสอนยังสำนักต่าง ๆ ตามที่ได้มีนิมนต์มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเข้าพรรษาทั่วประเทศ ต่อมาการเผยแผ่พระสัทธรรมนี้เมื่อไปถึงประเทศอังกฤษ

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้มีศาสตราจารย์วิลเลี่ยม ออร์กัสต์เปอร์เฟิสต์ มีจิตศรัทธาเลื่อมใสปฏิบัติได้ถึงธรรมกาย มาขอรับการอุปสมบทโดยตรงกับหลวงพ่อ และได้ฉายาว่า กปิลวฑฺโฒ ภิกขุ ท่านรูปนี้ได้เดินทางกลับไปอังกฤษ ภายหลังนั้นก็ได้มีชาวต่างประเทศทั้งชายหญิงอีกหลายคนเดินทางมาขอบวชเรียนกับหลวงพ่อและได้ผลเจริญตามที่พระคุณท่านสอน เช่น พระสุรตโนภิกขุ (ท่านเทอร์รี่ แมกเนสส์) ซึ่งได้ดวงปฐมมรรคขณะบวชกับหลวงพ่อและต่อมาได้ธรรมกาย ปัจจุบันท่านรูปนี้ยังประจำอยู่ที่วัดปากน้ำ

พระคุณท่านจะลงแสดงพระธรรมเทศนาในพระอุโบสถเป็นประจำในวันธรรมสวนะและวันอาทิตย์ หลวงพ่อจะจัดให้พระภิกษุสามเณรหัดทำการเทศนาปฏิภาณองค์เดียว หรือให้หัดเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ๒–๓ ธรรมาสน์ นอกจากนั้นพระคุณท่านยังจัดให้มีพระธรรมเทศนาแสดง ณ ศาลาการเปรียญตลอดพรรษา พระคุณท่านได้สร้างองค์พระธรรมกถึกที่สามารถแสดงธรรมซาบซึ้งเป็นที่ยกย่องหลายต่อหลายรูป อาทิ เช่น ท่านพระครูสมณธรรมสมาทาน (หลวงพ่อเล็ก) โดยการจัดการและฝึกดังนี้

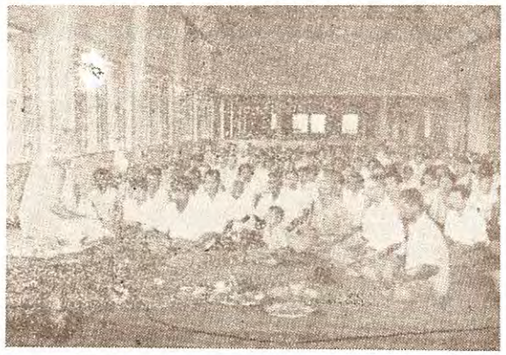

หลวงพ่อวัดปากน้ำ กำลังสอนการปฏิบัติภาวนาสมถวิปัสสนาวิชชาธรรมกาย

ในฝ่ายการเสริมสร้างคนและสาธารณประโยชน์ทางวัตถุปัจจัย ด้านเสนาสนะสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ นั้น พระคุณท่านได้จัดการให้ซ่อมกุฏิและสร้างใหม่เป็นตึกโบกปูนเพื่อความคงทนถาวรและขยับขยายให้พอกับจำนวนพระภิกษุสงฆ์สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ที่เพิ่มขึ้นมีจำนวนนับเป็นพันที่พักประจำอยู่ที่วัด อีกทั้งอาคารนั้นจะต้องอยู่มีระเบียบงดงาม น้ำกินน้ำใช้พระคุณท่านก็จัดให้มีระบบน้ำบาดาล ซึ่งพระคุณท่านได้ท่านอดีตเจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม ท่านเจ้าคุณพระราชโมลี (ณรงค์ ฐิตญาโณ) สมัยยังเป็นท่านมหาพระครูปลัด เป็นกำลังสำคัญองค์หนึ่งในการก่อสร้าง รายการสร้างเสนาสนะภายในวัดยุคนั้นมีมากมาย เช่น ตึกมงคลจันทสร ศาลาโรงฉัน ตึกหลวงพ่อ ๓ ชั้น ตึก

ยามาพิภพ ตึกดาวดึงษ์ ตึกดุสิตเนาวรัตน์ และโรงเรียนพระปริยัติธรรม ๓ ชั้น ซึ่งรวมมูลค่าประมาณห้าล้านบาทในยุคเมื่อสร้างเสนาสนะเหล่านั้น เป็นความภาคภูมิใจของสาธุชนที่ได้บริจาคทุนทรัพย์สร้างขึ้นสำเร็จ และได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ โดยเฉพาะตึกโรงเรียนพระปริยัติธรรมสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นตึกคอนกรีตถือปูนงดงามทันสมัย กว้าง ๕ วา ยาว ๓๐ วา สูง ๓ ชั้น มีอุปกรณ์การศึกษาครบถ้วนรวมทั้งห้องสมุด จุพระสงฆ์ได้ ๑,๐๐๐ รูป ให้ท่านได้ใช้เรียนทั้งวิปัสสนาธุระและคันถธุระในที่เดียวกัน เป็นอานิสงส์อันใหญ่ให้อนุโมทนา

หลวงพ่อวัดปากน้ำ กับคณะพระภิกษุสามเณรที่เป็นเปรียญ (พ.ศ. ๒๔๙๗)

การจัดภัตตาหารถวายพระภิกษุสามเณรนั้น หลวงพ่อได้เคยตั้งใจไว้นานแล้ว แต่ครั้งพรรษายังน้อยได้ประสบกับความยากลำบากในการขบฉันของพระภิกษุสงฆ์ว่า พระคุณท่านหากมีกำลังพอเมื่อใดก็จะจัดตั้งโรงครัวประกอบภัตตาหารถวายท่านเหล่านั้นไม่ต้องให้ลำบากและเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาปฏิบัติธรรม โดยพระภิกษุสามเณรทั้งหลายนั้นเมื่อมีอดิเรกลาภเกิดขึ้นจากการที่ผู้มีศรัทธานิมนต์ฉันจังหันหรือมีทายกทายิกาจัดถวายก็ดี มีพระพุทธานุญาตไว้ว่า พระภิกษุสามเณรพึงงดเว้นถือนิสัยในการออกบิณฑบาตรได้ หลวงพ่อได้จัดตั้งโรงครัวขึ้นประกอบอาหารเลี้ยงพระภิกษุสามเณร อุบาสิกา ขึ้นด้วยทุนทรัพย์ของท่านเองตั้งแต่พระคุณท่านเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาแม้จะมีพระภิกษุสามเณร อุบาสิกา เพิ่มขึ้นนับพัน ท่านก็ไม่ต้องไปบิณฑบาตรกัน ทั้งนี้ก็โดยบารมีคุ้มเกล้าของหลวงพ่อ จะมีผู้มาทำบุญเลี้ยงพระเสมอแทบไม่มีวันเว้น เพียงแต่พระคุณท่านได้ขอไว้ข้อหนึ่งว่า ให้พระภิกษุสามเณร อุบาสิกา ตั้งใจปฏิบัติและตั้งใจศึกษาธรรมเป็นอันสมใจพระคุณท่าน

โดยนัยแห่งวิธีการปกครอง สอน สนับสนุน และสร้างคนด้วยความกรุณาปรานี ไม่มีประมาณนี้พระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำได้อบรมอุปถัมภ์ให้พระภิกษุสงฆ์ สามเณรเจริญอิทธิบาทธรรม และสนับสนุนฝากฝังอุ้มชูจนประสบความสำเร็จรุ่งโรจน์มากหลาย มีเจ้าประคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ(ปุ่น ปุณณสิริมหาเถระ)วัดพระเชตุพนฯ ผู้ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๑๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นอาทิ และบรรดาพระภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ศิษย์ทั้งหลาย ภายใต้การอุปการะบารมีของพระคุณท่านจึงต่างได้รับผลและความสุขจากการบำเพ็ญปฏิบัติและศึกษาพระธรรมสมดังความตั้งใจที่มาอยู่ในการดูแลปกครองของพระคุณท่านโดยถ้วนหน้าทุกคน

ลุสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ อันเป็นปีที่ ๒ แห่งรัชกาล พระคุณท่านได้รับตำแหน่ง**พระอุปัชฌายะ** ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้เป็นพระราชาคณะสามัญที่ **พระภาวนาโกศลเถร** และอีกสองปีภายหลัง พระคุณท่านได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเสมอพระราชาคณะเปรียญ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๘ พระคุณท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชเป็น **พระมงคลราชมุนี** ในปีฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ พ.ศ. ๒๕๐๐ ตรงกับ ร.ศ. ๑๗๖ เป็นปีที่ ๑๒ แห่งรัชกาลปัจจุบัน พระคุณท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพมีพระราชทินนามว่า **พระมงคลเทพมุนี** นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ธรรมปฏิบัติวิชชาธรรมกาย

วิชชาธรรมกาย กายธรรม ธรรมดังที่หลวงพ่อได้บรรลุรู้เห็นถึงและเป็นนั้น ลึกซึ้ง คมกล้า ทรงค่า ทรงคุณ และหิตานุหิตประโยชน์ใหญ่หลวงที่สุด วิชชาแม้นดำรงอยู่ครั้งสมัยพุทธกาลและสืบทอดกันมาอีกระยะหนึ่ง แต่ก็ว่างเว้นไปมิได้มีผู้สอนวิชชานี้อีกนับเป็นพันปี จวบจนถึงสมัยที่หลวงพ่อได้บรรลุและนำมาเผยแผ่สอนใหม่ให้มีผู้รู้เห็น ถึง และเป็น สืบพระพุทธศาสนากันต่อ ๆ ไปอีกอย่างถูกต้องโดยสัมมาทิฏฐิ ตรงตามความเป็นจริงและสัมฤทธิผลโดยกว้างขวาง ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติจนเห็นธรรมนั้นย่อมจักต้องเห็นพระพุทธเจ้า ด้วย**ธรรมกาย**นั้นคือ พระพุทธเจ้า ผู้ใดเห็นพระพุทธเจ้า คือธรรมกายย่อมเห็นธรรม ตรงตามบาลีพุทธภาษิตในพระธรรมบทว่า "**โย โข วกฺกลิ ธมฺมํ ปสฺสติ โส มํ ปสฺสติ**" ดูกรวักกลิ ผู้ใดแลเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต ผู้ใดเห็นเราตถาคต

ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม" และดังมีมาในพระสุตตันตปิฎกในพระธรรมบทว่า "**ตถาคตสฺส วาเสฏฺฐ เอตํ ธมฺมกาโยติ วจนํ** ธรรมกายนี้เป็นชื่อของตถาคต ดูกรวาเสฏฐะ"

วิชชาธรรมกายจึงเป็นหัวใจของการสอนและปฏิปทาที่หลวงพ่ออุทิศให้แก่พระพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง ดังจะเห็นได้ในวัตรปฏิบัติของพระคุณท่านปรากฏเป็นจริยาดังนี้

๑. เจริญวิชชาธรรมกายชั้นสูงโดยต่อเนื่อง ท่านควบคุมให้คณะบุคคลที่เหมาะสมผู้ทรงศีลและถึงธรรมกายอันมีทั้งฝ่ายพระสงฆ์ สามเณร ฝ่ายอุบาสก ฝ่ายอุบาสิกา ประจำสถานที่แยกจัดไว้เฉพาะแต่ละฝ่าย นั่งประชุมทำกิจภาวนาวิชชาชั้นสูง ๒๔ ชั่วโมงร่วมกันทุกวันผลัดต่อเนื่องกันไปไม่มีหยุด

๒. คุมภิกษุสามเณรลงทำวัตรไหว้พระในโบสถ์ทุกวัน เช้าและเย็น พระคุณท่านจะให้โอวาทสั่งสอนอบรมทั้งสองเวลา

๓. สอนสมถวิปัสสนากรรมฐานแก่ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา โดยทั่วไป ทุกบ่ายวันพฤหัสบดี

๔. แสดงธรรมในโบสถ์ทุกวันพระและวันอาทิตย์

๕. จัดให้มีการสอนปริยัติธรรมภายในวัด

พระคุณท่านจะดูแลกำกับการเจริญวิชชาธรรมกายชั้นสูงที่กระทำโดยต่อเนื่องนั้นอย่างใกล้ชิดมาก โดยอำนาจแห่งพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณประกอบกับเหตุเป็นปัจจัย ธรรมย่อมปราบอธรรมลงเสียได้ การกำจัดทุกข์ ภัย ไข้เจ็บของชนผู้สมาทานศีลอยู่ในธรรมย่อมจะพออยู่ในวิสัย การเจริญวิชชาธรรมกายนั้นจึงเป็นกิจเพื่อการปราบทุกข์เข็ญและยังสันติสุขให้งอกงามไพบูลย์จริง การประชุมกระแสจิตที่บริสุทธิ์อันแรงกล้าด้วยการเจริญภาวนาวิชชาธรรมกายชั้นสูง จึงกระทำเพื่อช่วยผดุงชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และทวยราษฎร์ในทศพิธราชธรรมอันบริสุทธิ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การเจริญวิชชานี้ ดำเนินไปต่อเนื่องเป็นที่น่าอัศจรรย์ แม้ในภาวะมหาสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ระเบิดตกลงมาลูกแล้วลูกเล่า เพื่อทำลายจุดยุทธศาสตร์ เช่น สะพานพุทธ บริเวณใกล้เคียงวัดปากน้ำ แต่หลวงพ่อและคณะศิษย์ผู้เจริญวิชชาธรรมกายชั้นสูงมิได้ปลีกออกจากวัดหลบภัยนั้นเลย พระคุณท่านกลับยิ่งเด็ดเดี่ยวกวดขันบัญชาการเจริญวิชชาธรรมกายชั้นสูงที่ห้องภาวนาที่พระคุณท่านเรียกว่า**โรงงาน**นั้น ให้**เร็วและแรงขึ้น** และประเทศชาติก็ผ่านพ้นมหาภัยสงครามนั้นมาได้ด้วยดี ศิษยานุศิษย์ผู้เจริญวิชชาธรรมกายชั้นสูง เช่น พระครูวินัยธร (ชั้ว โอภาโส) หลวงพ่อเล็ก (ธีระ ธมฺมธโร)

อาตมภาพ พระภาวนาโกศลเถร (วีระ คณฺตฺตโม) อุบาสิกาปุก มุ้ยเจริญ อุบาสิกาถนอม อาสไวย์ อุบาสิกาญาณี ศิริโวหาร คุณฉลวย สมบัติสุข คุณตรีธา เนียมขำ ในอดีตได้เคยเป็นกำลังสำคัญของหลวงพ่อเป็นระยะยาวนานหลายสมัย

ในการสอนสมถวิปัสสนาเบื้องต้นให้แก่พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ทุกวรรณะ ทุกวัยจากที่ต่าง ๆ กัน พระคุณท่านลงสอนเองเวลาบ่าย ๒ โมงทุกวันพฤหัสบดี พระคุณท่านจะเตือนให้ระลึกถึงความเป็นพุทธศาสนิกชน และกิจในพระศาสนา ๒ ฝ่ายคือ คันถธุระ เล่าเรียนความรู้จากคัมภีร์ต่าง ๆ ฝ่ายหนึ่ง และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นวิปัสสนาธุระคือการปฏิบัติทางจิตใจที่สำคัญมากเป็นวิถีทางให้พ้นทุกข์ จากนั้นพระคุณท่านจะสอนให้รู้สภาพของใจว่าหากบังคับใจให้นิ่งได้ จิตนั้นก็จะมีกำลังเข้มแข็งควรแก่การงานเมื่อเป็นสมาธิ สำหรับกายมนุษย์นั้นยังมีกายที่ละเอียดกว่าซ้อนอยู่ มีจุดศูนย์กลางกายร่วมกัน กายละเอียดนั้น คือ กายทิพย์ กายรูปพรหม กายอรูปพรหม และกายธรรม หรือธรรมกาย และความเกี่ยวข้องกันระหว่างกายละเอียดกับการเกิดการตายของมนุษย์

พระคุณท่านเมื่อสอนน้อม เรื่องเข้าสู่การปฏิบัติย่อ ๆ แล้ว จะสอนนำให้จุดธูปเทียนและกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วพระคุณท่านให้หมายนอบน้อมพระพุทธเจ้าในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตด้วยการกล่าวนะโม ๓ จบ จากนั้นจึงนำกล่าวขอขมาโทษต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมื่อกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์แล้วก็กล่าวคำอาราธนาพระรัตนตรัยตามแบบ จากนั้นพระคุณท่านจึงให้นั่งขัดสมาธิตามแบบ

ขั้นต่อไปของการสอนสมถวิปัสสนาเบื้องต้นของพระคุณท่านนั้น พระคุณท่านชี้แจงว่า ให้ใช้ทั้งบริกรรมภาวนาและบริกรรมนิมิตควบคู่กันไปในการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ บริกรรมภาวนาด้วยคำว่า**สัมมาอะระหัง** และใช้ลูกแก้วกลมขาวใสเป็นบริกรรมนิมิต เคลื่อนบริกรรมนิมิตนั้นช้า ๆ ผ่านฐานต่าง ๆ ๖ ฐานนับแต่ช่องจมูกลงไป จนถึงสะดือศูนย์กลางกาย ฐานที่ ๖ ไปหยุดบริกรรมนิมิตสุดท้ายที่ฐานที่ ๗ ซึ่งอยู่เหนือสะดือขึ้นมา ๒ นิ้วมือ ณ ที่นั้นมีดวงปฐมมรรค ซึ่งตรงกลางมีศูนย์อยู่ ๕ ศูนย์ กำหนดบริกรรมนิมิตใสสะอาดให้อยู่ตรงช่องศูนย์กลางนั้น และภาวนาสัมมาอะระหังเรื่อยไป จนใจเราหยุดนิ่งถูกส่วนเข้า ก็จะเห็นดวงธรรมสุกใสสว่างลอยอยู่กึ่งกลางกายนี้ เรียกว่า **ดวงปฐมมรรค** ทางเบื้องต้นสู่มรรค ผล นิพพาน เมื่อใจหยุดนิ่งถึงขนาดต่อไปอีก จะเห็นกายในกาย ณ ภายในต่อไปจนถึง**ธรรมกาย** สัณฐานเป็นรูปพระปฏิมากร เกตุดอกบัวตูมใสดุจเพชร และพระคุณท่านจะสอนให้กำหนดใจดังนั้นตลอดเวลาทุกอิริยาบถ

พระคุณท่านได้กล่าวถึงว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่ได้ถึงธรรมกายซึ่งมีญาณและปัจจัยอื่นกล้าแข็งดีแล้วย่อมประหาณสัญโญชน์ได้โดยเด็ดขาด แม้กระนั้นก็ตามหากยังไม่สามารถละสัญโญชน์เบื้องต่ำอย่างน้อย ๓ ประการ ก็ยังจัดเป็นแต่เพียงโคตรภูบุคคล แต่หากแม้นปฏิบัติภาวนาต่อไปอีกจนสามารถละสัญโญชน์เบื้องต่ำอย่างน้อย ๓ ประการหรือมากกว่านั้นได้โดยเด็ดขาดก็ย่อมบรรลุมรรคผลจนถึงพระนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลตามภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้

หนังสือ**ทางมรรคผล**และหนังสือ**หลักการสอนสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน**ของพระคุณท่านนั้น เป็นหนังสือคำสอนแบบฉบับสำหรับการฝึกภาวนาธรรมขั้นพื้นฐานความละเอียดสุขุมลุ่มลึกแห่งวิชชาธรรมกายย่อมเห็นประจักษ์ขึ้นตามลำดับดังในหนังสือ**คู่มือสมภาร**และในหนังสือสำหรับผู้ถึงธรรมกาย คือ หนังสือ**มรรคผลพิสดารเล่มที่ ๑ และ ๒** และหนังสือ**ยุทธวิธีและยุทธศาสตร์ของการสะสางธาตุธรรม (อาสวักขยญาณ) ขั้นสูง** ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อ เพชรน้ำหนึ่งแห่งการปฏิบัติภาวนาธรรมที่บันทึกไว้เพื่อสอนยืนยันความถูกต้องและของจริงในพระพุทธศาสนา ถึงความมีอยู่ของ นรก สวรรค์ นิพพาน ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอาสวักขยญาณ เป็นอาทิ หนังสือเหล่านี้ของพระคุณท่านจึงล้วนเป็นการประกาศทางสายเอกของการเจริญสมถวิปัสสนาโดยประสงค์มรรคผลเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง และการบำเพ็ญบารมีในระดับต่าง ๆ ฝ่ายบุญสัมมาทิฏฐิโดยส่วนเดียวในพระบวรพุทธศาสนา

พระคุณท่านเป็นนักปฏิบัติดีเลิศ ทั้งยังเป็นพระธรรมกถึกชั้นเยี่ยมผู้รอบรู้ชัดแจ้งทั้งทางด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ การปฏิบัติและแนวเทศนาของพระคุณท่านดำเนินตามหลักแห่งคัมภีร์วิสุทธิมรรค แม้แต่เรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา ตามคัมภีร์นั้น มิใช่เป็นการง่ายที่จะนำมาเทศนาสอนให้แจ่มแจ้งจนเห็นผลของการปฏิบัติได้ ท่านผู้รู้ตระหนักกันดีว่า หลวงพ่อแสดงได้แจ่มแจ้งชัดเจนตลอดจนชี้ทางปฏิบัติได้โดยตรงเป็นอัศจรรย์ โดยแนวการแสดงพระธรรมเทศนาทั่วไปของพระคุณท่านนั้น ในเบื้องต้นของแต่ละกัณฑ์ท่านจะยกบาลีขึ้นไว้มิให้คลาดเคลื่อนแล้วแปลเป็นข้อ ๆ ไปก่อน ต่อจากนั้นจึงจะขยายความชี้แนวปฏิบัติ แม้นพระคุณท่านยกเรื่องใดขึ้นอ้าง ก็จะกล่าวที่มาของธรรมเหล่านั้นประกอบด้วย นี้เป็นหลักการแสดงธรรมของพระคุณท่าน

พระธรรมเทศนาของหลวงพ่อนั้นชี้แนวทางของการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามแนววิชชาธรรมกายของพระพุทธเจ้า ผู้ได้สดับรับฟังพระธรรมเทศนาของพระคุณท่านย่อมรู้สึกว่ามีอรรถรสซาบซึ้งสอนใจยิ่งนัก เช่นในพระธรรมเทศนามาติกาบทเริ่มว่า

"อิติปิโสภควา ฯลฯ พุทฺโธ ภควาติ" ซึ่งพระคุณท่านแจกแจงเรื่อง**พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ** และมีผู้นำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในหลายวาระและสถานที่นั้น เป็นตัวอย่างของประจักษ์พยาน ที่ดีถึงแก่นและอรรถรสแห่งพระสัทธรรมซึ่งพระคุณท่านได้ประสบพบเห็นและนำมาให้พิจารณาสาธกรับฟังกัน เป็นต้นว่า พระคุณท่านยกคำ "**ตรัสรู้**" ขึ้นอธิบายให้เรารู้ว่าเป็นการปฏิบัติภาวนาจนถึงขั้นให้สามารถได้ "**ทั้งเห็นและทั้งรู้**" โดยอาศัยปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน มีพุทธจักขุของธรรมกาย เป็นอาทิ ทำให้สามารถเจริญปัญญารู้แจ้งในสภาวะของธรรมชาติฝ่ายที่เป็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** และฝ่ายที่เป็น **นิจจัง สุขัง อัตตา** ได้อย่างทะลุปรุโปร่งตามที่เป็นจริง เห็นพระอริยสัจจธรรมได้แจ้งชัด จึงสามารถกำจัดอวิชชา กิเลส ตัณหา อุปาทาน อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ได้โดยเด็ดขาด และให้ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นแดนเกษมที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวงได้จริง

พระธรรมเทศนาของพระคุณท่านพร้อมกันนั้นก็เป็นเครื่องสนับสนุนและกระตุ้นให้กำลังใจอย่างเอกอุแก่คนทั้งหลาย หลวงพ่อสอนว่า "...แม้เวลานี้จะเป็นกาลล่วงมาช้านานจากที่พระองค์เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรเป็นข้อห้ามว่าผู้ที่ปฏิบัติตามจะไม่ได้รับผลอย่างที่ท่านได้รับ นอกจากคำกล่าวอ้างของคนเกียจคร้าน ข้อนี้มีคำว่า **อกาลิโก** ในบทธรรมคุณนี้เองเป็นหลักฐานยืนยันอยู่ว่า ธรรมของพระองค์ ผู้ใดปฏิบัติตามย่อมจะเกิดผลทุกเมื่อ ไม่มีขีดขั้น...เพียงแต่จะท่องจำ อิติปิโส ภควาฯ ไว้หรือเพียงแต่ระลึกถึงพระคุณเหล่านั้นไว้ จะยังไม่พอแก่พระประสงค์ของพระองค์ กิจที่เราควรทำอย่างยิ่งจึงอยู่ที่การปฏิบัติของท่านตามแนวปฏิบัติของท่าน..." นี้เป็นวิสัชนาโดยเอตทัคคะวิสัยของพระคุณท่านและทรงคุณานุประโยชน์แก่คนทั้งหลายยิ่งนัก

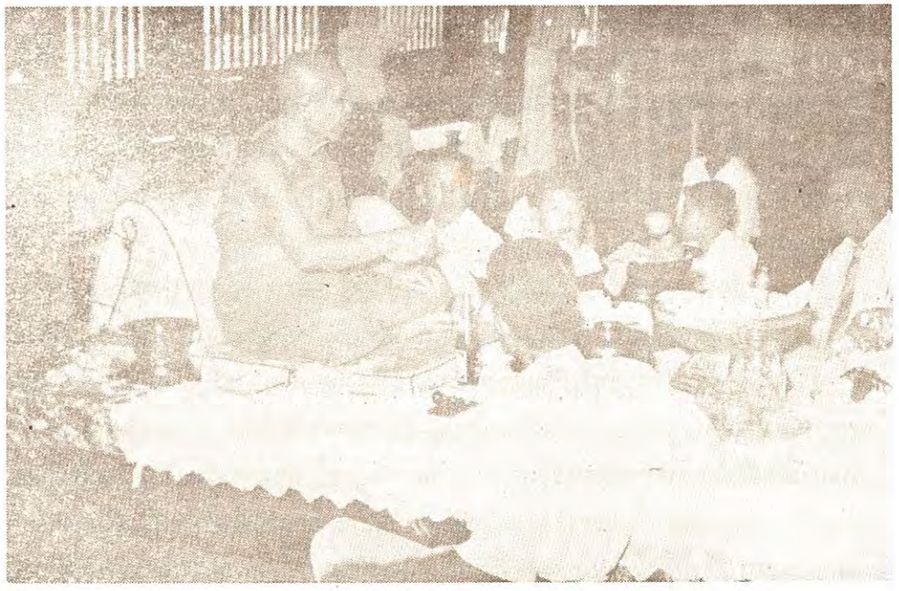

หลวงพ่อของปวงชน หลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นพระสมณเจ้าผู้เพียบพร้อมด้วย วิชชา จรณะ และศีลาจารวัตร เป็นที่เทิดทูนอย่างสูงของมหาชน และศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย

หลวงพ่อของปวงชน

การสอนสั่งและสืบพระบวรพุทธศาสนาของหลวงพ่อนั้น พระคุณท่านอุทิศให้หมดด้วยทั้งกาย วาจา ใจ ซึ่งความใสสว่างบริสุทธิ์ของกระแสธรรม ปัญญา และเมตตาจิตของหลวงพ่อที่แผ่พระคุณมาจากใจ จากพระธรรมเทศนา และปฏิปทาของพระคุณท่านนี้ย่อมสัมผัสได้ด้วยใจโดยง่าย เป็นสายธารแห่งความสงบ สุข ร่มเย็น อบอุ่น ทรงพลังลึกซึ้ง หยั่งเข้าถึงใจจากองค์พระสมณะผู้พึงกราบสักการะบูชา

สาธุชนที่มีโอกาสได้ชมบุญกราบสักการะหลวงพ่อ ย่อมระลึกได้ถึงความสง่างามเอิบอาบด้วยบุญราศี ผิวพรรณเปล่งปลั่งผ่องใส บุคลิกของชายชาติผู้ฉลาด สุขุม ล้ำลึกองอาจ น่าเกรงขาม ดวงตาทรงพลังจิตตานุภาพที่ทอแสงความเมตตาปรานีและเตือนจิตกังวาลเสียงทุ้มเสนาะโสต วาทะเรียบง่ายสอนใจของหลวงพ่อ และการที่พระคุณท่านมีอารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสตลอดเวลา ต้อนรับผู้เข้ามาหาพระคุณท่านโดยมิได้มีการแบ่งชั้นวรรณะ อัธยาศัยและศีลาจารวัตร อีกทั้งปฏิปทาทั้งสิ้นล้วนพึงบูชาสร้างศรัทธาปสาทะของพระคุณท่าน

หลวงพ่อจะให้ความอุปการะแก่ผู้สมควรได้รับเสมอ ซึ่งท่านได้สอนถึงการอุปการะนี้ว่า **"เราเป็นลูกพระพุทธเจ้า เมื่อกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์แล้ว ย่อมมีสิทธิใช้มรดกของพระพุทธเจ้าได้ และใช้ได้จนตลอดชาติ ถ้าไม่บริสุทธิ์แล้ว แม้จะเอาไปใช้ก็ไม่ถาวรเท่าไร"** ซึ่งความใจดี มีมุทิตาการุณย์ อันเป็นธรรมฝักฝ่ายค้ำจุนโลก ดังที่พระคุณท่านเจริญโดยตลอดเวลา ซึ่งเห็นและสัมผัสโดยง่ายนั้นเป็นอัธยาศัยหนึ่งที่คนทั้งหลายบูชาท่านนัก

ความกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการี อุปัชฌาอาจารย์ และท่านผู้มีพระคุณนั้น พระคุณท่านบำเพ็ญกิจนี้มาโดยตลอด และภายหลังอายุขัยของท่านทั้งหลายเหล่านั้น นับแต่โยมบิดามารดาพระคุณท่านลงมาซึ่งพาซึ้งใจนัก หรือการปฏิบัติของพระคุณท่านต่อท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต เผือน ติสฺสทตฺตมหาเถระ วัดพระเชตุพนฯ โดยเฉพาะเมื่อเจ้าประคุณสมเด็จพระองค์นั้นอาพาธหนักช่วงเวลายาวนาน เป็นปัจฉิมสมัยแห่งชีวิต หลวงพ่อได้กระทำคิลานุปัฏฐากจัดโอสถเครื่องรักษาบำรุงเจ้าประคุณสมเด็จด้วยความเอาใจใส่มิได้เพิกเฉยทอดทิ้งและขาดตอนเลย ตลอดจนการที่พระคุณท่านอุปถัมภ์โยมนวมผู้เคยจัดภัตตาหารเพลถวายครั้งพระคุณท่านยังจำพรรษา ณ วัดพระเชตุพนฯ ยามโยมผู้นี้ทุพพลภาพชราลงขาดผู้อุปการะ หลวงพ่อท่านก็รับเป็นธุระให้ อุปการะสนองพระคุณโยมในทุกวิถีทาง นี้เป็นแต่เพียงบางตัวอย่างของกรรมกิริยาอันเป็นเครื่องหมายแห่งสัปปุริสปูชนียบุคคล ซึ่งพระคุณท่านปฏิบัติ ได้หล่อเลี้ยงรักษาบำรุงท่านทั้งหลายเหล่านั้นให้ปลาบปลื้มปีติเป็นสุขทั้งกายใจ อัธยาศัยอันประเสริฐนี้ของพระคุณท่านเป็นที่รู้เห็นเป็นประจักษ์ประทับใจกันทั่วโดยกว้างขวาง

อันความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย และความบริสุทธิ์ในพระปาฏิโมกข์ ตลอดจนการตรึกใจไม่ประมาท ระมัดระวัง สำรวมอินทรีย์สมศักดิ์ศรีแห่งสมณะ อีกทั้งความเพียรพยายามของพระคุณท่านนั้นเป็นที่เลื่อมใสของสาธุชนนับแต่สมัยหลวงพ่อจำพรรษาที่วัดพระเชตุพนฯ จะเป็นชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณประตูนกยูงหรือพวกข้าหลวงในวังพระองค์เพ็ญหรือกรมหมื่นพิชัยมหินทโรดมก็ดี การที่พระคุณท่านเคร่งครัดนักในพระธรรมวินัยได้ยังผลต่อมาถึงพระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในความปกครองของพระคุณท่านให้ต้องเคร่งครัดระมัดระวังดุจกัน ในยามที่สังคมย่อหย่อนระเบียบวินัย การสอนความสำคัญของพระธรรมวินัยโดยการปฏิบัติรักษาอย่างเคร่งครัดซึ่งความบริสุทธิ์ต่อพระธรรมวินัย งดงามด้วยศีลาจารวัตรดุจพระคุณท่านเป็นตัวอย่างแบบฉบับบรรทัดฐานอันยิ่งด้วยคุณค่าประมาณมิได้

ปฏิปทาของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำล้วนเป็นปฏิสัมภิทาจริยา เพื่อฉลองรองรับและตามเบื้องพระยุคลบาทของพระจอมไตรโลกนาถองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และบ่งชี้ถึงความเป็นผู้มีวาทะกับใจตรงกัน พูดจริง ทำจริง เฉียบขาด มิได้หวั่นไหวต่อโลกธรรม พระคุณท่านตั้งมั่นในพระสัทธรรม และความกตัญญูกตเวทิตาที่สำคัญที่สุดคือต่อพระไตรรัตน์ในพระคุณของพระพุทธศาสนา โดยการดำรงมั่นในวิถีแห่งการปราบความชั่วร้าย อิจฉาริษยา พยาบาท จองเวรภัย โลภ โกรธ หลง และโดยที่พระคุณท่านแน่แน่วในการบำรุงสันติสุข คุณงามความดี สามัคคีธรรม เจริญทาน ศีล สมาธิและปัญญา อีกทั้งยังใจเหล่าพุทธบริษัทให้ผ่องแผ้ว แช่มชื่น แจ่มใส เบิกบาน บริสุทธิ์ สมเป็นภาชนะทองรองรับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตให้สถิตสถาพรเสมอไป ปฏิปทาของพระคุณท่านดังนี้เป็นที่รู้กันทั่วอันเป็นที่แซ่ซร้องสาธุการของวิญญูชนทั้งปวง

สาธุชนทั้งหลายเป็นธรรมดาอยู่เองย่อมซาบซึ้งยิ่งในพระคุณของหลวงพ่อวัดปากน้ำที่แผ่ออกมาเป็นกระแสของปัญญา เมตตา และวินัยธรรม ปรากฏให้สาธุชนได้รับรู้เห็นโดยอัธยาศัยศีลาจารวัตรและปฏิปทาของพระคุณท่าน อันล้วนเป็นไปเพื่อบำบัดความทุกข์กายใจ และยังความสันติร่มเย็น สงบสุข แก่คนทั้งหลายทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้สมบูรณ์บริบูรณ์และเจริญทศบารมีได้โดยเต็มที่

พระของขวัญที่หลวงพ่อประสิทธิ์ประสาทให้สาธุชนผู้ใจเป็นกุศลทั้งหลายนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นสมบัติล้ำค่าซึ่งผู้มีบุญหวงแหนรักษาไว้ เพื่อสักการะบูชา และเจริญพุทธานุสติ ธรรมานุสติ และสังฆานุสติ อีกทั้งรำลึกถึงพระคุณไม่มีประมาณของหลวงพ่อโดยการน้อมเอาองค์พระไปสถิตด้วยใจ ณ ศูนย์กลางกาย และดังที่ทราบกันทั่วไป ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบผู้บูชาพระของพระคุณท่านนั้นมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองและแคล้วคลาดจากภยันตรายภัยพิบัติต่าง ๆ เป็นอัศจรรย์

ชีวิตของพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำเป็นชีวิตอันอุดมของพระสุปฏิปันโนพระอริยสงฆ์เจ้าผู้ทรงวิชชา จรณะ อภิญญา และคุณธรรมอันประเสริฐ ผู้บำเพ็ญประโยชน์ยิ่งใหญ่มหาศาลแก่พระศาสนาและเป็นที่เคารพ นบไหว้ สรรเสริญ บูชา ของสาธุคุณพระเถรานุเถระ ผู้บำเพ็ญธรรมปฏิบัติ วิญญูชน ศิษยานุศิษย์ และคนทั่วไปทั่วประเทศ ดังมีปรากฏในพระนิพนธ์ "อานุภาพธรรมกาย" ของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชปุ่น ปุณณสิริมหาเถระ ทรงไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ หน้า ๕๒ ตอนหนึ่งความว่า

"...เจ้าคุณวัดปากน้ำ ตามเสียงพูดกันว่า มีเมตตาธรรมสูง มีสังคหธรรมยอดเยี่ยม

กล้าพูดว่าได้ธรรมกาย กล้าเอาธรรมกายมาสอน ให้การศึกษาทั้งทางปริยัติ และทางปฏิบัติแก่พระภิกษุ สามเณรในวัดปากน้ำไม่น้อยกว่า ๓๐๐ รูป สอบนักธรรมและบาลีในสนามหลวงได้จำนวนตั้ง ๑๐๐ รูป ลองคิดตรึกตรองดูบ้างว่า ในประเทศไทยวัดไหนทำประโยชน์ศาสนาถึงขนาดนี้ ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสามเณรทุกวัน ทุกเวลา เป็นจำนวนตั้ง ๓๐๐ ถึง ๔๐๐ องค์ ใครทำได้บ้างอย่างนี้

อันการปฏิบัติธรรมเข้าถึงหลุดพ้นนั้น ท่านก็วางไว้ถึง ๓ ขั้น คือ

๑. ตทังควิมุตติ

๒. วิขัมภนวิมุตติ

๓. สมุจเฉทวิมุตติ

เจ้าคุณวัดปากน้ำจะเข้าขั้นไหนเราก็ยังไม่ทราบ แต่ก็ควรคิดไว้ก่อนว่า สำนักวัดปากน้ำสอนมานาน พูดมานานแล้ว ธรรมวัดปากน้ำก็ยังไม่เสื่อม มีแต่เพิ่มผู้ปฏิบัติยิ่งขึ้น..." และในพระนิพนธ์เดียวกันนั้น หน้า ๕๖ อ้างถึงพระเดชพระคุณหลวงพ่อในอีกตอนหนึ่งว่า

"...ท่านทำประโยชน์แก่พระศาสนามากยากที่จะหาได้อย่างนี้อีก เจ้าคุณพระมหาโพธิวงศาจารย์พูดด้วยความจริงใจร้อยเปอร์เซ็นต์ ที่ผู้เขียนรับรองไว้อย่างนี้ ก็เนื่องด้วยวัดปากน้ำอยู่ในปกครองของท่าน ท่านต้องดีใจ เพราะความเจริญของวัดในด้านปริยัติและด้านปฏิบัติ เป็นที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัดธนบุรีแทบจะอ้างได้ว่า ไม่มีสำนักใดในจังหวัดธนบุรีมีการศึกษาเจริญเท่าวัดปากน้ำ การปกครองวัดที่ดีเยี่ยม นักปริยัติและนักปฏิบัติไม่แตกร้าวกัน กลมเกลียวกันทั้งสองฝ่าย...สมเด็จสังฆนายกวัดเบญจมบพิตรคือสมเด็จพระวันรัต ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช...ได้ปรารภกับผู้เขียนว่า เจ้าคุณพระมงคลเทพมุนี พระเถระรูปนี้ทำประโยชน์แก่คณะสงฆ์มาก เป็นผู้สามารถจริง ๆ หาตัวเทียบได้ยาก..."

สหธรรมิกของพระคุณท่านองค์อื่น เช่น หลวงพ่อวัด คลองเลียบแห่งภาคใต้ พระสุปฏิปันโนผู้ทรงวิชชา แม้จะไม่เคยพบกับพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำด้วยกายเนื้อกันมาก่อน ทั้งสององค์ต่างรู้จักและเคารพกันเป็นอย่างดี และท่านเจ้าคุณพระธรรมทัศนาธร วัดชนะสงคราม ก็ได้กล่าวถึงคุณงามความดีของ พระคุณหลวงพ่อท่านไว้ในเอนกสถาน เป็นอาทิ

วันเดือนปีผ่านพ้นไปเป็นเวลากว่ายี่สิบห้าศตวรรษนับแต่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสประกาศพระศาสนาสั่งสอนอบรมเวไนยสัตว์

เพื่อให้ข้ามพ้นห้วงวัฏสงสารสู่แดนอมฤตพระนิพพาน พระธรรมนั้นก็ได้ทอแสงประเทืองโลกมาโดยสืบเนื่อง แสงพระธรรมนั้นก็ยิ่งมีรัศมีแจ่มจรัสขจัดทุกข์ใจกายแห่งเวไนยสัตว์ขึ้นอีก นับแต่คืนหนึ่งวันเพ็ญกลางพรรษา เมื่อพระเดชพระคุณหลวงพ่อวัดปากน้ำได้บรรลุถึงธรรมกายและพระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระคุณท่านมิได้ถอนใจจากศูนย์กลางกายออกมาอีกเลย คงตั้งจิตกำหนดใจ ณ ตำแหน่งศูนย์กลางธรรมกายและศูนย์กลางธาตุธรรมที่สุดละเอียดอยู่ตลอดเวลา ห้าปี สิบปี ใกล้กึ่งศตวรรษและกว่านั้น ใจของพระคุณท่านยังคงตั้งดิ่งลึก ณ ศูนย์กลางกายต้นธาตุต้นธรรมในอายตนนิพพานเป็นที่สุดละเอียดอยู่เสมอทุกอิริยาบถ พร้อมกันนั้นแสงธรรมก็ยิ่งโชติช่วงอำนวยความสุขสมบูรณ์แก่เวไนยสัตว์เพิ่มมากขึ้น เมื่อหลวงพ่อของปวงชนองค์นี้อบรมสั่งสอนนิกรชนให้ได้บรรลุธรรมในระดับต่าง ๆ ตามบุญญาบารมีและภูมิธรรมเฉพาะตน และพิสูจน์ยืนยันความเป็นจริงถูกต้องอีกทั้งพระคุณของพระบวรพุทธศาสนาด้วยตนเองนั้น จากเจ็ดมาเป็นร้อย เป็นพัน เป็นหมื่น และมากขึ้นโดยลำดับ

ศิษย์ของศิษยานุศิษย์ของพระคุณท่าน อาทิ เช่น

- **โครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ** ซึ่งมีพระเดชพระคุณ**พระธรรมธีรราชมหามุนี** เจ้าคณะภาค ๑๗ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ เป็นประธานโครงการ
- **โครงการพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร** ซึ่งมีพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ**พระพรหมคุณาภรณ์** กรรมการมหาเถรสมาคม รองแม่กองพระธรรมทูต เจ้าคณะภาค ๑๐ และเจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวร–มหาวิหาร เป็นประธานโครงการ
- **สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย** อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีพระอาจารย์**พระมหาอำนวย ปญฺญาวุฑฺโฒ** (ปธ.๗) รองเจ้าคณะจังหวัดลพบุรี เจ้าอาวาสวัดเชียงงา เป็นผู้อำนวยการโครงการอบรมพระกัมมัฏฐาน และพระอาจารย์**สังเวียน อธิวาตฺโต** เป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำสถาบัน
- **มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย** ซึ่งมี ฯพณฯ ประธานศาลฎีกา **ศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ** เป็นประธานมูลนิธิ และมีอาจารย์**เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์** หรือที่รู้จักกันในนามของ ท่านอาจารย์**มงคลบุตร** เป็นกรรมการและผู้อำนวยการบริหารมูลนิธิ

องค์การและคณะศิษยานุศิษย์ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยกันเผยแพร่พระบวรพุทธศาสนาธรรมปฏิบัติพุทธภาวนาวิชชาธรรมกายต่อไปอีก จนเป็นประทีปธรรมส่องสว่างไสวประเทืองใจคนเป็นแสนเป็นล้านทั่วประเทศ และต่อประทีปแห่งธรรมฝ่ายบุญสัมมาทิฏฐิโดยส่วนเดียวให้ไปทอแสงส่องใจสาธุชนทั่วโลก มี ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ เยอรมันนี สวีเดน เป็นอาทิ นี้ย่อมตรงตามโอวาทของพระคุณท่านว่า **"กิจการใดที่ดำเนินไว้แล้ว ขอให้ช่วยกันทำกิจการนั้น ๆ อย่าทอดทิ้ง ขอให้ทำไปเถิด ไม่ตกต่ำ มีแต่ความเจริญยิ่งขึ้น"**

หลวงพ่อถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลา ๑๕.๐๐ น. เมื่อพระคุณท่านมีอายุย่าง ๗๕ โดยปี รวมพรรษาได้ ๕๓ พรรษา ณ ตึกมงคลจันทสร กาลนั้นเปรียบเสมือนการพักชั่วครู่ของอมตบุรพาจารย์ และย่อมเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจแก่คนทั้งหลายผู้วันหนึ่งกาลกิริยาจะมาถึง มิให้ประมาทและให้ขวนขวายทำหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นในอริยมรรค คำสอนของหลวงพ่อจะยังคงดำรงอยู่ประกาศสัจจธรรมฝ่ายบุญสัมมาทิฏฐิโดยส่วนเดียวสืบไป

หอสังเวชนียมงคลเทพนิรมิต ที่ตั้งหีบทองบรรจุร่างของหลวงพ่อวัดปากน้ำ และเป็นสถานที่ปฏิบัติภาวนาของสาธุชน ในภาพจะเห็นหลวงพ่อพระภาวนาโกศลเถร (ธีระ คณฺตฺตโม) กำลังคุมพระกรรมฐานในบ่ายวันพฤหัสบดี

เครื่องพร
พระภาวนาโกศลเถร
สำเนาจากต้นฉบับ ภาษาไทย

ประวัติและรายนามของท่านผู้ร่วมสร้างบารมี และศิษยานุศิษย์บางส่วนของ พระเดชพระคุณ หลวงพ่อวัดปากน้ำ